

Міністерство освіти і науки України
Уманський національний університет садівництва
Академія імені Якуба з Парадижу в Гожові Великопольському

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦІЇ «ФІЛОСОФІЯ САДУ І САДІВНИЦТВА В
СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ; ДЖЕРЕЛА ТА НОВІТНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»

Умань – 2021

УДК 1:712:378

Ф 52

Рецензенти

Карасевич А. О., кандидат філософських наук, професор (Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини);

Мудрак Р. П., доктор економічних наук, професор (Уманський національний університет садівництва);

Комісаренко Н.О. кандидат педагогічних наук, доцент (Уманський національний університет садівництва)

Редакційна колегія:

Машковська Л.В., кандидат юридичних наук, доцент (головний редактор);

Шатохін А.М., доктор соціологічних наук, професор;

Ямчук П.М., доктор філософських наук, професор, академік НАН ВО України (відповідальний секретар);

Коваленко-Чукіна І.Г., кандидат історичних наук, доцент.

Ухвалено на засіданні Вченої ради Уманського національного університету садівництва протокол № 6 від 27.04.2021 року.

«Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації»: збірник наук. статей за матеріалами V Міжнародної науково-практичної онлайн конференції / М-во освіти і науки України, Уманський НУС [та ін.]. Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2021. 168 с.

Збірник наукових статей містить матеріали V Міжнародної науковопрактичної Онлайн конференції: **«Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації»**. Призначений для викладачів, науковців та студентів аграрних вузів.

The collection of scientific articles contains materials of V international scientific and practical online conference: "**Philosophy of the garden and gardening in world culture: sources and newest interpretations**". Designed for teachers, scholars and students of agrarian universities.

©Уманський НУС, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
ОБДАРОВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА Авраменко О.О.	9
МУСУЛЬМАНСЬКИЙ САД ЯК РЕЦЕПЦІЯ КОРАНУ Арістова А. В.	12
ВЕРХОВИНА – МОЯ МАЛА БАТЬКІВЩИНА: ІСТОРИКО- КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ Бобонич О. В.	18
ПРОБЛЕМИ ДОГОВІРНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ПЕРЕДАЧІ МАЙНА В КОРИСТУВАННЯ Білошкурська З.П.	22
КОРЕЛЯЦІЯ РЕЛІГІЙНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПРАВОСЛАВНИЙ АСПЕКТ Вергелес К.М.	33
СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ ВИДАТНОЇ УМАНЧАНКИ (до 125-річчя від дня народження Н. В. Суровцевої) Гарбар О. П.....	39
РАЙ-САДУ ПОЕЗІЇ Т. ШЕВЧЕНКА «САДОК ВИШНЕВИЙ...» Денисюк О.Ю.....	43
ШЕВЧЕНКО – БОРЕЦЬ З ІМПЕРІЄЮ Доморослий В.І.	50
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ Жмуденко В.О.	54
ВИХОВАННЯ ДОБРОЗИЧЛИВИХ СТОСУНКІВ У ДІТЕЙ В ГРУПОВІЙ ВЗАЄМОДІЇ Журавко Т.В.	57
ВИХОВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО ІДЕАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У САДІВНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Крамська З.М.	61

КОНЦЕПЦІЯ МЕТЬЮ ЛІМАНА ПРО «ФІЛОСОФІЮ ДЛЯ ДІТЕЙ»	
Комісаренко Н.О.	67
СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ — СВОЄРІДНЕ ВИРАЖЕННЯ ДУХОВНОГО «САДІВНИЦТВА»	
Кожушко Т.В.	70
СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИЩОЇ АГАРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	
Каричковська С.П.	74
ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	
Коваленко Г.О.	77
ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ СПРИЙНЯТТЯ ІНТЕР'ЄРНИХ ПРОСТОРІВ РЕСТОРАНІВ	
Коваленко Л.Г.	80
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ	
Коваленко-Чукіна І.Г.	84
ВНЕСОК ВІДОМОГО НА ВЕСЬ СВІТ УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО ЛЕВКА ПЛАТОНОВИЧА СИМИРЕНКА У РОЗВИТОК САДІВНИЦТВА	
Костюк М. В.	88
ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК ОЗНАКА СУЧАСНОСТІ	
Любченко І. І.	92
СТАЛІЙ РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ	
Малюга Л.М.	96
ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	
Машковська Л.В.	99
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДІЄВОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН	
Пахольчук І. С.	102
ПАСІКА УМАНСЬКОГО СЕРЕДНЬОГО УЧИЛИЩА САДІВНИЦТВА І ЗЕМЛЕРОБСТВА – ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР	

РАЦІОНАЛЬНОГО БДЖІЛЬНИЦТВА (До 150 річчя з дня народження Корабльова І. І.)	
Побережець В.С.	108
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	
Поліщук О.С.	112
ПРОЦЕСИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖАХ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ	
Поліщук О.С.	114
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	
Поліщук О.А.	121
КОЕВОЛЮЦІЯ ПРИРОДИ І СУСПІЛЬСТВА - СУЧАСНА ЕКОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА	
Стеценко А.В.	125
МОЯ МАЛА БАТЬКІВЩИНА – СЕЛО ШЛЯХОВА: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ	
Стьопін А. Є.	128
ФІЛОСОФІЯ САДУ В ОБРАЗНОМУ СЛОВІ: ВІД СКОВОРОДИ ДО ЛІНИ КОСТЕНКО	
Таранюк В. І., Шаповалова Т. А.	135
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА АГРОНОМІВ–ДОСЛІДНИКІВ	
Трофаїла Н. Д.	139
КВІТІННЯ САДУ НЕЗНИКАЮЧИХ ІДЕЙ: З ВІДДАЛЕНОГО МИНУЛОГО – КРІЗЬ МИНУЩІСТЬ СЬОГОДЕННЯ - У ДАЛЕКЕ ПРИЙДЕШНЄ	
Ухто Галіна, Рибчак В. І., Ямчук П.М.	142
СТОЇЦИЗМ – ВЧЕННЯ ПРО ПРИРОДУ І ЛЮДСЬКУ ДОЛЮ	
Шатохін А.М., Вуйченко М.А.	148
ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ ПЛОДОЯГІДНОЇ ПРОДУКЦІЇ	
Шкільний О.О.	153

**ПЕДАГОГ – ДБАЙЛИВИЙ САДІВНИК: ІДЕЯ Г. СКОВОРОДИ І
СУЧАСНІСТЬ**

Яцюк Ю.А. 157

ВІДІМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....163

ПЕРЕДМОВА

В Передмові до колективного Збірника наукових праць, що за змістом і наявністю перспективно-сенсоутворюючих домінант дорівнює колективній монографії, а в цьому легко переконатись, прочитавши книгу від А до Я, авторів слід бути стислим, надаючи перевагу вченим – творцям і репрезентантам новітніх смислів та ідей. Так і чинитимемо. В Збірникові наукових праць V Міжнародної науково-практичної конференції «Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела і новітні інтерпретації» містяться різнопланові статті. Вони, як різні дерева, як різні гілки на цих квітучо-плодоносних деревах творять єдиний у розмаїтті – обшир Саду. Саду ідей. Саду смислів. Саду індивідуальних інтерпретацій різних об'єктів дійсності. З такого розмаїття, з такої багатобарвності постає та завжди перебуває в ній філософія Саду. «Сад, згідно з порою року, просто змінює кольори. Але він завжди прекрасний» - неодноразово казала мій найбільший Учитель.

Уманський національний університет садівництва – єдиний в Україні, який має у назві, а отже, в основі філософії свого майже 200-літнього буття концептуальну основу, що зосереджена в плеканні масштабних національних традицій вітчизняного садівництва, органічно поєданого зі світовим загальноцивілізаційним контекстом. Відтак, цілком природно, що саме в Уманському НУС з'явилась ідея проведення унікальної навіть не лише на вітчизняних, а й на східноєвропейських теренах Міжнародної науково-практичної конференції «Філософія Саду і садівництва в світовій культурі: джерела і новітні інтерпретації». Зродилась в садівничій Умані, перлиною якої є всесвітньовідомий парк-сад Софіївка. Даний чинник теж став однією із джерельних констант проведення в нашому місті цієї унікальної науково-практичної конференції.

Приємно і радісно відзначити, що в презентованому увазі читачів Збірнику наукових праць взяли участь філософи-енциклопедисти, філософи-

соціологи, філософи-релігієзнавці, фахівці з юриспруденції, з економіки, державотворення, філологи, авторитетні теоретики й практики – фахівці з питань педагогіки, психології, бібліотечної справи, з усіх провідних галузей соціально-гуманітарних і правових дисциплін.

Масштаби (в тому числі географічні) та семіотично-інтерпретаційні дискурси щорічної «Філософії саду...», попри актуальні для всього світу он-лайнні обмеження, від конференції до конференції, стають дедалі більш всеосяжними, суттєво розпросторюючи асоціативно-рецептивні поля багатовимірною філософського універсуму «сад-садівництво-садівничий» на інші традиційні й новітні універсуми наук про людину, природу, суспільство. Внаслідок цієї багатоаспектно-творчої духовно-інтелектуальної взаємодії учасників, Сад ідей і смислів і конференції, і Збірника наукових праць як зримого плоду її роботи, виявляється новими світоглядними барвами, відкриває новітні й часто – як це притаманно науці, несподівані семіосфери, неординарні обрії пізнання та прочитання, здавалося б, давновідомих смислів та явищ, знакових постатей та подій. Така творча несподіваність – яскрава ознака Богом даної обдарованості кожного автора, а органічне суцвіття неповторності їхніх робіт засвідчує не лише гармонію наукової співпраці, а й перспективу подальшої спільної творчої роботи в окресленій семіосфері.

Окрему сердечну вдячність Оргкомітет конференції висловлює Аліні Петрівні Макаринській, без вагомої, а часто – важкої праці якої ця книга не побачила би світ.

**Доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва,
академік НАН ВО України
П.М.Ямчук**

Авраменко О.О.

доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОБДАРОВАНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

XXI століття – період, в основу якого покладено теорію життєзбереження, століття, яке нівелює світові кордони реалізації інтелектуальної обдарованості. Однак це також і століття, яке здатне започаткувати прагматичне, агресивне використання інтелекту людини.

Питанням обдарованості дітей займається багато психологів. Відомі дослідження в галузі психології творчої обдарованості американців Дж. Гілфорда, П. Торренса, Ф. Баррона, К. Тейлора. На основі ідей психологів Дж. Керрола і Б. Блума їхні послідовники розробили методику навчання обдарованих дітей. Сучасні зарубіжні науковці продовжують поглиблювати теорії класиків.

Проблемі обдарованості присвятили наукові дослідження вітчизняні психологи: Д. Богоявленська, Н. Лейтес, Б. Ананьєв, О. Леонтєв, А. Матюшкін, Н. Шумакова, Е. Щєбланова, И. Аверіна, М. Холодная, Г. Чистякова, Н. Веракса, В. Юркевич, В. Моляко, О. Кульчицька, Я. Пономарьов, Р. Пономарьова-Семенова, О. Музика, І. Карабаєва та ін.

У сучасній психології на основі слова «обдарованість» створено два терміни: «обдаровані діти» і «дитяча обдарованість». О. Савенков терміном «обдаровані діти» позначає особливу групу дітей, що випереджають однолітків у розвитку. Термін «дитяча обдарованість», навпаки, не припускає селекції, а вказує на те, що кожна людина має певний інтелектуально-творчий потенціал.

Відповідно до цього розуміння в психології, а за нею і в теорії освіти, виникають два глобальні завдання:

- розробка основ і створення системи розвитку обдарованих і талановитих дітей;

- розробка практичних заходів, спрямованих на розвиток розумового потенціалу кожної дитини у сфері освіти.

Питанням обдарованості дітей займається багато вчених. Відомі дослідження в галузі психології творчої обдарованості американців Дж. Гілфорда, П. Торренса, Ф. Баррона, К. Тейлора. На основі ідей психологів Дж. Керрола і Б. Блума їхні послідовники розробили методику навчання обдарованих дітей. Сучасні зарубіжні науковці продовжують поглиблювати теорії класиків.

Слід зазначити, що в самій назві цієї теоретичної моделі Дж. Рензулі використовує замість терміна «обдарованість» термін «потенціал», який свідчить про те, що ця концепція – своєрідна універсальна схема, застосована для розробки системи виховання і навчання не лише обдарованих, а всіх дітей.

Отже, обдарованість – це не тільки інтелект, не тільки «творчість» і певна мотивація. Це комплекс, що містить всі три характеристики.

Проблемі обдарованості присвятили наукові дослідження вітчизняні психологи: Д. Богоявленська, Н. Лейтес, Б. Ананьєв, О. Леонтєв, А. Матюшкін, Н. Шумакова, Е. Щербанова, И. Аверіна, М. Холодная, Г. Чистякова, Н. Веракса, В. Юркевич, В. Моляко, О. Кульчицька, Я. Пономарьов, Р. Пономарьова-Семенова, О. Музика, І. Карабаєва та ін.

Проблема обдарованості в наукових дослідженнях розроблялася як психологія здібностей, що якнайповніше і чітко була висвітлена у роботі Б. Теплова «Здібності і обдарованість». Дослідник розумів обдарованість як «якісне своєрідне поєднання здібностей, від яких залежить можливість досягнення більшого або меншого успіху у виконанні тієї або іншої діяльності». Він вважав, що не «можна говорити про обдарованість взагалі, а можна говорити про обдарованість до якої-небудь діяльності». Принцип розвитку здібностей у процесі діяльності стає об'єднуючою тенденцією досліджень науковців діяльнісного підходу (Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Леонтєв, Б. Теплов).

Суттєвий внесок у вивчення психологічних особливостей обдарованості зробили психологи, які створили суб'єктивний підхід (Б. Ананьєв, Г. Костюк, А. Брушлінський, М. Холодная та ін.), що здійснює аналіз психологічних ресурсів як передумови креативних можливостей особистості на прикладі провідних типів обдарованості. Діяльність суб'єкта проходить крізь аналіз психологічних ресурсів («потенційна обдарованість», «актуальна обдарованість», «реальна обдарованість» або «талант»).

Результати досліджень загальної і спеціальної обдарованості фахівцями впродовж XX ст. переконливо свідчать, що про обдарованість швидше слід говорити як про інтегральну, сумарну особистісну властивість. Так, обдарованість на ранніх вікових етапах розглядається і розвивається як деяка загальна, універсальна характеристика.

Поряд з тим, що обдаровані діти мають безумовні переваги перед своїми однолітками, їм доводиться стикатися і зі специфічними труднощами. Насамперед це пов'язано зі ставленням батьків до обдарованості своїх дітей. Позиції батьків можуть бути різними. Одні спрямовують свої педагогічні можливості на розвиток здібностей своєї дитини відповідно до цілей і завдань виховання. При цьому, як зазначає О. Петровський, вважаючи свою дитину вундеркіндом, батьки приділяють увагу лише виключно обдарованості дитини, забуваючи, що вона залишається просто дитиною.

Якщо обдарованість має вияв у якійсь специфічній галузі (музиці, малюванні), то ці заняття заповнюють все життя дитини, що стає бар'єром для повноцінного розвитку інших здібностей. Однобокість розвитку, яка в майбутньому може і не бути підтримана визначними здібностями, вкрай негативно відбивається на особистісних проявах та інтелектуальних здібностях.

Сучасні дослідження вчених переконують, що гармонійність у розвитку різних сторін психіки обдарованої дитини є відносною рідкістю. Найчастіше можна зіткнутися з нерівномірністю, однобічністю розвитку, яка часто не лише зберігається впродовж усього життя обдарованої дитини, а й поглиблюється,

породжує у неї низку психологічних проблем.

Відтак, обдарованість існує лише в постійному русі, в розвитку, вона – своєрідний сад, який потрібно невідпинно обробляти. Так само і творчий дар: він не терпить застою і самозадоволення. Він існує лише в динаміці – або розвивається, або згасає.

Список використаних джерел:

1. Іваненко Н. Обдаровані діти й амбіції дорослих. *Директор школи*. 2005. № 44. С. 26–28.
2. Красноголов В.О. Визначення поняття «обдарованість» в зарубіжній психолого-педагогічній літературі. *Обдарована дитина*. 2008. №5–6. С. 47.
3. Струтинська Г. Обдарованість і творчість: орієнтири взаємодії. *Психологічна газета*. 2007. № 14. С. 20–23.

Арістова А. В.

завідувачка відділу соціогуманітарних наук
Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»

МУСУЛЬМАНСЬКИЙ САД ЯК РЕЦЕПЦІЯ КОРАНУ

«Сад. Клянусь Кораном, у якому нагадування!»

(Коран, сура Сад, 38:1)

Вода і мармур злилися в одне...

Як відрізнити, що тече, що нерухоме:

Невже спокійно спочиває тут вода?

Невже струмить, наче вода, цей мармур?

(Ібн-Замрак, переклад А. Арістової)

Ісламська культура за століття виплекала чимало норм і традицій. Серед них згадаємо принагідно універсальну символічну й декоративно-естетичну роль орнаментики, яка замінює собою не тільки зображення живих істот, але й

образи природи, саду, довкілля. Одна з помітних особливостей арабомусульманської культури – уникання пейзажів, зображень живої природи в інтер'єрах, оздобленні, на килимах, витворах мистецтва, предметах побуту. Наче посил: хіба може людина відтворити красу й досконалість творіння? нащо зображати застиглу красу природи, якщо людина може насолодитися нею наживо? Відтак внутрішні сади у заможних мусульманських оселях, палацах, усипальнях, мединах стають важливою складовою способу життя на Сході та втілюють особливості релігійного світосприйняття, шанобливе й трепетне ставлення до краси, витвореної Аллахом.

Мусульманський сад має неповторний стиль і насичений складною символікою як алюзія зображеного Кораном раю. Тут наче немає зайвого, довільного, семантично не навантаженого, натомість все підпорядковано рівновазі, гармонії, симетрії, ладу, виповненокоранічними смислами. Ідеальна архітектоніка ісламського саду стала своєрідним каноном, втіленим у садово-парковому мистецтві Близького і Середнього Сходу, Азії та Північної Африки.

Коранічний термін на позначення раю – аль-Джанна, тобто Сад (етимологічно від араб. «джанн» – укривати). Про райський сад, обіцяний вірним, у Корані згадано понад 200 разів. Серед ознак раю, які знаходимо в Об'явленні та хадисах: обширність, багаторівневність (100 рівнів, ярусів, «відстань між якими подібна відстані між небом і землею»); вісім брам, що ведуть у сад; чотири річки, «що течуть вниз», ставок і джерела; постійний затінок; вічність і незмінність; квітники, намети, обителі й палаци; плодові дерева і співочі птахи; велике блаженство й невичерпні дари мешканцям; розкіш і безпека; вишукані їства, напої й музика, розмови і споглядання Бога. На цих образно-метафоричних засадах сформувався канон, що визначав планування, структуру, композицію саду в ісламській архітектурі й ландшафтному дизайні.

Серед особливостей мусульманського саду відзначимо такі.

По-перше, принцип «чахар-баг» – «чотири сади». Ісламський сад,

основний план якого складає чотирикутник, ніби поділено на чотири квадратні чи прямокутні сегменти, кожен з яких, своєю, чергою ділиться ще на чотири квадрати. Тим формується чітка й сувора геометрія саду, з орієнтацією на сторони світу, де головні вісі виділені алеями чи каналами. Алюзія на райський сад, де з єдиного джерела нібито витікають у чотири боки світу річки – з молоком, водою, вином і медом. Аналогічно й мережа доріжок і стежок прокладена у такий спосіб, що відтворює прямокутно-квадратний або чіткий шаховий порядок.

Квадратні обриси вважають і символічною кубічної Кааби – найсвятішого для мусульман місця поклоніння Богові. Сад, отже, ніби символізує славлення Аллаха і водночас натякає на Його присутність та Його благословення господарю оселі.

Не зайве згадати, що в ісламській космології й міфології четвірка може символізувати й чотири первинні елементи (вода, повітря, земля, вогонь), й чотири основні природні явища (тепло, холод, сухість, волога) й чотири живі творіння (ангели, рослини, тварини, людина) тощо.

Завважимо, що принцип «чахар-баг» – значно древніший за ісламську культуру. Його батьківщиною називають Персію за часів Ахеменідів (так, грецькі історики Геродот і Ксенофонт залишили доволі детальні описи чотирьох розкішних садів у місті Кіра Великого). Звісно, перські Чахарбаги теж були сповнені сакральною символікою, адже в зороастризмі число 4 є священним. Пік розвитку садів-Чахарбагів припав на правління династії Сефевідів у Ірані. Серед найвиразніших прикладів перського садового мистецтва 16–18 ст. – біля мечеті Мейдан в м. Ісфахані (площа сада бл. 85 тис. м²), сади в Ширазі, Кашані тощо. За новітніх часів «чахар-баг» є важливим принципом упорядкування міського простору і дизайну міського середовища й навіть проектом ідеального міста («баг-шахр» – сад-місто).

Від терміна «чахар-баг» утворилося чимало топонімів у мусульманському світі – назви вулиць, сіл, районів. Зазвичай «Чахарбаг» став назвою місця для

прогулянок в оточенні парків і садів (дослідники вказують на аналогію з французьким терміном «бульвар»), також чахарбагами називають і будинки, оточені з чотирьох боків фруктовими садами [3].

По-друге, центральним елементом ландшафтної архітекτονіки, який розташовують восерді(на перехресті основних вісей) мусульманського саду, й головним символом витоку райських джерел і річок є фонтан, або басейн, декоративний канал. Вода є абсолютною композиційною домінантою ісламського саду (до прикладу, сади Гольшан, Хенераліфе і Альгамбри, Великих Моголів довкола комплексу Тадж-Махал тощо)[2, с. 48]. Нерідко на живописний рельєф ніби накладається геометрично вивірена мережа алей і каналів з тяжінням до дзеркально-симетричного планування.

На відміну від звичних для європейців фонтанів з високими, грайливими струменями, східний світ полюбляв фонтани інакші – тихі, повільні, неквапливі, з ніжною музикою води. Не фонтани-вибухи, а фонтани-джерела. Таке особливе ставлення жителів пустелі та їх нащадків до води, де кожна пригорща – цінність, де кожна краплина – дарунок Аллаха. А за цим – велике мистецтво спроектувати фонтан так, щоб він явив повільнийплин води, яка ніби просочується крізь камінь і виточує його форму. Для арабської, перської, мавританської архітектури вода мала виняткове значення: «Нехай поєднуються рослини, і води, і споруджене людиною, як частини однієї природи, створеної великим Аллахом», – так повчали мусульманські богослови зодчих. Вода неспішно струмить, аби жодна хвилька не збурювала поверхню, а в ній, ніби у дзеркалі, відбивались небо, куші, башти чи павільйони, і світ навколо подвоювався у дивній симетрії. І земля наче зникала з-під ніг, бо замість неї – відображене небо, а коли небесна блакить і білі хмаринки пливуть і вгорі й під ногами, хіба не відчуваєш себе наче в раю, обіцяному праведникам?

По-третє, спорудження купольних павільйонів, альтанок на місці перехрещення ортогональних чи діагональних ліній – алюзії вічної сіні, обителі для розмов, музики і трапез. Назагал функції тіні та спокою є надзвичайно

важливими для канонічного упорядкування садового простору: природні тіні, що захищають мандруючих стежками, сполучені зі тіннями штучними – від галерей і павільйонів (алюзія на переказ про величезне дерево в центрі раю, тінь від якого вершник не переїде за сотню років).

По-четверте, багаторівневність, ярусність – рівень дерев (зазвичай пальми, кипариси, кедри), рівень низьких плодових дерев і високих кушів, далі – квітів і трав, тротуарів, води і річищ каналів. Тераси, з одного боку втілюють коранічний образ багаторівневого Джаннату, з іншого – адаптують сад до особливостей місцевого ландшафту та природного потоку води (часто – зі складною системою акведуків і резервуарів, як наприклад, сади Хенераліфе).

По-п'яте, багате декоративне оздоблення саду – використання мармуру, кольорової плитки чи скла, екзотичних дерев і квітучих рослин. Суголосні декоративні елементи, що прикрашали алеї, басейни, павільйони, фонтани створювали відчуття єдності, цілісності, гармонійного сполучення елементів, як алюзію вищого космічного ладу й гармонії. Уявимо, що в садах гуляли павичі, розвішували клітки зі співочими птахами. Важливою складовою була й ароматизація саду, звідси – вагоме значення рослинних пахощів, прянощів.

По-шосте, закритий характер – територія мусульманського саду зазвичай огорожена високим парканом, внутрішніми стінами будівлі чи рослинами заростями, ніби втілюючи метафору, що за стінами – рай, вхід у який дозволений тільки праведним і «богобоязливим» [4, с. 7]. Звісно, стіна виконує і важливу захисну функцію, оберігаючи насадження від вітру й суховіїв. Відомий ефект мікроклімату, який майстерно формували мусульманські садівничі [1].

Сукупно всі елементи були спрямовані на створення особливої – чарівної, казкової, інтимної атмосфери неспішного замилювання і насолоди, статичної (рецепція вічності й незмінності) гармонії. Сад ставав місцем спасіння і молитви, споглядання і спілкування, розваг і філософських бесід, символом Божественного порядку Всесвіту й гармонії душі, земною подобою

обіцяного Аллахом раю.

Зрештою й декоративно-прикладне ісламське мистецтво – плитка, мозаїка, стукко, посуд, а найперше – мініатюри і килимарство, містили не реальне, асимволічне зображення садів, утілених чи фантазійних моделей Саду-Раю.

Разом із поширенням східної культури канони ісламського садівництва діяли і на європейських теренах, зокрема і в мусульманських цивілізаційних осередках Криму. Мусульманський сад дотепер лишається джерелом ідей для ландшафтних дизайнерів.

Список використаних джерел:

1. Каптерева Т. П. Сады Испании. Москва: Прогресс-Традиция, 2007. 240 с. URL: <https://litresp.com/chitat/ru/K/kaptereva-t-p/sadi-ispanii/4>
2. Назмиева А. Исламский сад в мировой истории архитектуры // Известия КазГАСУ. Сер.: Научные проблемы архитектуры и дизайна. 2008. №1 (9). С. 45–50.
3. Хагшенас А. Чахарбаг, изначальный пример великих садов человеческой цивилизации // ИВД. 2014. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/chaharbag-iznachalnyy-primer-velikih-sadov-chelovecheskoy-tsivilizatsii>
4. Farahani L. M., Motamed B., Jamei E. Persian Gardens: Meanings, Symbolism, and Design // Landscape Online. 2016. Is. 46. P. 1–19.

Бобонич О. В.

студенка 11-ек групи факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин Уманського національного університету садівництва
Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва Костюк М. В.

ВЕРХОВИНА – МОЯ МАЛА БАТЬКІВЩИНА: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Моя Батьківщина – Україна. Маю цікаву та багату історію свого роду, а також місця, де народилась. Воно носить красномовну назву – Верховина або ж Бойківщина.

З дитинства захоплювалась історією та культурою української нації, хоча сама маю більше чеського та єврейського коріння, ніж українського. Завдяки історіям рідних про предків, зберігання фото 100 – літньої минувшини, верховинським співанкам, що були мені на заміну колисковим, маю певне уявлення про життя моїх предків-бойків, яким і поділюсь.

Відповідно до сучасного адміністративного поділу бойківською землею вважається: південно-західна частина Рожнятівського, майже весь Долинський райони Івано-Франківської області, Сколівський, Турківський, південна смуга Стрийського, Дрогобицького, Самбірського і Старосамбірського районів Львівської області, північна частина Міжгірського та Великоберезнянського і весь Воловецький райони Закарпатської області. Я народилась в Міжгірському районі, в селі Запереділля.

Запереділля вперше згадується у 1851 році, Міжгір'я – у 1415 році. Як же утворилось село, де я народилась? Коли населення Волового (стара назва Міжгір'я) збільшилося і випасів біля нього стало значно менше, багато його жителів почали виганяти худобу на випас у віддалені місця, де також будувались літні табори й зимівки для худоби та людей. Деякі з зимівок перетворювались у місця постійного проживання населення. Так утворились

присілки Запереділля, Стригальня, Дешеве, Поточина. За народними переказами, Запереділля одержало назву пішохідного перевалу Переділля, за яким воно розташоване. Місцеве населення здавна займалося тваринництвом, землеробством, а також мисливством і рибальством. З 1417 року феодали закріпачували селян, знущаючи з них.

Натерпілися селяни Волового й від війн та нападів іноземних військ. Великих збитків завдав їм, зокрема, напад татар у 1594 році, похід трансільванського князя Дєрдя II Ракоці на Польщу в 1657 році та напад на Закарпаття польських військ. Особливо посилювались бідування населення в роки загарбання Закарпаття австрійськими Габсбургами. По селах тоді стояли німецькі гарнізони, які нещадно грабували всіх жителів. В 1686 році вони повністю розорили і спалили Волове та ряд інших сіл Верховини. Під час визвольної війни угорського народу під керівництвом Ференца II Ракоці 1703-1711 рр. в лісах Мармарощини діяли куруцькі загони, в яких перебувало багато селян Волового.

З кожним роком посилювалося національно-релігійне гноблення. Особливо нестерпним воно стало після запровадження унії. За відмову приймати уніатство селян катували, ув'язнювали, страчували. Якщо до 1868 року в церковно парафіяльній школі викладали українською мовою, то пізніше вона замінилася угорською. Через матеріальні нестатки та мадяризацію більшість населення була неписьменною. Багато зазнало Волове в роки першої світової війни. Вже 16 жовтня 1914 року село було зайняте частинами російської армії. З осені 1914 року до весни 1915 року тут відбувалися бої російської армії з австро-угорськими та німецькими військами. З 8 грудня 1914 року у Воловому знаходилася частина польського з'єднання. Після майже шести місяців важких боїв в гірських районах, а також екстремальних кліматичних умов (до-28°) карпатські підрозділи були розбиті. В квітні 1919 року весь район був окупований військами боярської Румунії, які знаходились тут до літа 1920 року. Румунська окупація залишила тут гіркі спогади у

Волівчан. В цей період майже була припинена будь-яка торгівля. У Воловому не було хліба, а тому чоловіки пробиралися гірськими стежками до Хуста, Іршави та Білок, щоб купити хоча б трохи зерна, але дорогою його часто забирали румунські солдати, а селян били палицями. Після захоплення Чехословаччиною, значно покращилось культурне життя селян.

Важливою подією було проголошення незалежної Карпато-Української Держави 15 березня 1939 року. Упродовж 1939–1944 років закарпатські євреї, як і всі угорські євреї, зазнавали всіляких утисків від угорської фашистської влади, яка була відкрито антиєврейською. Жвава єврейська громада, яка проживала в селі практично перестала існувати внаслідок депортацій, голокосту 1944 року і повоєнної еміграції. У закарпатську «Книгу скорботи» внесено дані про понад 87 тисяч загиблих у гетто і таборах, головним чином, євреїв. На жаль, щодо них окремих підрахунків не зроблено. Сама ж акція – зосередження в гетто і депортація 115 тисяч євреїв через Закарпаття до Освенціма – тривала 52 дні, із 16 квітня до 6 червня 1944 року. На щастя, ця біда обійшла мого діда-єврея. Приєднання Закарпаття до УРСР мало 2 сторони: депортація, табори та тюрми, а також будівництво шкіл, лікарень та розвиток промисловості.

За спогадами мого дідуся-чеха, після приєднання Закарпаття до УРСР в 1945 році, радянська влада «відкривала школи, вчила грамоти, але в той же час забороняла ходити в церкву, а людей, які не слухали – вивозили». Тодішня влада не дозволяла церковних свят, ідентифікації себе, як етнічну групу українців, забороняла розповсюдження хороших згадок про Карпатську Україну, Чехословаччину. «Ходили по хатам і перевчали мови, викидали все, що написано чеською чи угорською. Не можна було перечити, бо били».

Щодо культурного аспекту розвитку Міжгірщини. Здавна бойки складали коломийки та співанки. Найвідоміші з них: «Доруле», «Верховинська», «Міжгірська». Замість колискової мама співала мені пісню про визначного

прикарпатського героя – Олексу Довбуша. Їй співав брат, а я сподіваюсь, що співатиму майбутнім дітям.

Давній бойківський орнамент теж заслуговує на увагу. Орнаменти на бойківських сорочках були в основному зроблені з геометричних фігур. Вони були представлені лініями – косими, прямими, зубчастими, ламаними. Поєднуючи такі лінії, майстрині створювали складні і прості геометричні візерунки. Особливо часто бойківські жіночі або чоловічі сорочки-вишиванки вишивали ламаними лініями. Такий мотив називався «каракулі». Він також часто вишивався на чоловічих штанах, жіночих плахтах, безрукавках, часто був ускладненим і доповнений іншими візерунками. Іншими поширеними фігурами на бойківському одязі були квадрати та ромби. Вони були представлені безліччю варіантів, часто доповнювалися зубцями, виступами, відростками, трикутниками. Рослинні орнаменти застосовувалися бойківськими майстринями рідше. При цьому вони були мальовничими, продуманими за колірною гамою та відрізнялися багатством мотивів.

Хати будували з товстих смерекових плениць (півкругляків) із високим гострим, дещо вигнутим дахом. У профіль силуети таких будівель подібні до старих смерек зі звислими донизу гілками, гармонійно створюють з ними єдине ціле.

Щоб більше дізнатись про побут та життя Міжгірщини, раджу переглянути фільм, який складається з трьох частин та знятий чехословацьким кінематографом. Він має назву «Марічка-невірниця».

Список використаних джерел:

1. Бойківщина: історико-етнографічне дослідження / [З.Є. Болтарович, А. Ф. Будзан, Р. П. Гарасимчук та ін.]. К.: Наукова думка, 1983. 303 с.
2. Енциклопедія Бойківщини: культура, мова, славімена / за ред. Р. Дяківа, Мистец. благодійн. фонд ім. Михайла Бойчука. Київ: Юрка Любченка, 2016. 406 с.

3. Етнографічне дослідження Бойківщини /Р.Ф.Кирчів. К.: Наукова думка, 1978.174 с.

4. Малий словник історії України/ відпов. ред.В.А.Смолій.К.: Либідь, 1997.464с.

Білошкурська З.П.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін

Уманського національного університету садівництва.

**ПРОБЛЕМИ ДОГОВІРНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ПЕРЕДАЧІ
МАЙНА В КОРИСТУВАННЯ**

Розвиток комерційної діяльності супроводжується численними проблемами, не останнє місце серед яких посідає брак коштів, відсутність власного приміщення, обладнання, виробничого устаткування, сировини, матеріалів, транспорту.

Реальним виходом із такої ситуації є залучення майна на умовах відстрочки платежу, або у тимчасове платне чи навіть безоплатне користування. Оформляються такі операції за допомогою договорів найму та його різновидів. Водночас, враховуючи багатоаспектність цих відносин договірний процес є складним.

На загальному рівні можливість передачі майна в найм (оренду, лізинг) на договірній основі передбачені Цивільним кодексом України (2004р.), Господарським кодексом України (2004р.), Законами України «Про оренду державного та комунального майна», «Про фінансовий лізинг», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та ряду інших законодавчих і підзаконних нормативних актів.

Найм є найбільш загальним поняттям, що опосередковує передачу майна в користування. Інші форми такої передачі (оренда майна різних форм

власності, лізинг) відповідають ознакам найму з урахуванням специфічних ознак, притаманних саме їм. Виходячи з цього, глави 58 - 60 ЦК України застосовуються в усіх випадках, якщо таке застосування не суперечить спеціальним положенням, що регулюють різновиди найму.

Характерною ознакою класичного договору найму є те, що законодавство не вказує, яке майно може бути предметом найму і на які цілі воно може використовуватись, окрім державного.

Отже, предметом найму може бути будь-яке майно, яке необмежене в цивільному обігу. Крім того, ч.2 ст.760 ЦК України дозволяє передавати в найм майнові права.

Застосування найму значно підвищує ефективність використання державного, комунального і приватного майна.

За чинним цивільним законодавством інститут оренди майна, лізингу фактично прирівнюється до інституту найму і є його різновидами. Так, лізинг є специфічним різновидом найму (оренди), що в деяких випадках може поєднувати в собі ознаки купівлі-продажу (поставки). Підтвердженням цього є положення ч.2 ст. 806 ЦК України, відповідно до яких до договору лізингу застосовуються загальні положення про найм (оренду, купівлю-продаж та положення про договори поставки з урахуванням особливостей, встановлених спеціальним законодавством.

Згідно зі ст. 759 ЦК України за договором найму (оренди, лізингу) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк.

За загальними положеннями Цивільного кодексу України наймодавцями і наймачами можуть бути будь-які юридичні та фізичні особи, в тому числі суб'єкти підприємницької діяльності.

Майно, що є предметом найму, надається у користування на певний строк, який встановлюється в договорі. Законодавство передбачає укладання договорів найму на невизначений строк. Однак, у цьому разі кожна із сторін

договору найму може відмовитись від договору в будь-який час, письмово попередивши про це другу сторону за один місяць, а у разі найму нерухомого майна – за три місяці.

Законом можуть бути встановлені максимальні строки договору найму окремих видів майна, якщо до спливу встановленого законом максимального строку найму жодна із сторін не відмовилася від договору, укладеного на невизначений строк, він припиняється зі спливом максимального строку договору.

Згідно ст. 764 ЦК України, якщо наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору найму і за відсутності заперечень з боку наймодавця протягом одного місяця, договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором.

Договір найму може укладатись в різних формах залежно від його різновидів. Так, договір оренди укладається у письмовій формі, договір найму будівлі або капітальної споруди укладається також в письмовій формі, а договір найму, укладений на строк більше одного року підлягає нотаріальному посвідченню. Договори позички речі побутового призначення між фізичними особами може укладатись в усній формі (ст. 828 ЦК України).

Цивільний Кодекс України передбачає кілька підстав припинення договору найму (оренди, лізингу). Договір найму припиняється у разі смерті фізичної особи - наймача, а також у разі ліквідації юридичної особи, яка була наймачем або наймодавцем. Припинення договору може відбуватися і на підставі одностороннього розірвання договору найму на вимогу наймача та наймодавця, а також в судовому порядку.

Договори оренди державного та комунального майна мають свої особливості. Відносини оренди державного та комунального майна на законодавчому рівні регулюються положеннями Цивільного та Господарського кодексів України, а також положеннями спеціального нормативного акту –

Законом України «Про оренду державного та комунального майна» та іншими підзаконними нормативно-правовими актами.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» орендою є засноване на договорі строкове платне користування майном, необхідним орендареві для здійснення підприємницької та іншої діяльності. Після закінчення терміну договору оренди орендар, який належним чином виконував свої обов'язки, має переважне право, за інших рівних умов, на продовження договору оренди на новий термін.

Оренда здійснюється на засадах оплатності, що матеріалізується в формі орендної плати.

Згідно зі ст. 286 ГК України орендна плата – це фіксований платіж, який орендар сплачує орендодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності. При цьому ГК України акцентує увагу на переважному встановленні орендної плати у грошовій формі. Проте, залежно від специфіки виробничої діяльності орендаря, відповідно до ч.2 ст. 762 ЦК України і ст. 20 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» плата за користування майном може вноситися за вибором сторін у грошовій або натуральній формі. Форма плати за користування майном встановлюється договором найму. Якщо в договорі оренди передбачено натуральну або грошово-натуральну форму орендної плати, орендар замість грошей може вносити орендну плату шляхом передачі орендодавцеві частини своєї продукції, виконання певних робіт чи надання послугою.

Згідно зі ст. 524 ЦК України зобов'язання і розмір орендної плати має бути виражене у грошовій одиниці України – гривні, тобто в національній валюті. Однак, положення ч. 2 ст. 524 ЦК України дозволяє сторонам договору встановлювати ставку оренди із визначенням грошового еквівалента в іноземній валюті. Виходячи з вимог ст. 3 Декрету Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року «Про систему валютного регулювання і валютного

контролю» сплата орендної плати повинна здійснюватись в національній грошовій одиниці.

Закон України «Про оренду державного та комунального майна» встановлює певні обмеження щодо розміру орендної плати. Наприклад, за користування цілісним майновим комплексом підприємства або його структурним підрозділом орендна плата не може перевищувати 10% вартості орендованого майна, а орендна плата за використання орендарем нерухомого майна для розміщення нічних клубів, казино, інших закладів грального та шоу-бізнесу становить до 20% вартості нерухомого майна, визначеної експертним шляхом (постанова Кабінету Міністрів України від 4.10.1995р.№786).

Щодо об'єктів, які перебувають у приватній власності, ставки орендної плати встановлюються за погодженням сторін і максимальним розміром не обмежуються.

На практиці часто виникають питання про правомірність зміни в сторону збільшення орендодавцем орендної плати в односторонньому порядку. Відповідно до Закону України «Про оренду державного та комунального майна» розмір орендної плати може бути змінено за погодженням сторін. Розмір орендної плати може бути змінено на вимогу однієї із сторін, якщо з незалежних від них обставин істотно змінився стан об'єкта оренди, а також в інших випадках, встановлених законодавчими актами України. Так, положення ч.3 ст. 762 ЦК України передбачають можливість періодично переглядати, змінювати, індексувати розмір плати за користування майном.

Після прийняття нових нормативно-правових актів, а саме постанови Кабінету Міністрів України від 3. 06. 2020 року за № 483 «Деякі питання оренди державного та комунального майна», почалось часткове реформування інституту оренди державного і комунального майна. Після закінчення строку договору оренди була запроваджена можливість продовжувати договори оренди на прозорих аукціонах. Це означає, що на відміну від попередньої практики, коли договір продовжувався автоматично, в даний час в інших

потенційних орендарів є можливість взяти участь в аукціонах на продовження договорів оренди майна за вищою ціною, ніж та, яка була встановлена в попередньому договорі оренди.

Прийняття нормативних актів, що врегульовують детальну процедуру продовження договору оренди на аукціоні та регламентують дії орендодавця і орендаря та інших потенційних учасників аукціонів, в електронній торговій системі «Прозорро.Продажі» дали можливість започаткувати проведення аукціонів оренди державного і комунального майна.

Для того, щоб продовжити договір оренди, орендар має звернутись до орендодавця із заявою про продовження договору. Ця заява повинна бути подана не пізніше ніж за три місяці до закінчення дії договору. Якщо орендар не подасть заяву у визначений строк, то він має звільнити орендоване приміщення. Власне подача заяви на продовження договору і є обов'язковою для орендаря, якщо він хоче залишити орендоване майно за собою. До заяви він має подати документи, перелік яких залежить від того, чи має право орендар продовжити договір без проведення аукціону чи ні.

Якщо договір оренди продовжуватиметься через аукціон, то від орендаря не вимагається додавати додатково документи. Якщо він здійснив невід'ємні поліпшення орендованого приміщення і хоче отримати відшкодування їх вартості, то необхідно додатково подати документи, які підтверджують вартість виконаних робіт.

За результатами розгляду заяви про продовження оренди орендодавець вносить в електронну торгову систему «Прозорро.Продажі» інформацію про об'єкт, договір оренди щодо якого продовжується, приймає рішення про оголошення аукціону та оголошує аукціон на продовження договору оренди.

Перед публікацією оголошення про проведення аукціону орендодавець визначає стартову орендну плату, яка за законодавством не може бути нижчою за останню місячну орендну плату, встановлену договором, що продовжується. Тобто стартова орендна плата встановлюється на рівні останньої місячної

орендної плати. Це означає, що аукціони на продовження договорів оренди не можуть бути збитковими для держави та територіальних громад, оскільки ціна за результатами аукціону не може бути меншою за останню місячну орендну плату.

Дана система дозволяє і новим орендарям орендувати майно, якщо вони пропонують орендну плату більшу за ту, яка була в попередньому договорі. І чинні орендарі також мають можливість боротися за орендоване майно, платячи ринкову ціну.

У випадках, коли в аукціоні не взяли участь ні нові орендарі, ні попередні, відповідно до нових положень законодавства орендодавець має право оголошувати повторний аукціон щодо передачі в оренду майна, причому стартова орендна плата залишається в тому ж розмірі, який був встановлений на аукціоні на продовження договору оренди.

Для того, щоб уникнути зловживання в постанові Кабінету Міністрів України від 3 червня 2020 року №483 «Деякі питання оренди державного та комунального майна» законодавці встановили деякі запобіжники. Зокрема, чинний орендар має переважне право на продовження договору оренди. Щоб скористатися цим своїм правом, він повинен обов'язково брати участь в аукціоні. За результатами проведення аукціону електронна торгова система «Прозорро.Продажі» визначає найвищу цінову пропозицію за лот, після цього чинний орендар має право погодитися сплачувати найвищу цінову пропозицію шляхом подання письмової заяви про таку згоду разом із підписаним протоколом аукціону. Тоді він визнається переможцем аукціону та укладає додаткову угоду про продовження договору оренди.

Разом з тим, якщо чинний орендар не має фінансових ресурсів на те, аби платити найвищу орендну плату за об'єкт, то він має право подати попередню згоду на сплату другої за розміром цінової пропозиції. Ця попередня згода має запобігати ситуації, коли переможець навмисно (штучно) підвищує орендну плату на аукціоні для виселення свого конкурента - чинного орендаря. Якщо

чинний орендар не погоджується сплачувати найбільшу орендну або другу найбільшу орендну плату, то він втрачає своє переважне право.

У тому випадку, якщо переможець аукціону та другий його учасник занадто підвищили ціну, щоб зірвати конкурс, та не підписали договір, то оголошується повторний аукціон на продовження договору оренди на тих же умовах, що й попередній аукціон. Це також дозволяє уникнути зловживань учасниками аукціону, пов'язаних зі штучним підвищенням ціни для виселення чинного орендаря. Такий механізм використання переважного права має на меті надання додаткових можливостей чинному орендарю для захисту свого права на орендоване майно.

Отже, аукціони на продовження договорів оренди в системі «Прозоро.Продажі» показали хороші результати, розвіявши усі побоювання, які були присутні при запуску реформи. Більше ніж у половині випадків поточні орендарі продовжують договір на тих самих умовах. Водночас, якщо поточна ціна явно не ринкова, то на аукціони приходять нові орендарі і підвищують її до ринкового рівня. При новій системі старі орендарі отримали можливість прозоро продовжувати контракти, нові учасники – мають право доступу до об'єктів, а державні та місцеві бюджети – додаткові надходження.

Використання лізингу в господарській практиці часто зумовлюється відсутністю або недостатністю коштів для придбання майна у власність. З огляду на це лізинг вважається одним з найбільш перспективних шляхів розвитку відносин власності та залучення інвестиційних коштів.

Основними нормативними актами в сфері регулювання лізингових відносин є ГК України (ст. 292), ЦК України (§ 6 гл. 58), а також Закон України «Про фінансовий лізинг» (в редакції Закону від 11 грудня 2003р.). Оскільки операції фінансового лізингу вважаються фінансовими послугами, то на них поширюються вимоги Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Серед підзаконних актів необхідно використовувати Порядок використання коштів державного бюджету, що

спрямовуються на придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу та заходи по операціях фінансового лізингу, який затверджений постановою КМ України від 10.12.2003 року №1904 і Порядок використання коштів державного бюджету, які виділяються на надання кредитів для здійснення операцій з фінансового лізингу авіаційної техніки, який затверджений постановою КМ України від 14.04.2004 року № 469.

Загальне визначення лізингу міститься у ст. 292 ГК України, згідно з якою лізингом вважається господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. Фактично це визначення відтворене у ст. 806 ЦК України. Але в статті передача у лізинг майна, що належить лізингодавцю, називається прямим лізингом, а передача майна, що спеціально придбавається для передачі у лізинг відомому лізингоодержувачу – непрямим лізингом.

З огляду на суттєву різницю у правовому регулюванні видів лізингу ознаки лізингу розкриваються з урахуванням зазначеної класифікації.

Прямий лізинг передбачає передачу лізингодавцем лізингоодержувачу власного майна, набутого без попередньої домовленості з лізингоодержувачем. Відносини прямого лізингу регулюються зазначеними вище загальними положеннями ГК і ЦК України з урахуванням положень про найм (оренду), а також у відповідних випадках – загальних положень про купівлю-продаж та положень про договір поставки. У договорі прямого лізингу мають право брати участь лише суб'єкти господарської діяльності і положення Закону України «Про фінансовий лізинг» не поширюються на відповідні відносини.

Лізингодавцями можуть бути як юридичні, так і фізичні особи – лише суб'єкти господарської діяльності.

Непрямий лізинг передбачає лізингодавцем лізингоодержувачу майна, набутого ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна. На відміну від прямого лізингу, відносини непрямого лізингу регулюються окрім загальних положень зазначених вище нормативних актів, актом спеціальним - Законом України «Про фінансовий лізинг». Згідно зі ст.1 цього Закону за договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі). У договорі фінансового лізингу мають право брати участь як фізичні та юридичні особи незалежно від наявності у них статусу суб'єктів господарської (підприємницької) діяльності (зокрема, органи влади, фізичні особи без статусу суб'єктів підприємницької діяльності тощо). Однак відповідно до ст. 4 Закону лізингодавцем може бути виключно юридична особа.

На відміну від прямого лізингу, відносини щодо якого оформляються двосторонніми договорами між лізингодавцем і лізингоодержувачем, оформлення відносин фінансового лізингу здійснюється у формі багатостороннього договору за участю лізингодавця, лізингоодержувача, продавця (постачальника) предмета лізингу тощо.

Форма лізингового договору залежить як від виду лізингу, так і від того, яке майно передається в лізинг. При визначені форми договору лізингу необхідно керуватись відповідними положеннями ЦК України. Так, відповідно до ч.1 ст. 793 ЦК України, при передачі в прямий лізинг будівлі або іншої капітальної споруди відповідний договір укладається в письмовій формі. Якщо ця будівля, споруда передається на умовах фінансового лізингу строком на

один рік і більше або в прямий лізинг на той самий строк, договір підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації (ч.2 ст.793, ст.794 ЦК).

Договори прямого і фінансового лізингу вважаються укладеними з моменту досягнення сторонами згоди щодо всіх істотних умов, тобто є консенсуальним.

Законодавство про лізинг, на відміну від Закону України «Про оренду державного та комунального майна», не містить спеціальної процедури укладання договорів лізингу, тому потенційним сторонам необхідно керуватись загальними положеннями ЦК України, щодо укладання договорів (гл. 53).

Перехід до ринкової економіки передбачає, з одного боку, широкі можливості для розвитку майнових відносин, а з іншого, враховуючи багатоаспектність цих відносин, надає договірному процесу особливої складності і глибини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/ВР-96. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141; Офіційний вісник України. 2008. № 52. Ст. 1741.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.
3. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін. К. Юрінком Інтер. 2004.
4. Господарський кодекс України від 6.01.2003 р. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 462.
6. Науково-практичний Коментар до Господарського кодексу країни 2-е видання, перероблене і доповнене / За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини. К. Юрінком Інтер, 2008. 720 с.
7. Договірне право в аграрних відносинах. Підручник / В.І. Курило, З.П. Білошкурська, С.І. Бурлака, О.А.Поліщук. К. 2017. 537 с.

8. Господарське право. Навчальний посібник / В.І. Курило, З.П. Білошкурська, О.А. Поліщук. Умань. 2018. 488 с.

Ресурси мережі Internet

1. <http://www.rada.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.

2. <http://www.nau.kiev.ua> – Нормативні акти України.

Вергелес К.М.

*професор кафедри філософії та суспільних наук
Вінницького національного медичного університету
ім. М.І. Пирогова*

КОРЕЛЯЦІЯ РЕЛІГІЙНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПРАВОСЛАВНИЙ АСПЕКТ

Проблема національного відродження, залишається однією з найактуальніших проблем сучасної України. Дослідження взаємозв'язку релігійного з національним в православ'ї є важливим для формування здорової нації та успішної держави.

Для повноцінного вивчення проявів взаємозв'язку релігійного і національного в їх соціальному житті, необхідно розкрити місце та роль церкви в суспільстві, характер взаємовідносин між церквою та державою, сукупність функцій, які виконує релігія в національному житті країни, міру релігійності суспільства тощо.

Адже, як наголошував у свій час Я. Мінкявічус, з чим можна погодитись і сьогодні, релігія як суспільний, соціальний феномен специфічно проявляється в матеріальній і духовній культурі, психіці окремих народів, реалізується в їхніх моральних установках, звичаях і обрядах, не рідко є важливим елементом етнічної самосвідомості, а окремі конфесійні форми виступають етнічною диференціацією. До того ж релігія відноситься до найбільш стабільних і консервативних, традиційних елементів етносоціального організму [4, с. 28].

Говорячи про різноманітну функціональну роль релігії в житті народів, слід мати на увазі, що вона постійно змінюється, а особливо кардинально в умовах глобалізації та секуляризації. На думку українського дослідника функцій релігії Л. Виговського, релігія історично виконувала безліч ролей [1, с. 44], які не можна оцінити як тільки позитивні чи негативні. Як правило, вони є подвійними, часто амбівалентними, навіть взаємовиключними. Стосовно етнічних спільнот релігія виконує як диференціюючу, так і інтегруючу функції, вона може входити в самосвідомість певного народу і ставати однією із визначаючих ознак етнічної приналежності.

В такому випадку межі етнічного і конфесійного взаємно зміщуються, створюється стереотип їх тотожності. У свідомості і поведінці людей починає складатись тип "співвітчизника-єдиновірця". Релігія фіксує етнічне розмежування людей на "ми" і "вони". Тобто релігія й церква санкціонують звичаї, мораль "своєї" етнічної групи і забезпечують їх інституціонально. Цим вона сприяє "перевазі" своїх звичаїв над чужими. Звідси випливає, що релігія може сприяти етноцентризму.

Якщо культурно-побутовий уклад народу в значній мірі зумовлений релігійним фактором, етноцентризм на конфесійному ґрунті може досить сильно розділяти навіть близькі етнічно, але різноконфесійні народи, наприклад, сербів-православних, хорватів-католиків і боснійців-мусульман. Отже, різноконфесійність одного й того самого народу може вести до його етнічного розмежування за релігійною ознакою. Іншими словами, функціональність релігії щодо етносу є суперечливою [5, с. 62-67].

Щодо етносу релігія може виконувати навіть етноутворюючу роль. Про тісний зв'язок релігії з етнічними особливостями народу, про етноутворюючу, етноцентриську, етноінтегруючу роль релігії свідчить наявність елементів місцевих традиційних культів практично у всіх, хто сповідує християнство, мусульманство тощо. Більше того, в останній час спостерігається тяжіння

народів сповідуючих християнство до своїх витокових культур як одного з засобів етнічного самозбереження.

Окрім етноінтегруючої та диференціюючої ролі релігії важливою постає її регулятивна функція в межах національної спільності. Якщо релігія виступає домінуючою формою масової свідомості, то тим самим вона виявляється детермінантом і мотивом поведінки, життєвого статусу людини. Національні звичаї та вподобання, традиції і цінності, цивільні ритуали, форми людських відносин і спілкувань (комунікацій), громадські думки отримують моральну санкцію релігії.

У цій царині стихійно виробляються певні норми як індивідуального, так і суспільного мислення та поведінки, що ніби вдягнулися в релігійну оболонку. Регулятивна роль релігії тут виступає в широкому розумінні й на різних рівнях. Дія релігії на життєву установку віруючого починається з сімейно-побутової сфери, взаєминами родичів, спілкування земляків, посилюється комунікаціями в межах конфесійної общини або церковного приходу і розповсюджується до меж всього національного співтовариства.

Тому можна зробити припущення що функції релігії мають проявлятися в наступних чинниках: 1) вона об'єднує етнічне суспільство; 2) для тих спільнот які об'єднані етноконфесійною якістю, вона служить фактором, що регулює та організовує спосіб життя людей; 3) релігія виступає стабілізатором для єдності етносу; 4) релігія тісно вплітається в традиційну народну культуру, вона в такий спосіб відіграє роль фактору соціалізатора народу. Крім того, релігія і церква часто забезпечують такі санкції інституційно [6, с. 28–29]. Зважаючи на вищезазначені ролі релігії у націогенезі варто підкреслити, що не лише релігія впливає на конституювання та існування нації, а й навпаки.

Етнонаціональний ґрунт на якому існує релігія формує її культово-обрядову сторону та світоглядну специфіку. Зокрема, етнонаціональна специфіка яскраво виявляється в сучасному православ'ї, особливо в історичному розрізі його існування.

Як справедливо зауважує О. Саган, складові православного релігійного комплексу не однаковою мірою задіяні в процесі утворення етноконфесійного синкретизму. Найтісніший зв'язок спостерігається на рівні обрядово-культової сфери православ'я. Саме етнокультурні утворення найбільш чітко відображають у собі соціально-етнічні фактори, зберігають елементи національної культури. [6, с. 211].

В цьому ракурсі слід також звернути увагу на проблему зміни релігійного культу, який поступово піддається націоналізації під впливом властивих лише даному народові факторів: особливостей психології народу, його "етнопсюхе"; особливостей світосприймання кожного народу; своєрідності мистецтва; національних культурних традицій, обрядів і звичаїв; характерних дій представників етносу і їх життєвих потреб, соціальних інтересів етносу загалом; національної мови; внутрішньо етнічних і міжнаціональних відносин [6, с. 34].

Етнонаціональна специфіка є яскраво вираженою в українському православ'ї: на релігійний культ впливали і українські культурні традиції, обряди і звичаї, які змінюються з часом під дією православ'я. Значення культурних звичаїв, обрядів та традицій видозмінюються а з часом і зникає на зовсім [6, с. 48].

Відтак відбувається націоналізація православного культу представниками етнонаціональної спільноти [3, с. 49-50].

Українська мова теж виступала одним із важливих факторів націоналізації православного культу. Адже саме мова є вагомим фактором у становленні свідомості народу. Вона найбільш повно відбиває національний дух органічно злита з тим середовищем, де вона виникла і найкраще передає існуючі тут реалії. І хоча народ в певних екстремальних умовах може жити і зберігати свою сутність і без національної мови [3, с. 49-50].

Важливу роль у взаємовпливі релігійного і національного в бутті нації відіграє світоглядний вплив певної конфесії на формування національної

самосвідомості. А відтак, в світоглядному розрізі роль релігії в бутті нації виявляється у формуванні нею національної ідеї певного народу. Адже для того, щоб створити і підняти націю, потрібна ідея.

Починаючи з середньовіччя (тобто, з часу, коли християнська церква сформувалася і знайшла належну силу щоб вести за собою цілі народи) такі національні ідеї формувалися або безпосередньо церквою або при її активній участі.

Проте, будь-яка ідея, що панує завжди має свою зворотну сторону. Історія знає немало випадків, коли патріотизм переростав в шовінізм, а любов до свого народу або церкви виливалась у ненависть до інших. І якщо у витоків національної ідеї стоїть церква – їй доводиться відповідати за наслідки того, до чого приводить така ідея.

Класичний приклад – зіткнення православ'я і католицизму на українських землях в XVII столітті. Відомо, що католиків в Англії переслідували аж до середини XX століття, а Північна Ірландія може слугувати наочним підтвердженням того, до чого може привести синтез духовного і національного, коли другому віддається перевага над першим. Та до чого далеко ходити – сучасна Україна служить полем битви між різними християнськими конфесіями, кожна з яких тягне країну в свій бік [2].

Таким чином, православ'я, хоча й єдине за своєю догматичною сутністю, але у суспільстві існує не у формі рафінованого, позбавленого національних особливостей вчення. Детальний розгляд формування національних особливостей православ'я дозволяє говорити про те, що на певному етапі розвитку цієї конфесії кількісні накопичення етноконфесійних особливостей переходять у якісні. Останні дозволяють нам виділити новоутворений напрям православ'я як самобутній.

Процес формування етноконфесійної специфіки культури народу – складний і довготривалий. У певних формах він не припиняється ніколи. Виникнення феномену етноконфесійності зумовлене об'єктивними умовами

існування та виживання конфесії на території певного етносу (народу). На прикладі України можна прослідкувати, що поодинокі етноконфесійні синкретичні явища спостерігаються тут вже в перші роки після хрещення Русі [6, с. 210].

У своєму конкретно-історичному існуванні релігія може сприяти націоналізму наступними шляхами: у разі збігу національної і конфесійної приналежності через етноцентризм, самоізоляцію етнічної спільноти і зіставлення її по конфесійній лінії з іншими подібним спільнотами; через національно обмежені та національно орієнтовані символи віри і такі поняття, як "богообраний народ", "богом дана батьківщина" і т. п.; шляхом мотивування своїми засобами націоналістичної ідеології і політики.

Таким чином, незважаючи на заяви православних богословів про наднаціональний характер цієї конфесії, як показує історія та сучасний стан – це не так. Процес утворення православних автокефальних церков показує значну роль релігійного фактору в націо- та державотворенні. Як це, зокрема, простежується на прикладі утворення Румунської православної церкви.

Водночас, етнонаціональний ґрунт, на якому існує релігія, призводить до формування певного синкретизму національної та православної культури. А відтак можна вести мову про вrostання релігії в національне буття та національного в релігійне, що призводить до нероздільності цих двох явищ.

Список використаних джерел:

1. Виговський Л. А. Функціональність релігії: природа і вияви / Л. А. Виговський. – К.-Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2004. – 312 с
2. Заславський В. Патриарх Кирилл и Тарас Бульба или Национальная Церковь, национальная история и межнациональные конфликты [Електронний ресурс] / В. Заславський. – URL: <http://www.risu.org.ua/ukr/blogs/article:30899/>. – Назва з екрану.
3. Здіорук С. І. Специфіка взаємовпливу етнічного та релігійного (на матеріалах України): Дис... канд. філос. Наук / С. І. Здіорук. – К., 1992. – 207 с.

4. Минкявичус Я. В. Религія в многонаціональному мире / Я. В. Минкявичус. – Вільнюс: Минтис, 1978. – 224 с.
5. Релігія і нація в суспільному житті України і світу / за ред. Л. Филипович. – К.: Наукова думка, 2006. – 286 с.
6. Саган О. Помісна Православна церква: проблеми і прогнози конституювання / О. Саган, С. Здіорук // Україна релігійна. Колективна монографія. Книга друга: Прогнози релігійного життя України. – К., 2008. – С. 136 – 158

Гарбар О. П.

*доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва*

СТОРИНКИ БІОГРАФІЇ ВИДАТНОЇ УМАНЧАНКИ (до 125-річчя від дня народження Н. В. Суровцевої)

Надія Віталіївна Суровцева народилася 18 березня 1896 р. в Києві. Батько тоді був студентом, а мати вчителювала. Її назвали на честь батькової вчительки-революціонерки. Вдома виховувалася переважно «по-руськи»: мати – уродженка Тули, батько – українець. Згодом родина переїхала до Умані, де Надія закінчила гімназію. Відтоді й до самої смерті Умань стане для неї земним прихистком, куди вона повернеться, як поранений журавель, після років заслання [1].

У 1913 р. Н. В. Суровцева вступила на історико-філологічний факультет Бестужевських вищих жіночих курсів у Санкт-Петербурзі. Її вчителями були О. Єфименко, С. Платонов, Є. Тарле, М. Туган-Барановський. Спеціалізувалася вона як історик. Під час навчання вступила до українського земляцтва, а з часом й і у підпільний український гурток. В часи Першої світової війни Н. В. Суровцева працювала старшою медичною сестрою у приватному лазареті, який відкрило Петербурське українське громадянство.

Протягом 1917 р. Н. В. Суровцева бере активну участь у революційному житті – спочатку в Санкт-Петербурзі як член революційного комітету, а з постановою Центральної Ради переїжджає до Умані, де організовує «селянську спілку» і працює в ній при земстві, як помічник повітового інструктора. Від осені 1917 року навчався в Київському університеті на історичному та юридичному факультетах, а в 1918 р. – у Консульській академії в Києві.

Навчаючись, вона одночасно працювала. За Центральної Ради – діловодом у Департаменті у справах біженців, пізніше – завідувачкою загального відділу міністерства закордонних справ. В роботі допомогло вільне володіння двома європейськими мовами – французькою і німецькою. За директорії наприкінці 1918 р. її призначили секретарем Інформаційного бюро дипломатичної місії УНР. У складі місії була у Відні, Берні, Лозанні, а у квітні її звільнили.

Під час віденської еміграції (1919–1925 рр.) працювала лектором, приватним учителем, гідом на виставці, збирала виноград. Навчаючись у Віденському університеті, захистила дисертацію на тему: «Богдан Хмельницький та ідея української державності», стала доктором філософії. Н. В. Суровцева стає однією з найвідоміших постатей у міжнародному пацифістському русі – в інтернаціональній лізі миру і свободи, бере участь у міжнародних конгресах. У 1924 р. вступає до лав Комуністичної партії.

Великий вплив на Н. В. Суровцеву та її подальшу долю мала зустріч із Юрієм Коцюбинським на початку 1920-х років. Саме у віденський період виявився літературно-публіцистичний талант Н. В. Суровцевої. У 1923–1924 рр. у прорадянському часописі «Нова громада» та різних австрійських, канадських та американських виданнях друкувались її нариси, оповідання, статті.

22 квітня 1925 р. Н. В. Суровцева виступає у Харкові на мітингу-протесті проти політики Польщі. Її повернення в Україну було спричинено великою

любов'ю та націоналістичним націонал-комунізмом. Саме він спричинив перехід на прорадянські позиції.

У Харкові вона перебувала під впливом письменницьких, театральних і журналістських кіл. В її оточенні були – Микола Хвильовий, Микола Куліш, Володимир Сосюра, Павло Тичина, Юрій Смолич, Остап Вишня, Григорій Петренко, Лесь Курбас. Оточувала її і дипломатична радянська еліта, а саме Олександр Шліхтер, Іван Кулик, Карло Максимович, Михайло Левицький, їхні дружини, послы іноземних держав. Здійснюючи свою літературну і пропагандистську діяльність Н. В. Суровцева обіймала декілька посад – редактора і завідувачки сектора дитячих сценаріїв ВУФКУ, редактора пресового бюро Наркомату закордонних справ, де готувала спец бюлетень НКЗС УСРР, редактора РАТАУ, цензора закордонної преси в Головліті.

Під керівництвом Дмитра Багалія навчалася в аспірантурі. Була успішним літератором і журналістом. Друкувалася в харківських газетах і журналах: «Вісті ВУЦВК», «Робітнича газета», «Всесвіт», «Червоний клич», а також закордонних – «Робітниця», «Українські щоденні вісті».

У 1927 р. Н. В. Суровцеву арештовують і довгих 25 років вона проводить в тюремних камерах і засланні. 12 квітня 1928 р. в «Українській ниві» у Варшаві надруковано некролог, де зокрема зазначалося, що вона розстріляна за поширення ідеї самостійної України.

Подальше життя Н. В. Суровцевої проходило в радянському ГУЛАГу: Ярославська тюрма, заслання до Архангельська, Колими. Тричі арештувавши, її кожного разу так і не було сформульовано й доведено в суді обвинувачення. У 1954 р. вона була амністована.

Н. В. Суровцева неодноразово подавала звернення про свою реабілітацію. 22 травня 1956 р. Військовий трибунал Київського військового округу реабілітував Н. В. Суровцеву.

Не втративши віру і ідеали молодості, після заслання вона повернулася в батьківський дім в Умань, де продовжила працювати як історик,

літературознавець, а головне – як свідок карколомної доби, яку описала в своїх «Спогадах». Її свідчення «Життя поза життям» мимоволі стали аргументованим звинуваченням епохи тоталітаризму, зброєю в руках жінки, котра з надією поверталася 1925 р. в Україну й не втратила віру в справедливість навіть по роках заслання [1].

У 1960-х – на початку 1970-х рр. навколо Н. В. Суровцевої вирує бурхливе життя. Вона відвідує Київ і Львів, де зустрічається зі старими віденськими друзями – активно друкується в газетах «Уманська зоря», «Вечірній Київ», журналі «Архіви України».

В житті Н. В. Суровцевої настав новий період ізоляції й погроз і для неї самої, і для тих, хто приходив до її будинку. Дім Н. В. Суровцевої в Умані став «прихистком для дисидентів». У ньому бував росіянин О. Солженіцин, котрий вивчав «Спогади», а пізніше посилався на них в «Архіпелазі ГУЛАГу», і українці Я. Дашкевич і М. Коцюбинська – борці з тоталітарним режимом. Вона любила своє місто, плакала його минуле і сьогодення. Творила так, як знала і вміла.

Н. В. Суровцева організовує першу в місті пересувну виставку творів образотворчого мистецтва, збирає матеріали для довідника про видатних уманчан. За ініціативи легендарної уманчанки було реставровано стародавній уманський костел та організовано в ньому картинну галерею. Окрім цього Н. В. Суровцева організовувала зустрічі та вечори з місцевими літературними діячами, була гідом усіх вітчизняних і закордонних делегацій. Не зважаючи на втрату роботи в музеї, вона не залишила писати свої спогади, зокрема «Колимські силуети», а також статті-есе про українських письменників.

В Умані у батьківській хаті Н. В. Суровцева прожила близько 30 останніх років, і знову під невсипучим наглядом. Вона прожила довге життя, але життя важке, наповнене постійними випробуваннями міцності сили духу і волі. Вона померла 13 квітня 1985 р. на 90-му році життя. До 95-ї річниці від дня

народження видатної уманчанки в Умані був відкритий музей імені Надії Віталіївни Суровцевої-Олицької.

Вона свідок Епохи з великою надією і вірою в справедливість, відбила цю епоху в «Спогадах», які є найціннішим здобутком у творчій спадщині Н. В. Суровцевої.

Список використаних джерел:

1. Піскун В. Що в імені твоїм? – Надія!? Надія Суровцева // Українки в історії / В. К. Борисенко, М. І. Головащенко, О. П. Кривоший. Київ: Либідь, 2004. С. 157–162.
2. Суровцева Н. Спогади. Київ, 1996.

Денисюк О.Ю.

старший викладач кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

РАЙ-САДУ ПОЕЗІЇ Т. ШЕВЧЕНКА

«САДОК ВИШНЕВИЙ...»

Ще зі школи ми вивчаємо поезію Т. Шевченка, у тому числі й вірш «Садок вишневий коло хати». Написаний у 1847 році, невеличкий за об'ємом – лише 15 стрічок, твір охоплює Всесвіт українського народу, його життя, філософії. Цей твір, за словами Г. Клочека «належить вічності, тобто не піддається руйнівному впливові часу», а навпаки, його «художня цінність набуватиме постійного оновлення» [3, с. 111].

Ідилічні картини, описані Т. Шевченком у повісті «Наймичка» («Напротивкоморлех с железными дверями, а в самом концедвора, под. липами, белее хата, снопами крытая на польський лад. За хатою идет уже сад с разными породами яблунь, груш, слив, вишен, черешен и даже три старых дерева грецкихорехов, вывезенныхизКрымуещедедом Якимом Гирла.

Посередине саду колодязь с колесом и навесом. А за садом в гай, на небольшой поляне, пасика с куренем и погребом для пчел. А там уже дубы, липы, березы и всякое дерево до самого рва. А за рвом уже был небольшой ставочок и околонеого огород, окруженный небольшим рвом и усаженный кукурузою и подсолнечниками, а баштан был немного подальше в поле» [10, с. 289], цікавим є опис гостин в хаті Лукії: «Жницы с песнями вошли на двор, а на дворе уже, на зеленом шпорыше, была разостлана большая белая скатерть. Девушки, по приглашению хозяина и хозяйки, сели вокруг скатерти. ... В продолжение ужина отец и мать Лукии сидели на призьбе и любовались своей единственной прекрасной дочерью. Через край полною счастья жизнью их сердце билось, глядя на свою Лукию» [10, с. 288]), поезіях: «Садок вишневий коло хати» («Садок вишневий коло хати // Хрущі над вишнями гудуть, // Плугатарі з плугами йдуть // Співають, ідучі, дівчата, // А матері вечерять ждуть» [10, с. 140]), «І досі сниться: під горою» («І досі сниться: під горою // Меж вербами та над водою // Біленька хаточка. Сидить // Неначе й досі сивий дід // Коло хатиночки і бавить // Хорошеє та кучеряве // Своє маленькеє внуца» [10, с. 210]), «Сон» («На панщині пшеницю жала») («І сниться їй той син Іван // І уродливий, і багатий, Не одинокий, а жонатий // На вольній, бачиться, бо й сам // Уже не панський, а на волі; // Та на своїм веселім полі // Своєю таки пшеницю жнуть, // А діточки обід несуть» [10, с. 229]), «Зацвіла в долині...» («Зацвіла в долині // Червона калина, // Ніби засміялась // Дівчина-дитина. // ... Почула дівчина, І в білій свитині // З біленької хати // Вийшла погуляти // У гай на долину. // І вийшов до неї // З зеленого гаю // Козак молоденький // Цілує, вітає...» [10, с. 197–198]), «Подражаніє Едарду Сові» («Посаджу коло хатини // На wspomин дружині // І яблуньку і грушеньку, На wspomин єдиній! Бог дасть, виростуть. Дружина // Під древами тими // Сяде собі в холодочку // З дітками малими. // А я буду груші рвати, // Діткам подавати ... З дружиною єдиною // Тихо розмовляти» [10, с. 246]), становлять певну цілісність та гармонізують Шевченкову творчість.

Уже перші дві стрічки аналізованої поезії:

Садок вишневий коло хати,

Хрущі над вишнями гудуть [10, с. 140], – знайомить читача з уявленнями про Рай – місцем де заспокоюється душа, де тепло і спокійно на душі, де життя іде відповідно до Божих заповідей, у неспішному ритмі, де панує взаємоповага, Любов, Довіра.

З Раєм в українців ототожнювалася хата – сакральне місце, що відображає тривимірність Всесвіту – три світи – Нави, Прави, Яви, що відповідають підмурку, стінкам, даху. Такий розподіл відповідав і людській будові – ноги – нижній світ, тулуб – середній, голова – верхній. Таке бачення людського тіла прийшло в українську філософію буття з індоарійських часів і відображено в міфі про першожертву і першолюдину – бога Пурушу. Його принесли в жертву шляхом членування, з його ніг утворилися найнижчі верстви населення, пуп містив весь простір, уста стали Сонцем і Місяцем, одна третя його частина була всім живим на землі і самою Землею, а дві третини – безкінечним Всесвітом. У світогляді українців образи хати і людини мають спільне бачення і тримірний поділ [5].

Образ хати – домінуючий у творчості Шевченка, одним із найбільш значимих у його поетичному світі та складних за своєю структурою. Слова «хата», «хатка», «хаточка», «хатина», «хатиночка», «хатинонька» у його поезіях зустрічаються 278 раз.

В основі образу хати лежить феномен дому – стрижневе поняття в більшості народів, свого роду культурна універсалія, тому житло «вивчається не просто як об'єкт матеріальної культури, а надзвичайно насичений символікою упорядкований простір» [1, с. 65].

Шевченко, закорінений у народну культуру органічно засвоїв і символіку дому (хати) та пов'язані з нею уявлення.

Дослідник О. Боронь підкреслює: «У Шевченка хата – полісемантичний образ, що увібрав у себе народні уявлення про світобудову, уснопоетичну

традицію, систему етичних координат тощо, а головне – позначений його потужним індивідуально-поетичним талантом» [1, с. 66].

Аналізуючи етапи становлення в українській духовності категорії хати І. Мойсеїв зазначає: «У ході формування свідомості хата виступає спершу як синкретичне уявлення-ставлення і міфологема-символ, далі – як образ і знак, нарешті, особливо впродовж останнього століття, - як ідея, ідеологема, концепт, принцип, моральна засада, естетичний категорій, світоглядна категорія» [6, с. 152].

Отже, хата, людина і хрест – традиційні образи-символи, що були використані поетом для підкреслення сакральності того місця, про яке йтиметься в творі.

В центрі хати, як сакрального простору розташовувалася піч, її вогонь, тепло, також асоціювалося з Раєм. Цей Рай населяла Родина, у вірші – Мати, немовля, донька. Батько родини позначений умовно, його немає вдома, але він, Плугатар, що повертається додому з поля. Праця на землі для нашого народу завжди вважалася святою, в українських щедрівка землю оре сам Господь:

А в полі, в полі сам Господь ходив,
Діву Марію за ручку водив.
Діва Марія їсти носила,
Їсти носила, бога просила... [7, с. 41].

Таким чином, Плугатар і Мати, згадані у вірші, в символічному значенні підіймаються до рівня Господа і Богородиці. Ця Божественна Родина є Раєм на Землі, Центром Всесвіту, Царством Божим у душі кожного українця, зразком для наслідування.

Другий стовпчик зображує нам ідилію-мрію поета:
Сім'я вечерея коло хати,
Вечірня зіронька встає... [10, с. 140].

Символічно така вечеря нагадує Свят-вечір, коли родина сідала до столу з появою першої зірки. Цим автор підкреслює сакральність дійства, його важливість.

У другій половині твору звучить гімн молодості: Донька вечерять подає [10, с. 140] – тут і повага до старших, і підкреслення працьовитості дівчини, і, одночасно, материнська схвильованість за її майбутнє, тому «мати хоче научати», і застереження від легковажності молодості, якому заважає соловейко.

Останній стовпчик – символізує перемогу життя і молодості, що відображено у словах: «затихло все, тільки дівчата та соловейко не затих» [10, с. 140].

Аналіз тексту вірша дозволив виокремити використані поетом етнічні образи-архетипи: Хата, Дерево, Мати, Дитя.

У працях К.-Г. Юнга «архетип» співвідноситься з міфом, таємним вченням, казкою [11, с. 267]. Архетипи, на думку вченого, проявляються в міфах і казках, а також у сновидіннях і психічних продуктах фантазії [12, с. 347], вони – незмінні елементи несвідомого, проте постійно змінюють свій вигляд [12, с. 380]. Дослідник підкреслює, що «архетипи були і залишаються душевною життєвою силою, яка бажає, щоб її сприймали серйозно, і, яка, дивним чином слідкує за тим, щоб проявити себе» [12, с. 352]. Більше того, К. Юнг називає архетип душевним органом, який єв кожного [12, с. 356].

Вітчизняні вчені крім загальних світових архетипів виокремлюють етнічні архетипи українців, які впливають на думки, почуття, символіку, релігійні уявлення. Серед архетипів українського народу особливе місце посідає архетип доброї матері [8, с. 112]. Різновидами архетипу матері є матір-природа (в якості доброї землі), що переноситься на рідну землю взагалі (неньку-Україну), родинне життя, родину. Типовими формами архетипу доброї матері є: мати або бабуся конкретної людини, годувальниця або нянька, прародителька або представниця білої раси – у вищому, переносному сенсі –

Богиня, Матір Бога, Діва; мета пристрасного звільнення (Рай, Царство Боже, Небесний Ієрусалім); у ширшому значенні церква, місто, країна, небо, земля, ліс, море; матерія, пекло, місяць; у вузкому значенні – місце народження – пашня, сад, печера, дерево, джерело, купіль, квітка тощо [11, с. 333].

Таким чином, образ-архетип Матері пов'язується з наступним образом – Деревом. За твердженням М. Маковського, дерево, тобто Світове дерево, символізує Всесвіт, співвідноситься з категорією «час», «жінка», зі значенням «народжувати, приводити на світ», а також виконує єднальну «функцію», тобто поєднує «той» світ зі світом небесним [4, с. 134–139].

У словнику-довіднику «Знаки української етнокультури» В. Жайворонок зазначає, що за народними віруваннями Світове (Райське) дерево росте посеред Раю [2, с. 176–177]. Дерево, тобто садок є центральною фігурою твору. За міфами від Світового дерева «йдуть солодкі пахощі» [2, с. 177]. Пригадаймо аромат цвітіння вишневого дерева, його ягід. Цікавим, на нашу думку є ще один факт, який також підтверджує нашу думку – з вишневих гілочок робили гільце – «обрядове дерево українського весілля» та «Купайло»– «убране квітами й стрічками деревце, навколо якого під час святкування Купала співають купальських пісень» [2, с. 135–136]. Крім того, вишня виступає символом дівочої і молодечої краси, веселощів, кохання, символ батьківського дому, господи, родини [2, с. 89].

Отже, використовуючи образ вишневого саду поет зображує Всесвіт, яким він існував в уяві нашого народу, його традиції і культуру, підкреслюючи особливу роль Родини, про яку йдеться у творі.

Для українців дитина – центр сімейного Всесвіту, продовження роду, потенційне майбутнє, це рух в майбутнє. У світогляді українців, дитина завжди має божественне походження і символізує народження божественного космосу, універсального Бога [13, с. 20], у фольклорі мотив дитини проявляється як пояснення таємних сил природи [12, с. 353]. Поєднання образів Матері і Дитини у свідомості нашого народу ототожнюється з Богородицею та Ісусом.

Таким чином, можемо стверджувати, що вірш «Садок вишневий коло хати» - це опис Раю на землі, мрії поета про щасливу Родину. Про цей твір І. Франко писав: «поет без ніякої особливої прикраси, простими, майже прозаїчними словами малює образ за образом, та, придивившись ближче, бачимо, що ті слова передають власне найлегші асоціації ідей, так що наша уява пливе від одного образу до другого легко, мовби той птах, що граціозними закрутами без маху крил пливе в повітрі все нижче і нижче. В тій легкості і натуральності асоціювання ідей лежить увесь секрет поетичної принади сеї вірші» [9, с. 68]. Цей твір, за Франковими словами – «немов моментальна фотографія настрою поетової душі, викликаного образом тихого весняного українського вечора» [9, с. 68], поетової нездійсненої про Родину, Кохання і сімейний затишок.

Список використаних джерел:

1. Боронь О. Структура та семантика слово образу хати в поезії Тараса Шевченка // Шевченків світ. 2013. № 6. С. 65–74.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. 703 с.
3. Клочек Г. Поетика візуальності Тараса Шевченка : монографія. К. : Академвидав, 2013. 256 с.
4. Маковський М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: Образ мира и мирьобразов. – М.: Гуманит.изд. центр ВЛАДОС, 1996. 416 с.
5. Мифологический словарь / Гл. ред. Е. Мелетинский. М.: Советская Энциклопедия, 1990. 672 с.
6. Мойсеїв І. Рідна хата – категорія української духовності // Сучасність. 1993. № 7. С. 151–153.
7. Сивачук Н. П. Українські народні дитячі колядки, щедрівки та посівальні пісні: Посібник для студентів філологічних факультетів (спеціальності

українська мова і література та народознавство) та педагогічних факультетів вищих навчальних закладів. К.: Наук. Світ, 2002. 43 с.

8. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. Львів: Фенікс, 1994. 608 с.

9. Франко І. Із секретів поетичної творчості // Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 31. Літературно-критичні праці (1897-1899). К.: Наукова думка, 1981. 595 с.

10. Шевченко Т. Усі твори в одному томі. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2006. 824 с.

11. Юнг К. Г. Аналитическая психология и психотерапия / Сост. и общая редакция В. М. Лейбина. СПб: Питер, 2001. 512 с.

12. Юнг К. Г. Божественный ребенок. Аналитическая психология и воспитание: Сб. – М.: «Олимп»; ООО «Изд-во АСТ-ЛД», 1997. 400 с.

13. Юнг К.Г. Душа и миф: шесть архетипов. Пер. с англ.-К.: Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. 384 с.

Доморослий В.І.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманського національного університету садівництва*

ШЕВЧЕНКО – БОРЕЦЬ З ІМПЕРІЄЮ

Ім'я Шевченка відоме кожному українцю. І складається ілюзія, що ми його знаємо. Але це тільки ілюзія. Ми пізнаємо Шевченка, пізнаючи світ навколо себе. «Волею історії він ототожнений з Україною і разом з буттям рідної держави, продовжується нею, вбираючи в себе нові дані й новий досвід народу, відгукуючись на нові болі та думи, стаючи до нових скрижалей долі. Він росте й розвивається в часі й історії, і нам ще йти і йти до його осягнення», так оцінюють постать Шевченка українські літератори І.Дзюба, М.Жулинський

[1]. Щоб зрозуміти геній Шевченка, треба добре знати ту історичну реальність, в час якої він жив і творив.

Шевченко наш земляк. Черкащанин. Чому ж саме наша земля дала світові таку видатну особистість? Відповідь на це питання необхідно шукати у глибині віків. Саме тут, на Черкащині, у XV-XVI ст., були порубіжні з Диким Полем землі, де хазяйнували татарські та турецькі людолови з метою пошуку «живого товару», якого б можна було потім продати на невільничому ринку. Саме сюди втікали українці з різних регіонів країни, рятуючись від полько-литовського гноблення, де вони створювали свої воєнізовані поселення і ставали вільними людьми, поєднуючи у собі дві сутності: хлібороба і вояка-козака. Саме їх дух непокори, неприйняття несправедливості в будь-якому прояві на генетичному рівні дійшов не тільки до Шевченка, а й до героїв Холодноярської республіки та Вячеслава Чорновола.

1814 рік, населення Землі нараховувало 1 млрд. чоловік, Наполеон відбув у вигнання на о. Святої Єлени, у Росії народився Михайло Лермонтов, у Англії Джон Стівенсон сконструював перший локомотив – в Україні 9 березня в с. Моринці Звенигородського повіту родився Тарас Шевченко.

Які шанси були в хлопця, який народився в Україні, в сім'ї кріпака був четвертою дитиною з дев'яти? Ніякі! Але він своїм життям, своєю діяльністю продемонстрував протилежне і став тим, ким його знає світ.

Шевченко – багатогранна особистість, одна з граней його діяльності – боротьба з російським імперіалізмом.

Мимоволі постає питання, звідки ця антиімперська Шевченка? Адже він виходець із упослідженого українського селянства, представники якого, здавалося б, не повинні були підніматися до осмислення таких речей. Бо для тогочасних українських селян освіта, в кращому випадку, закінчувалася школою-дяківкою, а їхній світогляд рідко сягав далі свого села.

До речі, коли ми візьмемо сучасних Шевченкові поетів та письменників, які стояли біля витоків творення національних літератур, то бачимо, що вони,

як правило, не були вихідцями із суспільних низів, а тим більше – селянства. Байрон належав до англійських аристократів, Пушкін і Лермонтов були дворянами, Міцкевич та Словацький – шляхтичами. Цей перелік можна продовжити. Хіба що можна говорити про протонародне походження угорського поета-генія Шандора Петефі. Щоправда, його батьки не були закріпаченими селянами, належали до вільних людей. До речі, Петефі (справжнє ім'я та прізвище – Олександр Петрович) не був угорцем, в його жилах текла слов'янська кров [2]. Певно, приклад Шевченка й Петефі показує, що українці, попри складні обставини, здатні творити велике, піднімаючись над несприятливими обставинами життя.

Шевченко зумів вирватись із середовища кріпаків-селян. Це «виривання» теж було своєрідним запереченням (принаймні на особистому рівні) колоніальних обставин життя. Ми нечасто замислюємося над тим, чого це вартувало Кобзареві. Адже Шевченку довелося стати «не таким, як усі», тобто не таким, як його родичі, близькі, сусіди. Він наражався на нерозуміння. Йому довелося пожертвувати відносним селянським комфортом, відмовитися від спокійного життя, від сім'ї. І одержимо працювати, малюючи картини та інколи навіть отримуючи за своє художнє натхнення лише покарання.

Шевченко не любив Петербургу. Але, хоч як це парадоксально, без Петербургу Шевченко не став би Шевченком-митцем. Тож подякуймо панові Енгельгадту за те, що він привіз молодого Шевченка до імперської столиці. Принаймні, тим самим він зробив добру справу – щоправда, мимоволі. Адже якби Шевченко залишився в колонізованій, упослідженій Україні, то навряд чи в нього були б шанси реалізувати себе як видатного митця. Для цього потрібне було відповідне середовище. А такого тут не було. Його знищили.

Петербург постав на кістках українців. Про це Шевченко знав. І писав про це з великою гіркотою та болем. Уже було згадано про те, що Петербург у першій половині й середині XIX століття став головним осередком

українського культурного життя. Так, це було ненормально. Але так було. Саме сюди їхали талановиті українці «робити кар'єру».

У петербурзький період Шевченка тут мешкав і діяв Євген Гребінка, який зробив багато для організації в імперській столиці українського культурного життя. Тим більше, що в Петербурзі існувала велика «українська діаспора». Були у Петербурзі й Нестор Кукольник та Микола Гоголь, які під впливом середовища зросійщилися. Однак, на відміну від Гоголя й Кукольника, Шевченко не захотів розчинитися в імперському «російському морі», хоч міг це зробити. І навіть, чого гріха таїти, попервах робив деякі кроки в цьому напрямку. Можна пригадати його російськомовну поему «Тризна» й деякі інші російськомовні твори. Або намагання в зрілому віці опублікувати свої російськомовні повісті. Однак варто віддати належне Кобзареві, котрий умів вчасно зупинитися. То що ж зупиняло його? Здорова селянська натура, яка не сприймала фальшивої імперської мішури і насміхалася із чванства батюшки-царя та його слуг.

А ще, певно, в Кобзаря озвалася гідність предків-козаків, які не хотіли терпіти насильства над собою. Тому для Шевченка ієрархічна влада, побудована на тупому насильстві, виглядала абсурдно. Згадаймо хоча б відому сцену генерального мордобиття в поемі-комедії «Сон». Такої ядучої та водночас символічно-глибокої сатири на Російську імперію ми не зустрічаємо в тогочасній літературі.

Список використаних джерел:

1. Макаров Ю. Мій Шевченко [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Nfu7lOeAgNkc>

2. Кралюк П. Антиімперський Тарас Шевченко. Правителі імперії боялися його пророцтв. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/taras-shevchenko-rosiyska-periya/31139587.html>.

Жмуденко В.О.

*доцент кафедри менеджменту Уманського національного
університету садівництва*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Функціонування аграрних підприємств у сучасних умовах ринкової економіки неможливе без якісного управління виробничо-господарською діяльністю. Необхідним за таких умов є налагодження системи організації виробничо-господарської діяльності на підприємствах та управління нею, що відповідно забезпечувало б цілеспрямований вплив на формування і розвиток галузі загалом. Виходячи з цього управління розвитком виробничо-господарської діяльності є важливою та необхідною умовою стабільного розвитку аграрних підприємств.

Говорячи про менеджмент, доцільно сформулювати поняття «управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств». Виробничо-господарська діяльність характеризується подвійністю: з одного боку, це є елементи, що визначають виробничо-технічну структуру підприємства, знаряддя і предмети праці, технологічні правила, що регламентують процес виробництва, розподілу продукції, проведення досліджень і розробок; з іншого боку, це чинники, що визначають соціально-економічну структуру підприємства, фахову підготовленість і спроможність до трудової діяльності, характер розподілу повноважень і відповідальності між працівниками у процесі прийняття управлінських рішень. Тобто виробничо-господарська діяльність є комерційним процесом суспільного виробництва, спрямованим на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру. Виробничо-господарську діяльність розглядають у якості похідної від поняття виробничо-господарська система, яка розглядається як впорядкована сукупність елементів і частин, що

мають постійний взаємозв'язок та функціонують з метою створення певної продукції, виконання робіт чи надання послуг за умови підпорядкування кожного елемента спільній меті[1].

Виробничо-господарською діяльністю треба вважати діяльність з взаємоузгодження роботи та реалізації покладених функцій, сукупності елементів і частин, в ході постійного взаємозв'язку з метою створення певної продукції, надання послуг або виконання робіт, підпорядкування кожного елемента спільній меті[2].

Провідне місце в управлінні виробничо-господарською діяльністю займають функції: маркетингу, науково-дослідних робіт, управління кадрами та якістю, матеріально-технічного постачання, дослідження, оцінювання, комунікації, мотивації, ведення переговорів та ухвалення управлінського рішення. Усі функції управління поділяють на основні та допоміжні. До основних функцій відносять – планування, організацію, мотивацію, маркетинг та контроль; до допоміжних – управління якістю, кадрами, обліком, матеріально-технічним постачанням, науково-дослідними та дослідно-конструкторськими роботами. Відповідно кожна із вказаних функцій активно сприяє вирішенню конкретних проблем, з якими стикається підприємство в ході своєї операційної діяльності, та здійснює свій вклад в загальну результативність виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств. Практична реалізація функцій управління здійснюється за допомогою системи методів та принципів управління[3].

Привести в дію організовану систему, щоб отримати очікуваний результат, можливо лише через вплив на неї керівного органу. Для цього необхідні інструменти впливу, які забезпечують досягнення поставлених цілей. Управління підприємством спрямоване на людей, коло їхніх інтересів, передовсім матеріальних. Провідна роль у системі управління аграрним підприємством належить керівникам, які володіють знаннями та здійснюють вплив на операційні процеси. На особливу увагу заслуговують менеджери, які

формують сприятливу атмосферуна підприємстві для ефективної роботи працівників, а також безпосередньо спрямовують свої зусилля на управління виробничо-господарською діяльністю підприємства. Менеджментом виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств займаються управлінці, які забезпечують постановку мети і завдань щодо виконання плану, координації виробничого процесу в рамках підрозділів, роботу необхідних комунікацій та зв'язку, урегулювання трудових конфліктів та стимулювання якісної роботи. Така послідовність дій характеризує ефективний управлінський процес, свідчить про компетентність персоналу та можливість розвитку аграрних підприємств в сучасних ринкових умовах.

Виходячи з цього управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств є процесом впливу менеджерів підприємств на процес управління, який заснований на відповідних методах, принципах і функціях, діяльністю з організації і координації виробництва на сільськогосподарських підприємствах з метою отримання зростаючого прибутку в довготривалій перспективі.

Список використаних джерел

1. Мазур К.В., Кубай О.Г. Менеджмент аграрного підприємства : навч. посібник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 284 с.
2. Денисенко М. П., Новіков Д. В. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства України. *Агросвіт*. 2019. № 12. С. 15–21.
3. Рябенко Г.М., Бондаренко І.Д. Особливості управління діяльністю аграрних підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 13. 2016. С. 356–359.

Журавко Т.В.

*викладач-стажист кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ВИХОВАННЯ ДОБРОЗИЧЛИВИХ СТОСУНКІВ У ДІТЕЙ В ГРУПОВІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Освітній процес на початку ХХІ століття в Україні зазнає кардинального реформування. Сучасна освіта – це освіта для конкретної людини і людства загалом. За концепцією дошкільного виховання та Базовим компонентом дошкільної освіти, сучасний дошкільний навчальний заклад має стати «інститутом соціалізації», призначення якого – забезпечити фізичну, психологічну і соціальну компетентність дитини від народження до шести-семи років, можливість адаптації до групової взаємодії з дітьми та дорослими, сформувати ціннісне ставлення до світу, навчити вмінню будувати доброзичливі взаємини з людьми. Передусім це відбувається завдяки поступово збільшуваній ролі дитячого співтовариства, яке, починаючи з молодшого дошкільного віку, суттєво впливає на процес всебічного і гармонійного розвитку.

Учені (А. Богуш, І. Дьоміна, О. Захарова, І. Зотова, І. Рогальська, Л. Фоменко, С. Якобсон) розглядають організацію групових взаємин у дошкільному навчальному закладі як оптимальну модель середовища дитячого розвитку, в якому взаємодія і спілкування одновікових та дітей різного віку одне з одним впливають на розвиток цілої низки позитивних сторін особистості дитини-дошкільника.

Група дітей в ЗДО є середовищем, яке найефективніше впливає на соціальний і психічний розвиток дитини, за умови її доцільного і цілеспрямованого включення у педагогічний процес. Правильно організована групова взаємодія в діяльності дітей сприяє тому, що вони поступово навчаються поважати товаришів, розуміти їхні бажання, інтереси, вболіватине

лише за свою частку праці, а й за роботу своїх товаришів та її кінцевий результат. Під час виконання колективних або групових завдань у дитини часто виникає потреба поділитися з товаришем власним задумом, досвідом, умінням. Спільні переживання радощів успіху або смутку з приводу тимчасових невдач зближують дітей, згуртовують їх навколо єдиної мети. Емоційне піднесення сприяє розвитку доброзичливих взаємин не лише в колективній діяльності, а й у повсякденному спілкуванні, допомагає вихованню дружніх відносин. Проте було б неправильно вважати, що залучення дітей до групової взаємодії само по собі забезпечує виникнення позитивних взаємин між ними або формування у них доброзичливих стосунків. Співпраця породжує між учасниками різні типи групової взаємодії залежно від того, наскільки правильно її організовує педагог [4].

У закладах дошкільної освіти за бажанням батьків виховуються і навчаються діти, починаючи з раннього і до старшого дошкільного віку. Основні функції цих закладів такі:

1. Вивільнення батьків, насамперед матері, для виробничої діяльності і самоосвіти.
2. Забезпечення умов для різнобічного і гармонійного розвитку дошкільника.

Основними, визначальними для організації педагогічного процесу в дошкільному закладі є: принцип гуманізації виховного процесу, його орієнтації на індивідуальність дитини; принцип системності й наступності в роботі з нею; узгодження групових та індивідуальних форм і методів роботи з малюками; розвиток у дошкільника ціннісного ставлення до всіх сфер життя; принцип активності, розвитку творчого потенціалу особистості; забезпечення зв'язку з традиціями народної педагогіки, фольклором, різновидами національного та світового мистецтва.

Впроваджуючи у життя ці провідні принципи, дошкільний заклад сповідує тісну співдружність з сім'ями своїх вихованців. Дитячий садок для

них є консультативним і просвітницьким центром з розв'язання психологічних і педагогічних питань, добрим порадиником, своєрідною службою довіри і підтримки [1].

Сім'я і дитячий садок мають свою специфіку, особливості впливу на дитину, свої виховні засоби. Ці осередки не взаємовиключають один одного і не конкурують між собою, а взаємодоповнюють і корегують впливи один одного. Обидва вони по-своєму необхідні й бажані для соціально-емоційного розвитку дошкільника.

У взаєминах з батьками педагоги прагнуть керуватись такими принципами побудови відносин, як принципи єдності і наступності, відмовляються від принципів паралельності взаємин, спроб підмінити один одного. Партнерство педагогів і батьків – партнерство рівних учасників спілкування, які прагнуть оволодіти мистецтвом спільної дії, налагодити співробітництво.

Розкриємо позитивні впливи суспільного виховання на особистість дошкільника. Дошкільний заклад може здійснювати виховний вплив на дитину, змінюючи її поведінку у кращий або гірший бік. Умови дитячого садка суттєво позначаються на соціальних настановах вихованців: що демократичнішими є погляди педагогічного колективу на зростаючу особистість і власні педагогічні завдання, то ймовірніше педагоги дотримується індивідуального підходу до неї як основного методу наукової педагогіки.

Провідним у функціонуванні дитячого колективу в дошкільному закладі є принцип об'єктивності, який передбачає неупереджене ставлення дорослих до дітей, а дітей до своїх однолітків, спільне вміння орієнтуватись у власних оцінках на істинність, правдивість, доцільність.

У ДНЗ дитина дошкільного віку вперше дістає реальну можливість порівняти себе з іншими. У сім'ї зробити це важко, оскільки поруч з нею перебувають старші, досвідченіші й уміліші люди (порівняння себе з ними буде не на користь малюка). Співставляючи свої досягнення, якості, реакції,

поведінку, зовнішність, дошкільник навчається орієнтуватись у власних можливостях, виробляє відповідний рівень домагань, визначає свій статус серед однолітків [3].

Дошкільний заклад через дитячий колектив позитивно впливає на звільнення дитини від егоцентризму, звички у всьому орієнтуватись лише на власне «Я», на свої уподобання, погляди, вміння. У багатьох сім'ях дитина займає привілейоване становище найменшого члена сім'ї, зникає до споживання всіх можливих благ, до уваги з боку оточуючих. Прийшовши до дитячого садка, вона вперше починає співвідносити власні бажання з бажаннями інших людей, насамперед друзів. У лексиці дитини з'являється займенник «ми», дитина все частіше починає оперувати поняттями: «Ми – одна група», «Ми – дівчатка (хлопчики)».

Незамінним є вплив дошкільного закладу на самостійну активність дитини-дошкільника. Якщо сім'я надто опікає малюка, то дошкільний заклад значно більше довіряє йому, надає можливість виявляти власну ініціативу, незалежність, критичність. Відвідуючи дошкільний заклад, дитина швидко засвоює: все, що можеш, треба робити власними зусиллями. Вона вчиться поважати себе за умілість, прагне перенести набуті навички самостійної поведінки в сім'ю, тим самим коригуючи батьківські впливи, відстоюючи своє право на незалежність.

Спілкуючись з дітьми своєї групи, зростаюча особистість проймається почуттям взаємної відповідальності, засвоює визнані в групі норми поведінки. Дитячий колектив підтримує такі її дії, які відповідають нормам дорослого суспільства, насамперед вихователя, домагається, щоб кожний його член звертав увагу на поведінку товариша і відчував загальну відповідальність. Якщо хтось із однолітків негідно себе поводить, демонструє погані звички (неохайно їсть, розкидає свій одяг, б'є слабших за себе, ображає товаришів недоречними словами, псує майно групи, відбирає чужі речі), діти, як правило,

прагнуть власноруч усилити його, висловлюють йому зауваження, закликають на допомогу вихователя [2].

Отже, виховання за допомогою дитячого колективу позитивно впливає на становлення особистості дошкільника, на його соціально-емоційний розвиток. Колектив не тільки всебічно підтримує поведінку, яка відповідає нормам дорослого оточення, а й домагається, щоб кожний його член не виявляв байдужості до інших, не говорив: «Мене це не стосується», відчував себе причетним до загальних проблем.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Інваріанти особистісно орієнтованого підходу до виховання дитини. *Початкова школа*. 2001. №2. С. 3–7.
2. Бех І. Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 2011. №3 (72). С. 5–17.
3. Бех І. Д. Психологічний супровід особистісно зорієнтованого виховання. *Початкова школа*. 2003. №3. С. 1–6.
4. Беленька Г. Стратифікація суспільства та діти в ньому. *Дошкільне виховання*. 2005. №6. С. 10–12.

Крамська З.М.

*в. о. директора, заступник директора з навчальної роботи,
викладач вищої кваліфікаційної категорії КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г.Шевченка»*

ВИХОВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО ІДЕАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У САДІВНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В основу сучасної системи навчання і виховання в Україні покладено нові принципи, найважливішим з яких є гуманізація, з якою пов'язують відродження духовності провідні вітчизняні вчені і педагоги (Г. Балл, І. Бех, О. Білоусова, В. Сухомлинський тощо)[1],[5]. Гуманізація особистості розглядається ними як

засіб збереження суспільства від насилля, споживацтва і вкорінення у ньому совісті, милосердя, працелюбності, віри у безмежну творчість людини. Особлива роль у гуманізації виховання належить садівничій діяльності, яка органічно доповнює навчальну.

Ідеалом виховання молоді має бути гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна і національно свідома людина, наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними і національними почуттями як носій кращих надбань інтелектуальної світової культури, здатний до саморозвитку і самовдосконалення.

Складність формування гуманістичних цінностей пов'язана з тим, що значна частина молоді, як свідчать наукові дослідження, негативно ставиться до формування будь-яких ідеалів. В умовах переходу суспільства до ринкових відносин у молодіжному середовищі все більше популярними стають антицінності або ж спостерігається відсутність чітко визначених цінностей. Спостерігається тенденція до зменшення впливу позанавчальної діяльності на соціалізацію особистості, що призводить до асоціалізації вільного часу. У зв'язку з цим необхідним є чітке уявлення про сучасний гуманістичний ідеал як орієнтир розвитку особистості, а також ефективні засоби його формування у ринкових умовах.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури свідчить про динамічність наукових уявлень стосовно гуманістичного ідеалу в історичному контексті, що людина є частиною природи: "мікрокосмосом" у "макрокосмосі", обґрунтування принципів гуманізму, народності та природовідповідності у вихованні[4]. Водночас існує певна стабільність рис гуманістичного ідеалу. Дослідники гуманістичного ідеалу обов'язково вміщують в його структурі моральні якості (Г. Балл, І. Бех, О. Білоусова, О. Вишневський, Г. Сковорода, В. Сухомлинський та ін.). Узагальнений перелік моральних якостей згідно з цими дослідженнями вміщує:

–повагу до людської гідності (довіру, доброзичливість, скромність, терпимість, толерантність, ввічливість);

–доброту (благородство, турботливе ставлення до людей, щирість, добродієність, великодушність, тактовність, миролюбність, лагідність, добропорядність, милосердя, безкорислива допомога іншому, добродієність);

–співчуття (чуйність, сприйняття іншого, співпереживання, емпатійність, переживання емоційних станів іншого, делікатність, поступливість, прихильність, привітність, уважність);

–справедливість (самокритичність, чесність, правдивість, вірність, аналіз помилок, об'єктивність, вимогливість);

–протидію проявам зла (непримиренність до жорстокості, байдужості, антигуманних вчинків, мужність, відстоювання справедливості, принциповість, рішучість, критичність);

–інтелектуальний та розумовий розвиток.

У наукових теоріях Г. Балла, І. Беха, С. Болгаріної, Н. Василенко, І. Дубровіної, Дж. Дьюї, С. Карпенчук, Ю. Терещенка, риси гуманістичного ідеалу доповнюються прагматичними – цілеспрямованістю, працьовитістю, підприємливістю, діловитістю. За умови розвитку ринкової економіки в Україні соціологи прогнозують, що однією із найбільш характерних рис сучасного українця будуть працьовитість, діловитість, ініціативність, підприємливість. У зв'язку з поширенням процесу державотворення в Україні частина науковців виокремлюють у гуманістичному ідеалі громадянські: рівноцінність кожного людського життя; повагу до себе та інших; свободу; солідарність; етнічну, расову, політичну, культурну та релігійну толерантність; взаєморозуміння; громадянську мужність тощо[1].

Ідеалом особистості згідно з державними програмами виховання є не тільки громадянин-інтелектуал, висококультурний та духовно розвинений, але і соціально-активна, ділова особистість. Таким чином, основою сучасного гуманістичного ідеалу залишається духовна сфера розвитку особистості. В

умовах переходу України до ринкової економіки та її інтеграції у європейську спільноту особливого значення набуває прагматичний аспект розвитку особистості.

Отже, гуманістичний ідеал – це образ духовно розвиненої особистості, діяльність якої спрямована на самореалізацію та благо інших. Така особистість здатна гармонійно поєднувати духовно-моральні цінності (доброту, повагу до людей, справедливість, співчуття, протидію злу, громадянськість, творчий інтелект, здатність до саморозвитку тощо) та соціально-ділову активність (підприємливість, працьовитість, відчуття господаря, ініціативність, діловитість, цілеспрямованість, здатність до самоактивності, саморозвитку, самоактуалізації тощо).

На основі вивчення психолого-педагогічної літератури та педагогічного досвіду щодо розвитку гуманістичного ідеалу було виділено групи критеріїв та показників педагогічної діагностики сформованості уявлень та знань студентів щодо гуманістичного ідеалу: проектувально-цільові; особистісно-ціннісні; пізнавальні, самоактуалізаційно-творчі.

Проектувально-цільові критерії вміщують уміння проектувати цілі-завдання, програму власної життєдіяльності, приймати рішення щодо пріоритетних видів діяльності; формувати цілеспрямоване мислення. Показниками цієї групи є: здатність виділяти провідні цілі і завдання гуманістичного спрямування; вміння проектувати гуманістично-орієнтований зміст, форми і засоби власної життєдіяльності; вміння моделювати власну поведінку у контексті збагачення морального життєвого досвіду.

Пізнавальні критерії передбачають виявлення рівня гуманістичної та моральної компетенції, здатності критично осмислювати різні позиції і підходи щодо цієї проблеми. Показниками цієї групи критеріїв є: усвідомленість важливості та значущості знань щодо гуманістичного ідеалу і гуманістичних цінностей, здатність їх систематизувати і узагальнювати; особистісна переконаність діяти у повсякденному житті відповідно до обраних

гуманістичних якостей; виражений пізнавальний інтерес до моральних проблем, вміння користуватися методами наукового пізнання.

Особистісно-ціннісні критерії дозволяють визначити ставлення студентів до проблеми формування гуманістичного ідеалу, сприяють розвитку універсальних якостей творчої особистості. Показники цієї групи: вміння оцінювати власні погляди і переконання, які ґрунтуються на обраній системі соціальних пріоритетів; емоційне ставлення до обраних гуманістичних цінностей; потреба у розвитку комунікативної культури.

Самоактуалізаційно-творчий критерій визначає здатність студентів до самопізнання своїх особистісних проявів та формування потреби розвивати і вдосконалювати гуманістичні якості, набувати досвіду гуманної творчої діяльності. Показниками цієї групи є: потреба і готовність до самореалізації та духовного самовдосконалення; прагнення до самовираження та виявлення особливих здібностей у процесі морально-творчої діяльності; самостійний розвиток власних обдарувань і нахилів.

Основні проблеми виникають у спілкуванні студентів з дорослими, які використовують авторитарний стиль спілкування. Водночас молодь прагне до розвитку комунікативної культури як передумови досягнення життєвого успіху. Студенти хочуть бачити у педагогові гуманну особистість, а потім – учителя-предметника, який не тільки навчає, але і допомагає студентам у їх життєвому самовизначенні.

При застосуванні комплексу методів: ділових ігор, педагогічних задач, тренінгів, диспутів, рольових ігор, колективних творчих справ, індивідуальних консультацій створюється сприятливий мікросоціум гуманних міжособистісних взаємин під час проведення занять та у садівничій діяльності. Важливою складовою розвитку уявлень і знань щодо формування гуманістичних ідеалів є набуття студентами комунікативної культури, яка регулює систему ставлення до навколишнього світу (природи та соціуму), а також до самих себе.

Тренінгові заняття розвивають емпатію, прийоми невербального

спілкування, вміння аргументувати, висловлювати свої думки, розвивають саморегуляцію. Вправи на заняттях формують уміння створити оптимальну атмосферу переговорів, визначити причини конфлікту та вийти з нього, дотримуватися нейтрального тону під час бесіди. Виділяють етапи переговорів: обговорення проблеми, розгляд альтернативних рішень, прийняття рішення.

Студенти знайомляться із технологіями досягнення успіху: позитивного настрою, чіткого визначення результатів садівничої діяльності, поетапного руху до результату, використання резервів підсвідомості, врахування об'єктивних тенденцій розвитку у суспільстві, орієнтації на перспективу тощо. У результаті запровадження технологій (В. Біркенбіль, Д. Карнегі, Н. Хілл тощо) створюється позитивно-гуманістична "Я-концепція" особистості, тобто система позитивних уявлень про себе, про свої можливості на основі яких вона будує свою поведінку. Відбуваються суттєві зміни у розвитку уявлень, знань і моральної поведінки студентів, динаміка розвитку гуманістичних якостей особистості у садівничій діяльності. Найбільший вияв почуттів, який сприяє особистісному зростанню і встановленню гуманних зв'язків зі світом відбувається в ході тренінгових занять із застосуванням методу імітаційних ігор. Тестування спричиняє розвиток конструктивного самоаналізу студентів, стимулює до подальшого самовдосконалення садівничій діяльності. Гуманні риси ефективно розвиваються, якщо залучати студентів до участі в особистісно значущій добродійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посібник/І.Д.Бех– К.: ІЗМН, 1998. – 204с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, вихователів, молоді і батьків. – 3-є вид. – Полтава: Полтавський вісник, 1994 – Т. I –190 с.
3. Підласий І.П. Ідеали українського виховання // Рідна школа. – №4, 2000. – С.6–12.

4. Сковорода Г.С. Пізнай у собі людину: Пер. М.Кашуба, пер. поезії В.Войтович. – Львів: Світ, 1995. – 225 с.

5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5т. – Т.3: Серце віддаю дітям. – К: Рад.школа, 1977. – 668с.

Комісаренко Н.О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов

Уманського національного університету садівництва

КОНЦЕПЦІЯ МЕТЬЮ ЛІПМАНА ПРО «ФІЛОСОФІЮ ДЛЯ ДІТЕЙ»

Процеси глобальної соціальної трансформації охоплюють дедалі більше різних сфер життєдіяльності сучасного суспільства. Не стала винятком й освіта. Україна чітко визначила орієнтир на входження в світовий освітній простір, з цією метою активно здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті глобалізації та інтеграції, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Усе це вимагає пошуку нових навчальних технологій, оригінальних виховних ідей, форм і методів навчання і виховання. Цікавим для нас в цьому контексті можуть бути розробки педагогів, філософів, присвячених такій педагогічній проблемі, як філософія для дітей.

За визначенням О.В. Сухомлинської: «Під філософією для дітей розуміють кардинальні питання філософії, але поставлені і розв'язувані в дусі дитячого мислення професійними педагогами-філософами, що створили чи створюють продуману систему ознайомлення, уведення дітей у пізнання й оволодіння світом мови дитинства».

Існує дуже багато концепцій і технологій упровадження такої філософії в шкільну освіту. У цій статті ми розглянемо досвід створення і застосування

філософії для дітей, розроблену американським професором Метью Ліпманом (США).

Завданням цього предмета є формування у дітей навичок критичного та творчого мислення.

Наслідки критичного мислення розвиваються в процесі того, як учасники колективу засвоюють зміст філософії: закони формальної та - неформальної логіки, вміння чітко й логічно висловлювати свої думки, аргументувати точку зору, робити висновки тощо.

Навички творчого мислення розвиваються в атмосфері свободи та можливості робити щось за власним бажанням, самостійно, невимушене. Створення такої атмосфери можливе в умовах фасилітації - допомоги та співпраці з боку педагога.

Носієм цих навичок є вчитель-фасилітатор, який виступає для учнів зразком наслідування, своєрідною моделлю сучасної особистості.

Учитель-фасилітатор відрізняється від традиційного вчителя демократичним способом управління педагогічним процесом. Виробити в учнів навички критичного мислення можна і традиційним способом. Однак при цьому не йдеться про формування особистої свободи, коли діти стають ініціативними, самостійними, творчими і толерантними. Для цього необхідне таке педагогічне середовище, в якому вчитель виступає помічником, співучасником розвитку дитини за допомогою методів переконування і навіювання, або сугестопедія.

Сугестопедія (лат. *suggestio* - навіювання і грец. *paideia* - навчання) - система прискореного навчання, пов'язана з гіпнотичним навіюванням. Переконання базуються на висуненні учневі аргументів на користь тієї чи іншої позиції, яку вчитель вважає важливою. Таким чином, переконати - означає спонукати людину зробити щось, не розуміючи суті. Нав'язати - означає спонукати зробити це з опорою на його розуміння.

Сугестопедія передбачає, що вчитель може цілком врахувати особливості

індивідуальності і зробити так, щоб представлений ним навчальний матеріал не викликав в учнів опору. Можна сказати, що вчитель- сугестор використовує знання про особистість своїх учнів з метою перетворити навчальний матеріал у привабливу «солодку цукерку», яку вони відразу ж ковтують і потребують ще. Насправді ж, зробити це не так просто. Навіть найкомпетентніший учитель не завжди наперед знає, як саме викласти навчальний матеріал, щоб він легко засвоювався кожним учнем. Хоча за такої можливості педагогічна діяльність перетворилася б у жорстку технологію «конвеєра», а сам педагог – у «технолога-маніпулятора». Практика показує, що педагог - це творча професія і педагогічна діяльність завжди відрізняється унікальністю, оригінальністю та неповторністю. Невипадково таку діяльність найчастіше називають допомогою або фасилітацією.

У зв'язку з цим учитель - фасилітатор має нахил до подвійної позиції. З одного боку, залишаючись учителем, він продовжує керувати учнями, з іншого - він прагне сприяти тому, щоб вони самі визначалися у власних пріоритетах та способах діяти.

Через деякий час фасилітатор може виявити, що діти навчаються без допомоги старшого керівника.

Створення фасилітатором атмосфери абсолютного позитивного сприйняття відбувається за рахунок його уважного слухання учнів, прагнення зрозуміти, що стоїть за кожною їхньою реплікою. Така поведінка фасилітатора сприяє подоланню учнями бар'єру спілкування з ним як з учителем. Водночас фасилітатор моделює проблемне інтелектуальне середовище. Напруга, створена цим середовищем, підштовхує учнів до вирішення проблем, а комфортна атмосфера позитивного сприйняття полегшує навчання.

Кожушко Т.В.

викладач кафедри соціальних і правових дисциплін

УДПУ імені Павла Тичини

СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ — СВОЄРІДНЕ ВИРАЖЕННЯ ДУХОВНОГО «САДІВНИЦТВА»

Розмірковуючи над смислом представленої проблематики конференції «Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації» та надихаючись виразною полісемантичною концепцією задуму її організаторів, скористаємося можливістю з'ясувати символіко-алегоричну відповідність між процесом соціальної діяльності та садівництвом. В межах вказаної мети в даній розвідці вищезазначена соціальна діяльність, буде розглянута на прикладі здійсненої роботи саме Католицькою церквою на території України періоду незалежності, ключове поняття «сад» — в контексті пошуку дотичних поняття «суспільство», а поняття «соціальна діяльність» розтлумачене як своєрідне вираження духовного «садівництва».

Щонайперше розпочнемо з аналізу дефініцій. Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980) поняття «сад» подає як спеціально відведену значну площу землі, на якій вирощують плодіві дерева, кущі тощо [3]. Отже, приймаючи вихідну тезу про те, що «сад це умовний простір, з певно визначеними складовими» та опираючись на розповсюджену в дослідницькій літературі думку про довільність інтерпретацій їх атрибутивностей як в реальних так і в номінальних експлікаціях, підкреслимо висловлювання, що традиція організовувати сади та, як наслідок, процес становлення садівничої культури, поринає у сиву давнину, а звичай оздоблювати прибудинкову територію плодовими насадженнями на території, що сьогодні охоплює Україна, оспіваний навіть класиками. Принагідно згадаємо Шевченковий «садок вишневий коло хати», що передзвоном відгукується в творчості Максима Рильського, Володимира Сосюри та багатьох інших митців

сучасності. Окремим рядком постає збірка «Сад божественних пісень, що проросли із зерен святого письма» Григорія Сковороди, яка метафізичним гомоном віддзеркалює одвічні таємниці буття і повсякчас та «Сад розбіжних доріжок» Хорхе Луїс Борхеса, автор якого загадково водить читача темпорально-онтологічним лабіринтом можливих світів. Це своєрідний «сад» багатозначних ідей, поміж яких лейтмотивом звучить ідея пошуку збалансованої гармонії, злагоди людини зі світом. Сад, умовно кажучи – це форма діалогу людини з природою, певна спроба невербального контакту, де здатні покомунікувати світовідчуття та асоціації, аромати та враження, інтенції яких сплетені корінням з Сковородинською ідеєю «мікро» та «макро» світу. Варто додати, що вищезгадані референції поняття «сад» мають виразне онтогносеологічне тлумачення, адже ще з античних часів сад моделює уявлення про тонкощі світобудови та можливість пізнати їх. Зазначена ідея творить концепт «земний сад – рай небесний», який сповна буде матеріалізований в середньовічну епоху верховенства теодицеї та віднайде втілення в різноманітних проектах закритих монастирських садів. Наразі зауважимо, що обсяг та задум даної розвідки, на жаль, не дозволяє поринути у глибокі варіації поняття «монастирські сади» що, безперечно анонсує потенції майбутніх дописів.

Отже, сьогодні світова філософська скарбниця володіє чималим спектром міркувань, що заглиблюють у семантику поняття «сад», яка майстерно нівелює межі науки та мистецтва, демонструючи різнобарвну палітру образів, символів і знаків, які запрошують до дискурсу найвибагливіші запити. Вищеподаний фрагмент рефлексійного екскурсу задовольняє висновок про те, що в певному розумінні сад – це створений простір, де проростають, квітнуть та плодоносять закодовані смисли, інтерпретація яких з кожним новим колом у стовбурі дерева дивує все новими примарними сенсами, таємниці значення яких розкодовують у понадчасовому плині лише великі посвячені «садівничі».

Зосередимо увагу, що цікавим аспектом даного аналізу постає думка про те, що поринаючи у сутнісні грані поняття «сад» віднаходимо виразну семантичну аналогічність понять «сад»/«суспільство». Визначаючи зміст поняття «суспільство» з поміж багаточисельних дефініцій варто виокремити наступні, а саме по-перше, «суспільство» — самодостатня [соціальна система](#), основою якої є взаємні стосунки [людей](#), що складаються в процесі реалізації особистих [потреб](#) кожного; по-друге «суспільство» — сукупність людей, об'єднаних історично складними формами взаємозв'язку і взаємодії з метою задоволення своїх потреб, яка характеризується цілісністю, самовідтворенням, самодостатністю, спільністю території, саморегулюванням і субкультурою. З аналізу поданих визначень, витікає, що поняття «суспільство» акумулює чітко регламентовані людські взаємини, які, в свою чергу, лежать у спектрі іменування «соціальне».

Апелюючи до Нового тлумачного словника української мови поняття «садівництво» трактується як інтенсивна галузь сільського господарства, яка спеціалізується на вирощуванні плодових, ягідних і горіхоподібних культур та практиці розведення садів [2]. Отже, ведення садівництва розуміємо як специфічне трудове навантаження сільськогосподарського характеру, метою якого постає досягнення очікуваного результату. Вказаний процес є складним та багатокомпонентним, серед яких підкреслимо складність організаційних аспектів, наявність фахових вмінь та навичок учасників здійснюваної діяльності, вид безпосередньої вирощуваної аграрної культури, специфіку геолокації. Отже, мистецтво закладання саду та, власне, садівництво — вважаємо інтегральним процесом, який перманентно охоплює ряд суттєвих складових, що, в свою чергу, творять фундаментальну основу якості майбутнього врожаю.

Аналізуючи поняття «соціальна діяльність», варто зупинитись на визначенні наступних смислів, а саме, «дія», яка, перш за все, за своїм змістом орієнтована на інших людей та, з точки зору, німецького соціолога Макса

Вебера іменується соціальною, виключно в контексті існування і розвитку онтологічної дійсності, як певний прояв її активності. Отже, соціальну діяльність можна визначити як цілеспрямовану дію, що базується на врахуванні інтересів потребуючого та існуючих в суспільстві соціальних норм. Особливий семантичний відтінок поняттю «соціальна діяльність» надає уточнення його прагматичного виміру, в даному дослідженні зосередимось на діяльності, що здійснена структурними підрозділами Католицької церкви в Україні періоду незалежності. Тому відзначимо, що саме релігійне навантаження поняття «соціальна діяльність» вносить особливі значення, експлікація яких полягає в межах понять «благодійництво», «харитативність», «благочинність». Плоди такого «саду» мають також соціальне призначення, але процесуальність апріорі наповнена виключно християнським змістом. Отжк, всі проекти соціального спрямування, що здійснюються під егідою Католицької церкви в Україні періоду незалежності, характеризуються домінуючими функціональними принципами, що отримали іменування в межах актуалізації термінів «людська гідність», «спільне благо», «субсидіарність» та «солідарність». Детальне витлумачення сутності вказаних вище імен знаходимо в компендіумі соціальної доктрини Католицької церкви, важливість зазначеного питання підкреслює і обсяг викладу матеріалу, а саме в межах окремого розділу. Ці принципи мають універсальний і фундаментальний характер, адже стосуються життя суспільства в цілому: від близьких і безпосередніх взаємовідносин до тих, що базуються на політичних, економічних і правових засадах; від відносин між спільнотами і групами до відносин між народами і націями. Ці принципи незмінні в часі й універсальні за змістом, тому Церква вказує на них як на перші й основні орієнтири для тлумачення та оцінки соціальних явищ; вони необхідні для розробки критеріїв розпізнання і суспільної взаємодії в усіх сферах [1, 109]. Інтенсивність соціальної діяльності, здійсненої Католицькою церквою в Україні періоду незалежності сьогодні вважаємо зумовлена щонайперше визначеними

потребами духовного оновлення вітчизняного суспільства. Вміло фокусуючи духовний потенціал, керуючись пріоритетами релігійної свободи та міжконфесійної терпимості представники католицьких релігійних громад демонструють активну суспільну позицію та реалізують соціальні проекти адресного спрямування у різних сферах, а саме: просвітницькій, культурній, видавничій, медичній, пенітенціарній, військовій. Отже, соціальна діяльність, здійснена Католицькою церквою на території України періоду незалежності певним чином змінює, конститує соціальну дійсність, саме таким чином втілює символічний образ духовного садівництва.

Список використаних джерел:

1. Компедіум соціальної доктрини Церкви. – Київ: Кайрос, 2008. - 536 с. с.109, п.160
2. Новий тлумачний словник української мови у 3т. — Том 1: А—К, — К.: Аконт, 2001.—926 с.
3. Словник української мови [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/sad> Назва з екрану

Каричковська С.П.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра української та іноземних мов,
Уманський національний університет садівництва*

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИЩОЇ АГАРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сучасна система вищої аграрної освіти не залишалася осторонь розвитку суспільних процесів, а трансформувалася, проте, досить часто ця трансформація була спонтанною, а певні рішення взагалі знижували ефективність підготовки фахівців. Саме тому орієнтація на передовий закордонний досвід підготовки фахівців із збереженням кращих традицій

вітчизняної моделі підготовки студентів, які зарекомендували свою ефективність роками, є базою розвитку сучасної високоефективної системи вищої аграрної освіти України.

Нові технології у всіх сферах виробництва швидко змінюються і вимагають оволодіння певними комплексними вміннями й навичками. На передньому плані знаходиться оволодіння не тільки професійними знаннями, а насамперед вміннями і навичками професійної діяльності, що зумовлює необхідність посилення практичної спрямованості професійної підготовки майбутніх фахівців.

Гармонійне поєднання навчання у закладах вищої освіти з навчанням на робочих місцях у підприємствах з метою отримання відповідної кваліфікації реалізується через дуальну систему освіти, особливість якої полягає в тому, що бізнес є одним із головних учасників процесу: підприємство є замовником, воно ж і оцінює рівень підготовки випускників, і роботу навчального закладу. При дуальній системі близько 50% навчального часу студенти проводять на базі підприємства, що дозволяє сформувати гнучкість, навички роботи в команді і забезпечує безперервність передачі знань. При цьому в подальшому вони не зобов'язані працювати на цьому підприємстві.

Як варіант ефективної практичної підготовки можна рекомендувати запровадження елементів дуальної освіти, успішно впровадженої в освітні системи Німеччини та Фінляндії, які є лідерами з підготовки робітничих кадрів у Європі [1].

Різниця між традиційним шляхом отримання кваліфікаційного рівня «бакалавр» у галузі сільського господарства і дуальною системою полягає у тому, що навчанням передують 12–15-місячний (в залежності від навчального закладу) період практичного набуття професійної освіти. Практичне навчання відбувається на одному із визнаних сільськогосподарських підприємств, які здійснюють навчання [2].

У Німеччині право на навчання безпосередньо на підприємствах мають близько 50% фермерських господарств. Обов'язкова умова – пройти сертифікацію та отримати відповідний дозвіл. При цьому країни Європи відмовилися від короткострокових курсів, вони проводять підготовку робітничих кадрів протягом 2–3 років.

Менеджер із навчання та розвитку персоналу «Сварог Вест Груп» Н. Бакалюк відзначає, що підготовка вузькоспеціалізованих фахівців, таких як трактористи, водії, втратила свою актуальність в Україні. «У майбутньому будуть затребувані фахівці з поглибленими професійними знаннями і широким спектром пластичних навичок [1].

Таким чином, можемо відзначити, що у сучасних умовах вищу аграрну освіту необхідно розглядати як інтегровану систему наукових знань. При цьому уніфікація європейської та української освітніх систем потребує нових підходів при підготовці майбутніх фахівців, зокрема й аграрного профілю. Так, основним фактором впливу на професійну підготовку майбутніх менеджерів є системний підхід, що передбачає такі складові:

- організація навчального процесу відповідно до вимог сьогодення, зокрема розвиток змісту освіти та вдосконалення організації навчального процесу відповідно до європейської освітньої моделі;

- впровадження у навчальний процес сучасних технологій навчання з метою формування індивідуальних та професійних якостей;

- покращення стану вивчення іноземних мов з урахуванням сучасних підходів та професійної специфіки

- органічна інтеграція у навчальний процес самостійної роботи студентів та мотивація до якісного навчання;

- комплексне поєднання навчальних, технологічних та виробничих практик у процесі підготовки висококваліфікованого фахівця як невід'ємної складової процесу підготовки ї у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Кадрову проблему в АПК може вирішити дуальна освіта [Електронний ресурс] / «Сварог Вест Груп», 2017. – Режим доступу : <http://propozitsiya.com/ua/kadrovu-problemu-v-apk-mozhe-virishiti-dualna-osvita-svarog-vest-grup>
2. Амеліна С. Дуальна система аграрної освіти у Німеччині [Електронний ресурс] / С. Амеліна // Режим доступу: http://eadnurt.diit.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/976/1/Amelina_Dual_sist.pdf

Коваленко Г.О.*доцент кафедри менеджменту**Уманського національного університету садівництва***ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

У ХХІ столітті освіта перетворюється на одне з основних джерел стратегічних ресурсів людського капіталу та знань, що визначають загальний рівень розвитку суспільства. Соціально-економічний розвиток суспільства вимагає використання нових інноваційних методів та технологій навчання студентів у вищих навчальних закладах, які дозволять їм бути більш конкурентоспроможними на ринку праці. Інноваційні методи в освіті представляють собою педагогічні методи, в основі яких лежать досягнення науки й інформаційних технологій, які спрямовані на стимулювання пізнавальної та наукової активності студентів, розвиток у них творчих здібностей та навичок самостійної роботи, вміння самостійно працювати з великими масивами інформації та приймати рішення, і направлені на підвищення якості підготовки спеціалістів. Проблемам використання інноваційних методів навчання приділяли увагу такі фахівці як Бистров Ю. В., Дичківська І. М., Огнев В. А., Мазур О.О. та інші.

Педагогічні інновації – це процес створення та застосування на практиці педагогічних новацій, які стосуються змісту освіти, методів та форм навчання, організації та управління роботою освітніх закладів. Вони сприяють оптимізації освітнього процесу, організації та управління, створенню нових педагогічних технологій. Педагогічні інновації відбуваються на різних рівнях освітнього процесу. Основна мета інноваційного освітнього процесу – допомога у набутті навичок творчого мислення, глибокого аналізу навчальних ситуацій, прагненні до саморозвитку, удосконаленню навичок соціалізації у відповідності з сучасними умовами та вимогами. Інноваційна стратегія розвитку закладів вищої освіти є важливим чинником успішної діяльності у сучасних умовах. Якщо раніше заклади вищої освіти могли успішно функціонувати, концентруючи свою увагу на раціональному використанні свого внутрішнього потенціалу, то у даний час назріла необхідність переведення закладів вищої освіти з режиму функціонування у режим розвитку. Освітній процес у закладах вищої освіти України набуває ознак полікультурної освіти. Він розвиває у студентів здатність оцінювати різноманітні явища з позицій Людини, з точки зору різних культур [1].

Для вищої школи України важливим є оновлення місії, спрямованої на розвиток інноваційно критичного мислення студентів, запровадження ідеї неперервної освіти, забезпечення мовноетнічної, національної, європейської самоідентифікації громадян, формування національної еліти, здатної гідно репрезентувати українську культуру у світовому просторі. В умовах інтеграційних змін, відкритості та глобалізації освітнього простору гарантом збереження молодого покоління національної ідентичності виступає Українська держава, що має сприяти залученню академічних громад до процесів націєтворення, примноження культурних надбань. Основу системи вищої освіти України становлять класичні університети, що ґрунтуються на принципах демократизації, деполітизації, децентралізації управління, культивуванні прогресивних традицій, збереженні самоврядних засад,

автономності, здійсненні цілеспрямованої роботи для розвитку моральності, духовності, патріотизму студентської молоді [2].

У сучасному світі створюється полікультурне середовище, яке передбачає свободу культурного самовизначення майбутнього спеціаліста та збагачення його особистісного досвіду. Таким чином, формується база для наукових досліджень і підготовки спеціалістів для організації якісної роботи освітньої системи. Основними принципами розвитку закладів вищої освіти є взаємозв'язок науки та практики у процесі підготовки кваліфікованого спеціаліста, наступність між всіма рівнями освіти, висока духовність та патріотизм студентів, інтелігентність та висока духовність життя закладу вищої освіти незалежно від економічних умов в Україні. Інноваційна спрямованість закладів вищої освіти має включати: формування та розвиток багаторівневої системи освіти що це забезпечує мобільність у темпах навчання, формує здатність випускника освоювати на базі отриманої вищої освіти нові спеціальності; збагачення вишу сучасними інформаційними та педагогічними технологіями, раціональне використання мережі Інтернет, розвиток дистанційних форм навчання, оновлення стандартів вищої професійної освіти з врахуванням вимог світового співтовариства. Проте, впровадження інноваційних технологій у навчальний процес пов'язано з деякими проблемами, які стосуються фінансових засобів, консерватизму окремих чиновників освітньої сфери, недостатньому практичному забезпеченні процесу впровадження технологій у навчальний процес. Крім того, інновації потрібно впроваджувати з обережністю, так як необережна інноваційна діяльність може привести до кризи освітньої системи [3].

Таким чином, педагогічні інновації необхідні для удосконалення системи освіти. Застосування інноваційних технологій сприяє оптимізації та ефективності освітнього процесу, створенню комфортних умов для отримання освіти і формуванню у індивіда самостійності та розвитку в нього громадянських, професійних і лідерських якостей.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. / І.М. Дичківська // Київ: Академвидав. 2012. 352 с.
2. Бистров Ю. В. Реформування освітніх послуг в Україні в контексті інноваційного розвитку / Ю.В. Бистров // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. 2018. Вип. 2. С. 17–19.
3. Мазур О. Професійна компетентність педагогів / О. Мазур // *Директор школи*. 2016. № 5- 6. С. 9-18.

Коваленко Л.Г.,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Уманського національного університету садівництва

ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ СПРИЙНЯТТЯ ІНТЕР'ЄРНИХ ПРОСТОРІВ РЕСТОРАНІВ

Структура ресторанного бізнесу України на сучасному етапі розвитку закладів громадського харчування продовжує формуватися, змінюється кількісний та якісний склад учасників, ринок стає більш консолідованим. Значна динамічність та невизначеність сучасного соціально-економічного середовища, посилення конкуренції на споживчому ринку вимагають від керівництва підприємств ресторанного господарства нових дизайнерських рішень у розробці як екстер'єру, так і інтер'єру.

У сучасних реаліях, для збереження життєздатності та конкурентоспроможності підприємства ресторанного закладу мають виробити спрямовані на протидію та адаптацію до негативних впливів та змін зовнішнього середовища ефективні заходи, що зможуть забезпечити їх майбутній розвиток.

Після задоволення практичної потреби у вхідній групі ресторану (зняття верхнього одягу, відвідання вбиральні і т.п.) увага людини (відвідувачів) до предметно-просторового середовища стає невимушеною.

При невимушеній активності у залах ресторану відвідувач не ставить перед собою мети бути уважним, і тоді його активність (рух і сприйняття) носить інтрогенний – «прогулянковий» характер. За Д.Н. Узнадзе – до екстрогенних форм поведінки відносяться – споживання, обслуговування, праця, заняття, а до інтрогенних – естетичну насолоду, гру, розваги, спорт, художню творчість. Це функціональна умова і психофізіологічний стан, при якому увага вільна від практичних турбот.

Людина – «відвідувач» відчуває потребу в естетичному сприйнятті. Дизайн залів (барної зони) повинен будуватися на підставі обсягу уваги споживачів, інформаційного потенціалу елементів композиції і часу сприйняття. Для управління мимовільною увагою важливо вже не стільки розкриття архітектурно-планувальної структури інтер'єру, скільки «помітність» того елемента, на який має бути напрямок уваги [3]. Увага суб'єкта в цьому випадку залучається до яскраво освітленого об'єкту до того, що приносить задоволення, представляє інтерес, збуджує цікавість і т.п. Розміщення таких об'єктів у зоні інтрогенної поведінки людей активізує їх рух і сприйняття.

Якщо при орієнтації цілеспрямованого руху довільна увага виникає в результаті поставленої мети, заздалегідь складеного плану та підтримується за допомогою вольового зусилля, то мимовільна увага викликається зовнішніми причинами і залежить від таких збудників, як:

- інтенсивність (контраст, активність, помітність елементів композиції);
- оригінальність, незвичайність дизайн форми, сміливість контрастного вирішення і т.п.;
- різноманітність, асиметрія, ритм «перетікання» простору, складність елементів композиції;
- доречність дизайну та стильового вирішення, використання синтезу мистецтв в інтер'єрі ресторану;
- включення в композицію елементів живої природи;
- візуальний зв'язок із зовнішнім середовищем;

- складність траєкторії руху (для персоналу та відвідувачів), зміна точок зору, частота зміни зорового кадру і т.п.

Дослідження групи основних приміщень ресторанного закладу з позицій урахування вищевказаних збудників, дозволили вивести дві основні вимоги, що, в значній мірі, визначають характер композиції інтер'єру ресторану:

- організація вільної (пластичної) об'ємно-просторової архітектурно-планувальної та конструктивної (тектонічної) системи;
- організація траєкторії руху, що забезпечує динаміку сприйняття.

Важко переоцінити значення кольору в тектоніці предметно-просторового середовища ресторану та у його образній характеристиці. Реакція очей на колірні роздратування неминуче носить суб'єктивний характер, обумовлений фізіологічними та психологічними явищами. Психологічний вплив кольору є в багатьох випадках результатом фізіологічних змін, що відбуваються в організмі людини під впливом випромінювання чи будь-яких маніпуляцій зі світловими ефектами (штучне та природне освітлення). Але серед явищ психологічного впливу кольору є й такі, які не є результатом якихось фізіологічних змін, а являють собою виключно наслідок всякого роду ілюзій і асоціацій. Наприклад, всі кольори діляться на теплі (оранжево-червоні) і холодні (зелено-блакитні). Якщо два однакових інтер'єри з однаковою температурою пофарбовані в різні кольори (оранжевий і блакитний), то блакитний інтер'єр відчувається на три-чотири градуси холодніше, ніж помаранчевий. Світлі кольори здаються легкими, темні – важкими [4].

В ході предметної діяльності людини складається тісний взаємозв'язок аналізаторів один з одним. В результаті зорові відчуття викликають по асоціації тій чи іншій, найбільш часто супроводжують їх відчуття дотику, слуху, нюху, смаку. Таким чином, весь минулий досвід сприйняття людини бере участь в зоровому сприйнятті. Створюється видимість того, що колір, наприклад, сприймається не одним зором, а різнобічно, за участю всіх почуттів (включаючи слух, дотик, нюх, смак). Саме це визначає можливість асоціацій,

коли зорове сприйняття супроводжується поданням про деякі дотикові, смакові та інші якості. Наприклад, жовтий колір, як правило, кислий, колір пороху – сухий і т.п. Підлога ресторанного залу, пофарбована у світло-блакитний колір, робить непевною ходу людини (що погано впливає як на працівників закладу, так і на відвідувачів ресторану). Оранжево-червоні кольори, що асоціюються з вогнем, ми відчуваємо як теплі, а кольору блакитних відтінків, кольори неба, води, раннього ранку як холодні. Колір пов'язаний також зі слуховими відчуттями: червоний і коричневий – гучні кольори, зелений – тихий.

Знання та використання цих особливостей людського сприйняття може покращити та зробити дизайн ресторану більш організованим.

Список використаних джерел:

1. Бойчук О.В. Дизайнерська діяльність: стандарти і розцінки. Київ: ТОВ «Аграр Медіа Груп». 2013. 232 с.
2. Сало Я.М. Організація обслуговування населення на підприємствах ресторанного сервісу. Ресторанна справа. Львів: Афіша. 2010. 304 с.
3. Узнадзе, Д.Н. (1966), Психологічні дослідження. М.: Наука, 335 с.
4. Natali, Canas del Del Pozo. The Art of Bar Design. Images Publishing Dist As., 2018. 248 p.

УДК 349.4 (477)

Коваленко-Чукіна І.Г.

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін

Уманського національного університету садівництва.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Питання охорони життєвого середовища та раціонального його використання, збереження й збагачення природних ресурсів з кожним роком все більше й більше турбує людство.

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природо охоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншувачність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища[2].

У 1991 році Верховна Рада України оголосила всю територію України зоною екологічного лиха. За 2 роки до цього спеціалістами-географами Української Академії наук була вперше розроблена й складена карта стану навколишнього середовища України, за окремими компонентами природи.

Вирішення проблеми поліпшення екологічного стану території України у першу чергу слід починати з впровадження системи природо охоронних заходів у тих регіонах, де сьогодні екологічна ситуація найбільш напружена і які мають найбільше соціально-економічне значення для нашої держави[2].

У зв'язку з цим законодавством України природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд як

складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

В Україні природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання.

Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною. До природно-заповідного фонду України належать: природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, штучно створені об'єкти - ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Відносини в галузі охорони і використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів регулюються законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», постановою Кабінету Міністрів України «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд України» від 3 квітня 1995 р. та іншими актами законодавства України[4].

Завданням законодавства про природно-заповідний фонд є регулювання суспільних відносин щодо організації, охорони і використання території та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління в цій галузі[1].

У законодавстві передбачені основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які забезпечуються шляхом:

- а) встановлення заповідного режиму;
- б) організації систематичних спостережень за станом заповідних природних комплексів та об'єктів;

в) проведення комплексних досліджень з метою розробки наукових основ їх збереження та ефективного використання;

г) додержання вимог щодо охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду під час здійснення господарської, управлінської та іншої діяльності, розробки проектної і проектно-планової документації, земле- та лісовпорядкування, проведення екологічних експертиз;

д) запровадження економічних важелів стимулювання їх охорони;

е) здійснення державного та громадського контролю за додержанням режиму їх охорони та використання;

є) встановлення підвищеної відповідальності за порушення режиму охорони та використання, а також за знищення та пошкодження заповідних природних комплексів та об'єктів;

ж) проведення широкого міжнародного співробітництва в цій сфері;

з) проведення інших заходів.

Охороні природно-заповідного фонду сприяє також встановлення охоронних зон на прилеглих до природних комплексів та об'єктів територіях, їх розміри та режим визначаються відповідно до їх цільового призначення і характеру господарської діяльності на прилеглих територіях.

Охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій покладається на підприємства, установи та організації, у віданні яких вони перебувають[4].

Місцеві Ради народних депутатів та їх виконавчі органи не тільки сприяють охороні й зберіганню територій та об'єктів природно-заповідного фонду, але й «виконанню завдань, покладених на них. У цьому важливу роль відіграє також державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду, який є системою необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів, що входять до складу природно-заповідного фонду[3].

Цей документ ведеться з метою оцінки складу та перспектив розвитку природно-заповідного фонду, стану територій та об'єктів, щовходять до нього, організації охорони й ефективного використання, планування наукових досліджень, а також забезпечення державних органів, зацікавлених підприємств, установ та організацій відповідною інформацією, необхідною для вирішення питань соціально-економічного розвитку, розміщення продуктивних сил та в інших цілях, передбачених законодавством України.

Законодавством України визначені права громадян з питань охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду[1].

Громадяни України з питань охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду мають право на: участь в обговоренні проектів законодавчих актів з питань розвитку заповідної справи, формування природно-заповідного фонду; участь у розробці та реалізації заходів щодо їх охорони та ефективного використання, запобігання негативного впливу на них господарської діяльності; внесення пропозицій про включення до складу природно-заповідного фонду найбільш цінних природних територій та об'єктів; ознайомлення з територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, здійснення інших видів користувань з дотриманням встановлених вимог щодо заповідного режиму; участь у здійсненні громадського контролю за охороною заповідних територій та об'єктів, внесення пропозицій про притягнення до відповідальності винних у порушенні вимог охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Велика роль у досягненні і постійному забезпеченні взаємодії суспільства і природи належить праву. В законодавчих актах визначаються пріоритетні напрями державної політики в галузі природокористування, шляхи подолання екологічної кризи. За допомогою права забезпечується екологізація технологій в промисловості, сільському господарстві, енергетиці, будівництві, на транспорті, проведення глибинної реформи існуючої практики природо

користування. Воно – одне із найбільш активних засобів управління суспільством, стабілізуючий фактор в його житті.

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Гудзевич А. Природо заповідна Україна//Географія та основи економіки. 1999. №4
3. Дмитренко І. А. Екологічне право України. К., 1999
4. Закон України «Про природно-заповідний фонд України».

Костюк М. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва

ВНЕСОК ВІДОМОГО НА ВЕСЬ СВІТ УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО ЛЕВКА ПЛАТОНОВИЧА СИМИРЕНКА У РОЗВИТОК САДІВНИЦТВА

У яскравому сузір'ї видатних вчених-садівників кінця ХІХ – початку ХХ століття особливе місце займає постать Левка Платоновича Симиренка, який не лише стояв біля витоків світової науки садівництва, але й є фундатором вітчизняного промислового плодівництва та помології.

Л.П. Симиренко першим серед науковців та садівників Росії поставив питання про важливість і нагальну необхідність створення у різних регіонах країни помологічних колекцій. В 1887 р. вченим був закладений приватний помологічний розсадник у с. Млієві, який через декілька років став першою науково-виробничою установою тодішньої Російської імперії.

Ім'я Левка Платоновича Симиренка нерозривно пов'язане з розвитком вітчизняного розсадництва. В його розсаднику вивчалася технологія вирощування насінневих та вегетативних підщеп плодових культур, визначалися найбільш адаптивні для умов України підщепи зерняткових і кісточкових порід, встановлювались оптимальні терміни щеплення плодових

рослин, опрацьовувались принципи формування плодкових саджанців; він першим із вітчизняних науковців запровадив зимове щеплення. Вчений проводив широкомасштабне вивчення та впровадження карликового плодівництва у промислові насадження тогочасної Російської імперії. За промисловими садами на слаборослих підщепах Л. Симиренко вбачав великі перспективи.

Його помологічний розсадник та світова колекція плодкових культур у Млієві стали першою в Росії науковою лабораторією з плодівництва та помології, найбільшою світовою колекцією рослин найкращих сортів не лише в Україні, а й у Російській імперії.

Вчений першим опрацював і технологію вирощування карликових садів. Садівництво на слаборослих підщепах у нашій країні та більшості країн СНД започаткувалось, утвердилось і розвивалось завдяки титанічній праці видатного українського вченого. Левка Платоновича справедливо називали піонером карликового плодівництва, батьком цієї важливої галузі.

Він учасник майже всіх міжнародних виставок садівництва, на яких постійно отримував найвищі нагороди: велику медаль імені Х.Х. Стевена, велику золоту медаль Французького помологічного товариства, велику золоту медаль Петрограда та Міжнародної виставки садівництва. За плідну наукову та громадську діяльність його обрали почесним членом багатьох помологічних товариств світу, в тому числі й найбільш престижних – Французького та Бельгійського [2].

Важливий період у житті та науковій діяльності Л.П. Симиренка пов'язаний із Кримом та вивченням ним кримського плодівництва. У працях «Досвід дослідження кримського промислового плодівництва» та «Матеріали до питання про кримське промислове плодівництво» аналізується стан садівництва в Криму, розглядається організація кримської плодової торгівлі, питання економіки, плодівництва, збирання врожаю, наводяться описи

найпоширеніших сортів плодових культур, вивчаються проблеми догляду за плодовими деревами [5].

Л.П. Симиренко започаткував науково обґрунтовану інтродукцію плодових, ягідних і декоративних культур. Створена ним помологічна колекція дозволила здійснити зональне природно-сортове районування плодових культур в Україні та багатьох регіонах Росії.

Український вчений став основоположником нового виробничо-біологічного напрямку у світовій помології й сортознавстві, започаткував агроекологію плодових культур.

Вагомий внесок зробив патріарх українського садівництва у вивчення обрізування та формування дерев плодових культур. Левко Платонович добре вивчив всі існуючі типи формувань плодових рослин. Він віддавав перевагу тим із них, які найповніше відповідають біологічним особливостям сортів. Доведені до досконалості, дивовижної краси формові саджанці з помологічного розсадника Л.П. Симиренка, були окрасою всіх вітчизняних і міжнародних виставок. За них Левко Платонович завжди отримував найвищі нагороди.

Важливу роль надавав вчений утриманню та обробітку ґрунту в промислових садах, оптимальних площ живлення порід та окремих сортів. Йому належить пріоритет у вивченні зрошення промислових садів. Зрошення він вважав провідним елементом садівничої галузі. Завдяки Л.П. Симиренку цей технологічний захід поширився в усіх регіонах південної смуги садівництва.

Багато з вивчених і рекомендованих вченим сортів плодових культур міцно увійшло у промисловий асортимент не лише України, але й колишніх республік Радянського Союзу. Це – сорти груші Бон Кретьєн Вільямс, Улюблена Клапа, Бере Лігеля, Ренет шампанський, Розмарин білий, Ренет канадський, Пармен зимовий золотий, Ренет Ландсберзький, Ренет Баумана, ПепінРібстона, Кальвіль білий зимовий, Апорт, Ренет Симиренка і майже всі нинішні старі сорти кісточкових культур [6].

Окрасою вітчизняного садівництва став виведений і описаний Левком Платоновичем сорт яблуні, названий на честь батька Ренетом П.Ф. Симиренка. [3]. Великої ваги надавав учений достовірності походження та назві сорту. З гордістю він підкреслював у своїх працях слова «вітчизняний сорт» [6]. Сьогодні цей сорт є основним торгово-промисловим у багатьох районах України, Росії, Молдови, країнах Закавказзя та Середньої Азії. В Україні цей сорт вважається одним із найбільш поширених і улюблених у населення та входить до Реєстру еталонних сортів яблук світу. В 1977 р. яблука цього сорту вперше побували у відкритому космосі на станції «Союз – 26» [1].

Внесок українського вченого Л.П. Симиренка у розвиток садівництва полягає також у: обґрунтуванні помології як науки; використанні не тільки наукових розробок, але й безпосередня участь у їх впровадженні; забезпеченні садівничих господарств саджанцями, вирощеними у помологічному розсаднику; закладці високо-продуктивних промислових садів на теренах України, Північного Кавказу, Закавказзя, Середньої Азії, Росії, Прибалтики, Польщі та на Далекому Сході; переведення садівництва Криму, Придністров'я, Поділля та Півдня України вже на початку ХХ ст. на високо-прибуткову галузь, яка стає експортною; створенні вітчизняної наукової школи садівництва та розсадництва.

У золотий фонд світової науки про сорти плодівих культур увійшли великі помологічні роботи Л.П. Симиренка: «Ілюстрований опис маточних колекцій Розплідника», (Київ, 1901); «Генеральний каталог плодівих дерев» (Київ, 1902), в якому було описано 1580 сортів плодівих і ягідних культур, 31 сорту винограду і 811 сортів та видів декоративних рослин; «Кримське промислове садівництво, (Москва, 1912) та грандіозна тритомна «Помологія» (1 – 3 т., Київ, 1961 – 1963), видання якої вчений так і не зміг здійснити за життя.

Отже, внесок Л.П. Симиренка у розвиток садівництва – неоціненний і багатогранний. Він потребує подальшого дослідження та вивчення.

Список використаних джерел:

1. Вельможко Василь. Лев Смиренко и Одесса. URL : <http://vo.od.ua/rubrics/odessagody-i-sudby/32393.php> (дата звернення: 28.04.2020).
2. Гамоля Н. Генерація перших і єдиних. Династія Смиренків. Контракти. 2003. № 37. С. 18 – 19.
3. Мазур П. З роду Смиренків. *Дім, сад, город*. 2005. № 2. С. 34 – 35.
4. Розгін І. Володимир Л. Смиренко: Короткий нарис життя та наукової й громадської діяльності. Вінніпег, 1959 – 1960. 80 с.
5. Смиренко Л. П. Опыт исследования Крымского промышленного плодоводства. Одесса: Тип. Л. Нитче, 1891. 253 с.
6. Чухно Д. Помолог нашої епохи. Вісник сільськогосподарської науки. 1980. № 8. С. 86 – 87.

Любченко І. І.

кандидат педагогічних наук, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, голова циклової комісії педагогіки, психології та методик дошкільної освіти, викладач Комунального вищого навчального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка»

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК ОЗНАКА СУЧАСНОСТІ

Сучасна освіта має готувати людину, котра здатна жити в надзвичайно глобалізованому і динамічно змінному світі, сприймати його змінність як суттєву складову власного способу життя. Тільки інноваційна за сутністю освіта може виховати людину, яка живе за сучасними інноваційними законами глобалізації, є всебічно розвиненою, самостійною, самодостатньою особистістю, котра керується в житті власними знаннями і переконаннями.

У формуванні інтелектуального потенціалу країни дедалі помітніше місце займають школи нового типу – гімназії, ліцеї, коледжі й авторські школи.

Багато з них уже стали справжніми педагогічними майстернями, де апробують і запроваджують нові педагогічні технології [2, с.7].

Розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики вивчення і впровадження нових методів навчання і виховання дітей. Відбором, теоретичним осмисленням, класифікацією педагогічних інновацій займається нова галузь педагогічного знання - педагогічна інноватика (лат. *innovatio* - оновлення, зміна). Її прогностичні розвідки, аналіз, оцінки конкретних реалій мають непересічну цінність і для педагогічної практики, особливо для налаштованих на творчість педагогів.

Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією (лат. *Integratio* - відновлення, об'єднання в ціле окремих елементів) знань і форм соціального буття. Нині створюється нова педагогіка, характерною ознакою якої є інноваційність - здатність до оновлення, відкритість новому.

Інноваційне (лат. *Innovatio* - оновлення, зміна) навчання - зорієнтоване на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально - адаптаційних можливостей особистості.

Інноваційна педагогічна діяльність структурно охоплює зовнішні (мета, засоби досягнення, об'єкт впливу, суб'єкт діяльності, результат) і внутрішні (мотивація, зміст, операції) компоненти. Як і будь-яка педагогічна діяльність, вона виконує гностичну (пізнавальну), проектувальну (перспективне планування завдань і способів їх розв'язання), конструктивну (співпраця педагога і вихованців), комунікативну (взаємодія педагога з учнями, колегами), організаторську (поетапність дій педагога і вихованців) функції.

Головними особливостями інноваційної педагогічної діяльності є особистісний підхід (спрямованість на особистість, гуманістична природа), творчий, дослідно-експериментальний характер, стійка мотивованість на пошук нового в організації навчально-виховного процесу.

Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлюваних ситуаціях. Розвиток системи і змісту навчання в сучасному світі відбувається в контексті глобальних освітніх тенденцій (мегатенденцій), серед яких найпомітнішими є:

- масовий характер освіти та її неперервність як нова якість;
- значущість освіти для індивіда і суспільства;
- орієнтація на активне освоєння людиною способів пізнавальної діяльності;
- адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості;
- орієнтація навчання на особистість, забезпечення можливостей її саморозкриття.

Ці тенденції свідчать, що головною функцією освіти є розвиток людини. Освіта має забезпечити кожному, хто навчається, широкі можливості для здобуття таких умов розвитку та підготовки до життя:

- знань про людину, природу і суспільство, що сприяють формуванню наукової картини світу як основи світогляду та орієнтації у виборі сфери майбутньої практичної діяльності;
- досвіду комунікативної, розумової, емоційної, фізичної, трудової діяльності, що сприяє формуванню основних інтелектуальних, трудових, організаційних і гігієнічних умінь та навичок, необхідних у повсякденному житті для участі у суспільному виробництві, продовженні освіти та самоосвіти;
- досвіду творчої діяльності, що відкриває простір для розвитку індивідуальних здібностей особистості і забезпечує її підготовку до життя в умовах соціально - економічного та науково - технічного прогресу;
- досвіду суспільних і особистісних відносин, які готують молодь до активної участі в житті країни, створення сім'ї, планування особистого життя на основі ідеалів, моральних та естетичних цінностей сучасного суспільства.

Інноваційність розглядають не тільки як налаштованість на сприйняття, продукування і застосування нового, а насамперед як відкритість. Стосовно особистісного чинника педагогічної діяльності це означає:

- 1) відкритість вихователя до діалогічної взаємодії з вихованцями, яка передбачає рівність психологічних позицій обох сторін;
- 2) відкритість культурі й суспільству, яка виявляється у прагненні педагога змінити дійсність, дослідити проблеми та обрати оптимальні способи їх розв'язання;
- 3) відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу, тобто організація такого педагогічного середовища, яке сприяло б формуванню і розвитку образу «Я».

Інноваційність як принцип педагогіки забезпечує умови розвитку особистості, здійснення її права на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку.

Отже, інноваційна педагогічна діяльність є основою оновлення навчальних закладів, чинником розвитку освітніх систем. Її результат визначають структурні та змістові зміни в роботі закладу, освітньої системи, а за певних умов - створення якісно нової педагогічної практики - авторського закладу чи радикального реформування усієї освітньої системи.

Список використаних джерел:

1. Грабовська Т. І., Талапканич М. І., Химинець В. В. Інноваційний розвиток освіти: особливості, тенденції, перспективи. / Т. І. Грабовська, М. І. Талапканич, В. В. Химинець – Ужгород, 2006. – 232 с.
2. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. / В. В. Химинець – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.
3. Химинець В. В., Сивохоп Я. М., Петрус В. В. Психолого-педагогічні аспекти інноваційних технологій. / В. В. Химинець, Я. М. Сиволап, В. В. Петрус – Ужгород, 2006. – 148 с.

Малюга Л.М.

кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

Уманського національного університету садівництва

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

В сьогоденні умовах сталий розвиток туризму забезпечує оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища, підтримує соціально-культурні особливості туристичних дестинацій та забезпечує життєздатність багатьох економічних процесів. Окрім того, він сприяє диверсифікації місцевої економіки, особливо в сільських районах, де зайнятість населення може носити сезонний і випадковий характер, стимулює прибуткові внутрішні галузі (готелі та інші засоби розміщення, транспортні системи, народні промисли та екскурсійно-інформаційну справу). Крім того, він сприяє притоку в країну іноземної валюти і забезпечує інвестиції в економіку.

Індустрія туризму поєднує в собі низку елементів, що мають на меті зробити подорожі комфортними та корисними. Одним із таких елементів є засоби розміщення. Зважаючи на це і на зростаючу потребу збереження та відповідального ставлення до навколишнього середовища і ресурсів, готельні підприємства активно впроваджують у свою діяльність інноваційні технології обслуговування та надають гостям абсолютно нові та неочікувані для них послуги. Водночас готельні підприємства намагаються дбати про зменшення негативного впливу на навколишнє середовище від перебування туристів.

Одним з таких напрямків є практикування усього екологічного. Тому багато готелів - від більш бюджетних до більш розкішних - дотримуються екологічних або «зелених» ініціатив. Зокрема, готелі ініціюють різноманітні програми для забезпечення сталого розвитку, що охоплюють ресурсні, маркетингові, організаційні та продуктові інновації.

Так, ресурсні інновації уособлюють впровадження енерго- та

водозбереження. Готелі у всьому світі працюють над зменшенням споживання енергії. Задля цього встановлюються різноманітні енергоощадні котли, покращуються системи освітлення та автоматизується система енергозбереження. Що стосується водо-збереження, то більшість готелів продовжують впроваджувати енергоефективні технології, що зменшує витрати води і забруднення її різними хімічними препаратами. Наприклад, заміна полотенець за потреби, а не щодня. Так, витрачається менша кількість води на щоразове прання та зменшується кількість викидів хімікатів у довкілля [3].

Також важливою ініціативою є те, що багато готелів переходить зі звичних нам пластикових ключів, які виготовляються з небезпечного матеріалу на карткові, виготовлені з паперу, дерева та біопластику, які більш підходять для навколишнього середовища.

Маркетингові інновації пов'язані з появою повторного використання різноманітних відомих косметичних засобів для ванни. Найпершою компанією, що почала впроваджувати це, стала «RockResorts». Її ініціатива полягає в тому, що косметика виготовлена лише з натуральних компонентів та ефірних масел і упакована в контейнери для багаторазового використання.

Організаційні інновації пов'язані з розвитком готельного підприємства в системі та структурі управління. До них належать новітні методики навчання персоналу, зокрема працівників готелю усіх рівнів навчають відповідальному ставленню та ефективному використанню усіх видів ресурсів.

Щодо продуктових інновацій, то вони спрямовані на створення нових послуг та впровадження нових технологій обслуговування, наприклад, клінінгових (дозування миючих засобів, низькотемпературна побутова хімія), енергозберігаючих (автоматичні системи опалення, вентиляції та подачі води, оснащення номерів новітніми панелями Grow, повітряні генератори для вироблення електроенергії); екологічних (постільна білизна з антибактеріальними і бактерицидними властивостями, скло на вікнах з

вторинної сировини, меблі повністю виготовлені з матеріалів вторинної переробки.

Отже, в умовах жорсткої конкуренції готельні господарства змушені шукати нові шляхи підвищення привабливості та доступності своїх послуг. Інновації виступають в якості стимулу для подальшого сталого розвитку готельного бізнесу, дають змогу підприємствам не тільки займати найвищі позиції у своїх ринкових сегментах, але й відповідати світовим стандартам готельного обслуговування [4].

Таким чином, на нинішньому етапі розвитку суспільства готельні підприємства стають невід'ємною частиною сталого туризму. Для вирішення проблем подальшого інноваційного шляху розвитку закладам розміщення необхідно розробити стратегію саме сталого розвитку, де були б визначені пріоритетні завдання та необхідні для їх реалізації механізми та інструментарій.

Список використаних джерел:

1. каченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. К.: Видавництво КНТЕУ, 2009. 463 с.
2. Турпром - туристичний портал. URL:[http:// www//tour.prom.ru/news/25488](http://www//tour.prom.ru/news/25488)
3. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент. М.: ЮНИТИ-Диана, 2011. 446 с.
4. Найбільш поширені та екологічні готельні ініціативи. URL:<https://www.thebalancesmb.com>.

Машковська Л.В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін

Уманського національного університету садівництва

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Земельні відносини є однією з найбільш корупційних сфер державного управління в Україні. Поширення практик незаконного збагачення посадових осіб завдяки корупційним схемам з використанням земель державної та комунальної власності доводять безліч фактів, виявлених правоохоронними органами. Серед негативних наслідків, до яких призводять корупційні зловживання у сфері земельних відносин – зменшення надходжень до бюджетів, втрата земель державної та комунальної власності, порушення прав та законних інтересів землекористувачів, зниження рівня інвестиційної привабливості країни. Наразі сфера земельних відносин перебуває на стадії активного реформування – у 2021 році завершується термін мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення, а також очікується відкриття ринку сільськогосподарських земель. Земельна реформа може стати потужним драйвером економіки України, що обумовлює потребу у формуванні нових підходів у розпорядженні землями.

Дослідженням цієї теми приділяли свою увагу В.Ф. Мартиненко, Е.М. Макаренко, А.М. Мірошніченко, О.П. Світличний, М.В. Шульгата інші.

Земельні відносини – це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею. Суб'єктами земельних відносин є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади. Об'єктами земельних відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі на земельні частки (паї) [1].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) виявило найбільш розповсюджені корупційні схеми у земельній сфері. Досліджували механізми та законодавчі прогалини, через які наразі реалізують корупційні схеми задля особистого незаконного збагачення.

Згідно аналізу НАЗК, лише одне положення Земельного кодексу про безоплатну приватизацію земель державної та комунальної власності дає можливість реалізувати з десятків корупційних схем.

За попередніми результатами аудиту Держгеокадастру, через механізм безоплатної приватизації, з 2013-го до 2020 року з державної у приватну власність вивели понад 700 тис. га землі.

Наразі на балансі держави відсутні понад 5 млн. га земельного банку, а власники земельних ділянок стануть відомі лише після оцифрування паперових даних.

Найбільш розповсюдженими джерелами корупційних ризиків є: недосконалість нормативного регулювання; відсутність ефективних механізмів реагування; дискреційні повноваження органів влади; суперечність законодавчих норм; відсутність належного обліку земель.

Також, у дослідженні, НАЗК запропонувало заходи, які мінімізують або повністю припиняють поширення таких корупційних практик у земельній сфері: трансформувати процедуру безоплатної приватизації в інші форми

державної підтримки незахищених верств населення; передати контрольні функції у сфері землеустрою від Держгеокадастру до органів місцевого самоврядування; перевести проведення земельних торгів у електронну торгову систему, яка виключить контакти між учасниками та організаторами під час аукціону, та замінить суб'єктивні рішення людини на автоматичні дії електронного майданчика; запровадити електронну процедуру реєстрації земельних ділянок; створити єдиний відкритий реєстр орендованого комунального майна, у якому буде вся інформація у відкритому доступі про умови та терміни оренди земельних ділянок державної та комунальної власності; встановити ставки орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності на базі їх ринкової вартості, припинивши практику «індивідуального» визначення для кожного окремого землекористувача; запровадити економічну процедуру зміни цільового призначення із встановленням обов'язкової компенсації до бюджету різниці вартості, яку має сплатити власник або користувач земельної ділянки під час зміни цільового призначення; конкретизувати підстави для позбавлення інженера-землепорядника кваліфікаційного сертифіката; впровадити обов'язкове страхування відповідальності розробників документації із землеустрою; заборонити укладати договори про сумісну діяльність на землях державних та комунальних закладів і підприємств, яким надали землі за правом постійного користування; повноцінно запустити інтернет-ресурс для моніторингу обігу земель, на якому підлягатимуть відкритому оприлюдненню всі геопросторові дані, що є в розпорядженні органів державної влади та місцевого самоврядування.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що Верховною Радою України прийнято за основу законопроект № 4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» яким передбачається затвердження відповідної Антикорупційної стратегії [3]. В стратегії, зокрема, вказується, що надмірна концентрація повноважень у центральному органі

виконавчої влади, що реалізує державну політику в галузі земельних відносин, спричиняє конфлікт інтересів та масові зловживання. В результаті реалізації стратегії передбачається, що повноваження щодо розпорядження землями державної власності, здійснення контролю за використанням та охороною земель, регулювання землеустрою, ведення Державного земельного кадастру будуть розділені між окремими органами.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України: від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3–4, Ст.27.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. Ст.2056.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
3. Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки: законопроект від 21.09.2020 р. № 4135 URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007.

Пахольчук І. С.

к. і. н., доцент, викладач КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка»

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДІЄВОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Історія національно-визвольних змагань нашого народу переконує, що становлення дієвого громадянського суспільства в Україні, її входження в європейський і світовий політичний простір не можливі без формування загальнонаціональної *ідентичності*, як гарантії стабільності та безпеки Української держави в умовах глобалізації та гібридних війн. Відомий теоретик інформаційного суспільства М. Кастельс називає глобалізацію та ідентичність

двома символами сучасності, силами, що структурують щойно народжуваний новий світ [1, С.6].

Сьогодні, не в останню чергу завдяки агресії путінської Росії, хоч і спостерігається консолідація українського народу, але й так само дається взнаки неприхована суспільно-політична розмежованість суспільства, що в умовах політичних і соціально-економічних трансформацій може спричинити активізацію сепаратистсько-колабораційних тенденцій із перспективою їх переростання в міжетнічні та міжрегіональні конфлікти.

Ще у 2000 році, передбачаючи нинішню ситуацію, у якій опинилася Україна в результаті Російської агресії не лише на її територію, але й - душу народу, його ментальність, незабутній Джеймс Мейс звертався до нас із мудрою пересторогою: «Щоб стати європейцем, треба стати українцем. Щоб стати громадянином світу, треба стати українцем і європейцем. І цей шлях самоідентифікації треба пройти. І починати сьогодні і тепер, бо завтра буде пізно!» [2].

Основною проблемою розвитку українського суспільства і держави є нівеляція українськості, повільне формування громадянського суспільства, української політичної нації та модерної української ідентичності майже у третини громадян країни. Політичний контекст проблематики зумовлює необхідність виробити адекватну політику щодо кризових явищ, помітних в українській національній ідентичності, які безпосередньо позначаються на процесах становлення і дієвості громадянського суспільства.

Ідентифікація розглядається сучасними науковцями як найважливіший механізм соціалізації, етнізації та виховання особистості, який проявляється у прийнятті індивідом конкретної соціальної ролі, в усвідомленні ним власної групової приналежності, у формуванні у нього певних соціальних установок. Отже, ідентичність – це динамічна структура, яка розвивається протягом всього людського життя, може йти як у прогресивному, так і в регресивному напрямі.

Проблема формування загальнонаціональної ідентичності українців в контексті становлення громадянського суспільства є досить важливою складовою політики національної безпеки і, в тій чи іншій мірі, аналізується в працях В. П. Горбуліна, О. С. Бодрука, Г. П. Ситника, Т. С. Воропаєвої, Г. В. Новицького, В. А. Ліпкана, М. А. Ожевана, В. І. Мунтіяна, В. Горбатенка, В. Б. Євтуха, В. Іванишина, В. О. Котигоренко, І. Ф. Кураса, В. Г. Кременя, І. О. Кресіна, М. М. Розумного, Ю. І. Римаренка, Б. О. Парахонського, М. Т. Степико та ін.

Наразі серйозною проблемою для формування загальнонаціональної ідентичності для українського суспільства є регіональна особливість, що до певної міри виступає фактором уповільнення процесу консолідації суспільства. До цих проблем звертаються дослідники А. Колодій, О. Маланчук, О. Майборода, С. Макеєв, Ю. Терещенко, Н. Черниш, М. Шульга та інші. Етнічні проблеми в контексті національної ідентичності порушують у своїх дослідженнях Б. Гончар, І. О. Кресіна, Л. Нагорна, М. Обушний, О. Майборода, М. Т. Степико, М. Шульга та інші.

Українська національна ідентичність пов'язана з відчуттями приналежності та співпричетності до України, до її національних інтересів та базових цінностей українського народу, які ніколи не суперечили європейським. Для держав Європейської співдружності, на думку Е. Сміта, національна ідентичність залишається природною формою сучасної культурної та політичної спільноти, національна держава – найдоцільнішим і найраціональнішим різновидом політичного об'єднання, патріотизм – головним засобом досягнення колективної солідарності й процвітання[3]. Аналогічні міркування з цього приводу висловив і французький філософ Поль Рікер, зазначивши, що «питання про існування нації в часі видається пов'язаним лише з ідентичністю – *idem*, що певним чином її визначає. «Нація існує лише як гуманітарний проект, проект ідентичності»[4].

Планове й стихійне руйнування впродовж тривалого часу етнокультурних та національних ідентифікаційних пластів свідомості українського суспільства призвело до штучного утворення у значної групи населення варіанту системи соціальних ідентичностей, у якій превалюють цінності й настановлення політико-ідеологічного та соціально-економічного порядку. Так, уже тривалий час в українському соціумі зберігається, а за певних умов, ще й посилюється тяжіння до східнослов'янського варіанта ідентифікації та орієнтація на російський мовно-культурний простір, тобто – «русский мир».

Євромайдан, Революція Гідності безповоротно визначили європейське демократичне майбутнє України, неодмінною умовою якого є зародження та розвиток суспільних інститутів, що утворюють дієве громадянське суспільство. Сучасні глобалізаційні виклики загострили проблему національної ідентичності, посилили напруження на міжнародній арені, зумовлене використанням силових методів при вирішенні багатьох конфліктних ситуацій. Попри всі економічні та політичні переваги глобалізації, вона містить небезпеку втрати культурної та національної ідентифікації, особливо для таких країн як Україна, де відбуваються процеси як «актуалізації національного фактору», так і втрати національної самосвідомості, тому що країна знаходиться в «багатонаціональному оточенні», під впливом такої «національної суперменшини», як росіяни, «які проживають в інонаціональному середовищі за межами території їх традиційного розселення, але продовжують зберігати самобутність, мову, культуру, традиції й інші етнічні особливості свого народу» [5, С. 47].

Для України гострота проблеми національної ідентичності зумовлюється ще й поліетнічністю її населення. Зважаючи на те, що за даними Всеукраїнського перепису населення на території України проживають представники понад 130 національностей та народностей і дехто із них вважає той чи інший регіон нашої країни своєю Батьківщиною. Очевидно, що українське суспільство є мультикультурним зі складною структурою

ідентифікацій, які не завжди мають спільні національні засади, свідченням чого є ситуація в Криму та на Українському Донбасі, наслідком якої стала гібридна агресія Російської Федерації проти України.

За століття російської і радянської колонізації України «інженерам людських душ» із північного сходу вдалося понівечити ментальність частини українського народу і, провівши антиселекцію, виховати підконтрольного будь-якій владі малороса, який своє особисте фізіологічне виживання та відносний матеріальний добробут ставить набагато вище, аніж історичну долю свого народу і самої України. Власне, це є ніщо інше, як концтабірна ментальність, за якої понівечена духом людина прагне прожити ще один день, не дуже задумуючись над тим, що наступних днів у неї може і не бути взагалі.

Акцентування на розломах регіональної відмінності українського населення супротивниками української державності покликане закріпити в українців стійке сприйняття розмитої національної ідентифікації, яке заважає їм об'єднатися і відчувати себе єдиною нацією.

Як свідчить історичний, зокрема й український, досвід, процеси поглинання одного народу іншим відбуваються в два етапи. Перший - часткова асиміляція – мовно-культурна, другий – етнічна, що означає завершення асиміляційного процесу, втрату первинної ідентичності і набуття іншої, нав'язаної колонізатором чи добровільно засвоєної.

Згідно з останнім переписом населення 2001 року, 85,2 % етнічних українців рідною назвали українську мову, а 14,8 % - російську [6]. Абсолютна більшість останніх була зосереджена на Сході та Півдні. Саме в цих областях комуністична пропаганда досягла найбільшого успіху, впровадивши в ментальність значної частини місцевих українців сприйняття російського народу як «братнього», а співвітчизників західних областей як ворожих бандерівців. Таким чином була створена соціальна база для окупації українського Криму і збройного вторгнення на Донбас

Високий рівень денационалізації цих областей дав можливість Путіну виправдовувати агресію проти України фальшивою тезою про захист прав російськомовного населення. 16 квітня 2015 року на прямій лінії він заявляв: «Важной частью для нас является, конечно, соблюдение незаконных прав и интересов русских, проживающих на Украине, и тех людей, которые считают себя русскими независимо от того, что у них в паспорте написано. Людей, которые считают русский язык родным языком, а русскую культуру родной культурой и которые чувствуют свою неразрывную связь с Россией» [2].

У таких умовах формування національної ідентичності і на її основі – дієвого громадянського суспільства мають стати частиною стратегічних завдань Української держави. Тільки радикальне оновлення власної національно-цивілізаційної ідентичності буде сприяти формуванню стійкого і консолідованого суспільства, здатного відповісти на численні виклики сучасного світу і здійснити повноцінну економічну, соціальну й політичну модернізацію. Влучне зауваження відомого французького філософа Ернеста Ренана, що «існування нації – щоденний плебісцит» [4], має стати методологічним ключем для розуміння процесів формування загальноукраїнської ідентичності і на цій основі – формування дієвого громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с.
2. Треба стати українцем. Завтра буде пізно! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr-space.com/news/22543#page>
3. Сміт Е. Національна ідентичність / Е. Сміт – К.: Основи. - 1994. – С. 224.

4. Звернення Президента України з нагоди Дня Соборності України (22. 01. 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/news/open/id/44061>
5. Шульга М. Етнічні росіяни – нова суперменшість України // Український часопис прав людини, 1996. – К.: Українська правнича фундація, 1997. – С. 47-52.
6. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року // Урядовий кур'єр. – 2002, № 244.
7. Воропаєва Т.С. Формування національної та європейської ідентичності громадян України: теоретико-емпіричні аспекти (1993-2010 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ispp.org.ua/files/1286438999.doc

Побережець В.С.

*Провідний бібліотекар Уманського національного університету
садівництва*

**ПАСІКА УМАНСЬКОГО СЕРЕДНЬОГО УЧИЛИЩА
САДІВНИЦТВА І ЗЕМЛЕРОБСТВА – ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР
РАЦІОНАЛЬНОГО БДЖІЛЬНИЦТВА
(До 150 річчя з дня народження Корабльова І. І.)**

Важливу роль в розвитку раціонального бджільництва відіграло Уманське середнє училище садівництва і землеробства. Ще по навчальних планах «Головного училища садівництва» в Одесі учні навчались бджільництву, і тому при училищі завжди була невелика пасіка, яка періодично то збільшувалась, то зменшувалась. Істотне збільшення пасіки відбулося у 1892 році, коли училище викупило пасіку у інспектора училища П.Г. Анциферова, після того як він став директором Нікітського ботанічного саду. Було куплено 24 вулики системи Левицького і 3 вулики системи Зубарева. На протязі кількох десятиліть на

пасіці переважали вулики Дадана і Левицького. Під пасіку було відведено ділянку з лісовими і декоративними деревами загальною площею 3,3 гектари.

Після придбання пасіки П.Г. Анциферова реорганізацію пасіки провів В.П. Максимчик, і кількість вуликів почала швидко зростати. Уже в 1893 році на пасіці було 40 вуликів, у 1895 році їх стало 70, у 1896 – 90 сімей і в 1900 році кількість вуликів збільшилась до 130. До 1925 року кількість вуликів то збільшувалась, то зменшувалась. Так у 1910 році їх стало 100, а в 1925 році їх знову стало 130. В 1925 році в додаток до навчальної пасіки було створено промислову пасіку, яка знаходилась в лісі на віддалі 7 км від технікума. Навчально-дослідна пасіка залишилась біля технікума. На обох пасіках разом нараховувалось 200 сімей.

Департамент землеробства матеріально підтримував розвиток пасіки, який тривав сім років. В 1893 році Департамент виділив училищу 900 карбованців, які було використано для будівництва зимівника коридорної системи, майстерні по виготовленню вуликів і пасічного будинку. В пасічному будинку було три кімнати, в яких розміщались музей бджільництва і бібліотека, склад дрібного реманенту та майстерня по переробці воску на штучну вошину. В 1895 році було побудовано будинок для зберігання лісоматеріалів, запасних вуликів, громіздкого реманенту із житловими кімнатами для сторожа і столяра.

В музеї була велика розбірна модель бджоли, різний інвентар, різного типу вулики, медогонки, воскотопки, спиртні колекції розвитку бджіл, трутнів і маток, гербарії медоносних рослин, засушені і законсервовані шкідники і хижаки бджіл.

Темник для бджіл являв собою ряд вузьких та довгих коридорів, які знаходяться на глибині 5-6 метрів від поверхні землі. Ширина коридорів становила 1,4 метра, а висота – 2 метра. Стіни і стеля коридорів не оброблялись, тому що ґрунт був досить щільним, і стеля мала овальну форму. По мірі зростання пасіки коридори подовжували з таким розрахунком, щоб там могли перезимувати всі вулики пасіки. В темник вів вхід із східцями. Під час

внесення, або винесення вуликів на ці східці клали дерев'яні рейки і по них вкочували, або викочували візок із вуликом.

В 1893 році було закладено розсадник медоносних рослин загальною площею 1,4 гектари. Розсадник поділявся на дві частини: навчально-показову і дослідну. В різні часи висівалось від 30 до 60 видів медоносних рослин. Насіння медоносних рослин використовували для своїх потреб і для продажу.

За розпорядженням Департаменту землеробства, з 1 вересня 1907 року розпочав роботу в училищі видатний вчений Іполит Іванович Корабльов. В 1890 році на пересувній виставці Ізмайлівської пасіки в Москві він вперше побачив рамковий вулик, і одразу оцінив істотні переваги раціонального бджільництва. Корабльов брав участь у всеслов'янських з'їздах по бджільництву, у всеросійських з'їздах пасічників, з'їздах пасічників, і тому знав всі події та досягнення вітчизняного і зарубіжного бджільництва. Це дало йому можливість розвинути ефективну навчальну і наукову діяльність.

Під керівництвом І.І. Корабльова велися наукові дослідження з цілого ряду важливих питань: вплив системи вулика на температуру всередині гнізда і на медозбір, вплив стимулюючого підживлення на ріст бджолиної сім'ї, вплив обмеження закладання розплоду маткою під час головного медозбору на збір меду, дослідження температурного режиму в зимньому гнізді, залежність взятку від погодних умов та цілий ряд інших досліджень.

Для проведення досліджень використовувались вулики 30 різних систем. Проведені дослідження показали, що вулики малих об'ємів з малими рамками завжди дають менший медозбір, ніж великі вулики з великими рамками. Вулики з вузько-високими рамками великого об'єму завжди дають хороший результат, і по медозбору не поступались вуликам Дадана і Дадана-Блата. В результаті цих досліджень було винайдено український вулик, який використовується і в наш час.

Популярність пасіки училища зростала з кожним роком серед пасічників. Відповідно зростала кількість питань з різних розділів бджільництва. Відповіді

на ці питання забирали багато часу і вимагали високої кваліфікації. Переписка з пасічниками досягала 3423 листів за рік.

У 1894 році в училищі були організовані курси із бджільництва для народних вчителів і селян. Ці курси працювали на протязі 27 років. Для народних вчителів проводилися півторамісячні курси. Курси починалися 15 травня і закінчувалися 1 липня. На вивчення бджільництва відводилося 68 годин. Із них 34 години на вивчення теорії і 34 години для практики. Практичні заняття проводилися на учбово-показовій пасіці. За період свого існування пройшло через курси більше 1500 вчителів.

Крім учнів і народних вчителів бджільництво вивчали селяни. Для них були організовані десятимісячні курси, на яких, в середньому, щороку навчалось 50 селян. Заняття починалися 1–15 лютого і закінчувалися в середині листопада з таким розрахунком, щоб курсанти могли ознайомитися з усім циклом робіт на пасіці. Для вивчення курсу бджільництва було виділено 52 години для теоретичних занять і 52 години для практичних занять. Цих годин було майже достатньо для вивчення бджільництва, але їх не вистачало для виготовлення вуликів і для переробки меду в медові напої. Починаючи з 2007 року теоретичні заняття проводив І.І. Корабльов. В цей час він працював спеціалістом по бджільництву і завідувачим пасікою училища. Практичні заняття проводили І.І. Корабльов і його помічник Василь Антонович Нестерводський безпосередньо на пасіці училища.

На практичних заняттях спочатку курсанти знайомилися з усіма видами робіт на пасіці а потім виконували їх самостійно. Наприклад: сіяли медоносні культури; виносили вулики із зимівника на пасіку; слідкували за першим обльотом бджіл; виконували очистку дна вуликів від зимнього підмору; утеплювали вулики подушками; приготувляли першу підкормку бджіл із саліциловою кислотою; підкормлювали бджіл і установлювали на терезах контрольний вулик. Потім виконували перший огляд вуликів, поповнювали запаси кормів в деяких вуликах, визначали якість маток і силу сімей,

об'єднували слабкі сім'ї, переселяли бджіл із дуплянок у вулики, розширювали гнізда у вуликах додаючи рамки, навощували рамки штучною вощиною. В роєву пору збирали рої, виводили маток в маточних вуликах, проводили поділ сімей методом постановки вулика «на пів-льоту», методом «нальоту на матку», рій від трьох вуликів, рій від дуплянки, відгороджували маток на період головного взятку, викачували мед, готовили вулики до зимівлі і заносили вулики у зимівник.

Крім цих робіт, курсанти перетоплювали старі вощини на віск, виготовляли штучну вощину. В майстерні пасіки курсанти під керівництвом столярів виготовляли вулики, рамки, інвентар. Після завершення курсів слухачі отримували в подарунок вулик з набором реманенту і насіння медоносних рослин і давали обіцянку пропагувати і навчати інших бджільництву.

Список використаних джерел:

1. Пчеловодство и шелководство при Уманском Среднем Училище Садоводства и Земледелия. (*Отчет за 1913 год*). Умань: Польза. 1914. 82 с.
2. Записки Уманського Сільсько-Господарського Технікуму. Том I. Умань: Вид. Р.-С. Правда. 1926. 178 с.
3. Корабльов І.І. К вопросу о медоносах на пасеке и возле нея. Русский пчеловодный листок. 1915. №8. С. 12-16.

Поліщук О.С.

*Проректор з науково-педагогічної роботи
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Щиро вітаю поважне зібрання з початком роботи V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації».

XXI ст. подарувало людству нову сторінку його історії, яку має написати суспільство. Однак ця історія сповнена діалектичності взаємовідносин і порушує чимало запитань й проблем, які має розглянути філософія, адже усі вони пов'язані з людиною, її сутністю, буттям та культурою. У цьому контексті важливу роль відіграє творчість, яку варто розуміти як розвиток, що тісно пов'язаний з діяльністю. Остання проявляється у різних формах людської діяльності. Тобто творчість властива лише суспільно-історичній істоті – людині. Саме людина, вдосконалюючи світ відповідно до своїх потреб і уподобань, через особисту та колективну дію із внутрішньою першопричиною до задоволення власного Я, намагається створити новий – синтетичний світ, який не може відбутися без первинної натуралістичної природи.

При цьому варто зауважити, що все це неможливе без знань соціально-гуманітарної складової, духовно-інтелектуального збагачення та натурфілософії онтології людини. Поєднавши частини цілого буття людини і вибудувавши духовно-національну ідентичність, суспільство зможе створити зазначений світ у якому людина здобуде статус HomoDeus, при цьому зберігши раціональний баланс двох світів, що відобразатимуться у раціоналізмі Я.

Щоб зреалізувати все вище зазначене, варто звернутися до такого інституту як освіта – основним завданням якої є всестороннє формування Я. Однак цей соціальний інститут, який відповідає за майбутнє людини, суспільства, нації, держави, цивілізації і світу в цілому, сьогодні зазнає чимало реформаційних впливів, що подекуди не є об'єктивними у своїй ціннісно-праксеологічній складові. Але незважаючи на це, наше завдання вистояти перед хвилею хаосу і нестабільності й не дати людині можливість втратити таку здатність як творчість, що відобразатиме ціннісно-гносеологічні діяння людини на первинній матерії.

Отже, вельмишановному товариству зичу плідної й успішної роботи, а всім нам – миру, здоров'я, добра й благополуччя.

Поліщук О.С.

проректор з науково-педагогічної роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПРОЦЕСИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖАХ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ

Інтелектуально-технічний прорив ХХІ ст. представлений феноменом Інтернету та його новими можливостями у сфері онтології, гносеології людини тощо порушив чимало не лише позитивних захоплень, а й безліч загроз та невизначеностей представлених у незавершеності моделювання людини в онтології Всесвіту. Але незважаючи на це новий феномен створив умови віртуального алгоритмізованого світу з акцентом Піфагора.

Для багатьох Інтернет став середовищем як для ділового спілкування, так і місцем відпочинку, розваг і віртуальних зустрічей. Тут звичайним комунікаційним закономірностям надаються неочікувані риси. Те, що неможливо здійснити у реальному світі взаємодії, у віртуальному інтернет-просторі стає звичайною буденністю. Остання порушує чимало запитань пов'язаних з процесами ідентифікації та колективної дії. Адже перебуваючи в Інтернет-просторі, людина здійснює пошук традиційних/нетрадиційних підстав для ідентифікації з іншими індивідами та соціальними групами. В результаті формується ідентичність особистості як складне багатокomпонентне психологічне новоутворення, в основі якого покладений як свідомий вибір цінностей тієї чи іншої соціальної групи, так і несвідомий (у цьому виборі бере участь підсвідоме людини, що не завжди відповідає соціальним запитам, але воно існує). Особливий інтерес в наш час викликає процес самоідентифікації особистості в інтернет-просторі, що являє собою особливу, складну соціокультурну мережу, яка різко відрізняється від реальності. Користувачі соціальних мереж постають у віртуальному просторі як більш впевнені і успішні, ніж є насправді. Така особливість визначається як віртуальна

ідентичність, яка не завжди об'єктивна реальній ідентичності і нерідко вступає з нею у протиріччя.

Використовуючи різні сайти, що слугують платформою для комунікації усіх охочих відбувається поширення інформації, яка впливає на процеси ідентифікації. Особливу роль на цих майданчиках відводиться блогерам, саме вони формують онтологію віртуального світу сайтової платформи, саме вони конструюють ціннісну систему відповідної платформи, що слугує основним орієнтиром у процесі самоідентифікації. Сьогодні існує чимало різних платформ, які не завжди за своєю суттю відповідають соціальним запитам – і це є небезпекою.

Варто відмітити, що на сучасному етапі розвитку суспільства в умовах COVID формування самоідентичності молодих людей як виявляється, так і розвивається, у більшості випадків відбувається у віртуальному, цифровому Інтернет-світі. Розвинена ідентичність передбачає, що людина проходить різні етапи життя, які впливають на її самоідентичність. Особливої уваги у цьому контексті заслуговують соціальні Інтернет-мережі, які постали як альтернатива традиційним джерелам інформації і мають неабиякий вплив на процеси самоідентифікації молодої людини, у якої лише формується свідомість, створюючи цифровий контент, де поширюються абсолютно недиференційовані відомості. Створивши цифровий контент, людина у віртуальному світі, нехтуючи соціальним, дає волю підсвідомому, що ставить під сумнів свідомі процеси ідентифікації/самоідентифікації.

У сучасному суспільному знанні «ідентичність» представляється найважливішим фактором інкультурації та соціалізації осіб, що освічує поліпарадигмальний та міждисциплінарний характер вирішення цієї проблеми. Поняття «ідентичність» відображає соціально детерміновані презентації людей про своє «Я», що складаються в результаті співставлення з деякими «Ми».

Отже, трансформаційні та глобалізаційні процеси онтології людини зумовили видозміну традиційних і появу нових, альтернативних видів

ідентичності, серед яких найбільш поширеною стає культурна самоідентифікація в соціальних Інтернет-меражах, що ґрунтується на аксіологічній системі Інтернет-платформ.

Важливою особливістю мережевої комунікації є можливість створення кожним користувачем свого незалежного віртуального простору (наприклад, «Instagram», «YouTube», «TikTok» та ін.), де знаходиться листування, фотографії, картинки, коментарі, відео та ін. Це дозволяє моделювати в певних межах віртуальну реальність за своїм настроєм і бажанням. За допомогою технічних ресурсів сайтів можна задавати і змінювати напрямок своєї поведінки, дозволяти чи припиняти доступ відвідувачів на свою сторінку.

Однією з головних рис сервісу соціальних мереж є гнучкість, простота, зручність і функціональність інтерфейсу, що зумовлюють відкритість і загальну доступність для кожного, незалежно від рівня підготовки, статі, віку, соціального статусу і ступеня культурного та інтелектуального розвитку, що знищують ієрархії і стирають відмінності між користувачами.

Мережа Інтернет дає можливість особистості створити собі аудиторію в будь-якому амплуа. Немає ніяких бар'єрів, які заважали б здаватись кращим, успішним, незалежним. Тут виконуються усі бажання, і ось ти вже не простий хлопець з невеликого міста, а успішний бізнесмен, який заробляє доларові купюри не виходячи з дому, або ж ти не просто студентка, яка проживає в гуртожитку, а «лайфстайл блогер», яка показує кожен свій крок [5, с. 154].

Як відомо, фізична самопрезентація в мережі Інтернет дозволяє компенсувати відсутню в реальному житті співчуття, підтримку, визнання і навіть кохання. У цьому віртуальному комунікаційному просторі можна зіткнутися з різного роду сподіваннями, скаргами, страхами, пережитим болем. Особливо часто викладається інформація, присвячена темі нещасливого кохання. Тут можна вилити свої почуття чималій кількості користувачів, в тому числі і абсолютно незнайомим людям. При цьому у «потерпілого» з'являється більша кількість співчуваючих у віртуальному середовищі, ніж в

реальному житті [2, с. 216]. Тобто людина, яка створює платформу – є архітектором вільного буття з різноплановими можливостями самоідентифікації. Така самоідентифікація сприяє утворенню колективної дії в умовах мережевої спільноти на основі ціннісного визначення.

У даний час чимало індивідів викладають нові фото протягом дня з різними подробицями зі свого життя для отримання «лайка» або просто для того, щоб нагадати про себе зареєстрованим в режимі он-лайн. Наприклад, «я на роботі», «я в машині», «я з подругами» тощо. Це призвело до появи феномена «Селфі», яким захоплюється чимала кількість молоді. Бажання подобатися іншим людям, викликати в них захоплення собою призводить до постійних пошуків можливості зробити яскраву фотографію зі свого життя. Зацікленість індивіда на собі та на тому, як повинні відреагувати на нього навколишні, викликає розлад психіки, що приводить до шизофренії. Крім того, захоплення «Селфі», пов'язане з гонитвою за екстремальним кадром, несе в собі ризик летального результату.

І зважаючи на те, що людина є істота соціальна – самоідентифікація в цьому випадку відіграє важливу роль. Людина прагне за рахунок позитивних висловлювань в мережі Інтернету на свою адресу підвищити самоповагу і самооцінку – нагадуючи про те, що вона є найвищою цінністю. Часто в реальному житті люди позбавлені такої кількості уваги, яка заповнюється за рахунок віртуального Іншого. Крім того, Інтернет-мережі дозволяють позиціонувати себе перед цим Іншим гарним, успішною людиною з яскравим і насиченим життям, з безліччю друзів і подій. Хоча, як правило, саме відсутність живої і яскравої реальності викликає в індивіда бажання здаватися людиною з цікавою долею. Відсутність дійсно насиченого життя компенсується формуванням необхідної про себе думки за рахунок оточуючих [1, с.38].

Захоплення «Селфі» порушує невизначеність людини в реальному просторі, вона не знаходить тих особливих, глибинних ціннісних орієнтирів. Вдаючись до позиціонування себе у віртуальному світі, людина не лише

відкриває себе віртуальному світові, а шукає однодумців. Тобто за формою це один і той же процес самоідентифікації, але змістове наповнення його абсолютно різне.

У будь-якому випадку людина, що захоплюється «Селфі», потрапляє в залежність (яка завжди є відхиленням від норми) як від процесу фотографування себе, так і від мережі Інтернету, що дозволяє невпинно нагадувати про себе друзям і знайомим за допомогою нових епізодів свого життя [4].

Структурні переваги та передові програми нових комунікаційних технологій пропонують середовище свободи та полегшення налаштування вмісту. Існує різкий контраст між стилем вимушеного споживання та відчуттям обмежень, представлених традиційних аудиторій, та відчуттям комфорту та свободи, наданих новою, віртуальною аудиторією. В результаті взаємодії між технічною інфраструктурою та концепціями зв'язку інформація стала легко передаватися широким спільнотам [5, с. 151].

Сучасні комунікаційні системи кількісно та якісно нагадують одна одну. Перегляд телевізора на портативних пристроях або серфінг в Інтернеті на стаціонарному телевізорі вдома в основному стали звичним явищем. Однак інтеграція нових комунікаційних систем одна з одною формує комунікаційні процеси та дає можливість спілкування з урахуванням особистих потреб та бажань.

Як правило, незнайомим в реальному житті людям складно скласти адекватне уявлення один про одного. Більшою мірою люди добудовують образ Іншого самі, спираючись на його фотографії й іншу інформацію про нього. В цьому випадку Інший залишається невизначеним в повній мірі і сформований про нього образ може відрізнятись від дійсної ідентичності. Це говорить про те, що у віртуальному світі, процес ідентифікації не завжди є об'єктивними, вони надають великі можливості маніпулюванню свідомості, а відповідно і процесами самоідентифікації. Адже людина у віртуальному світі не завжди

зможе себе ідентифікувати з реальною групою чи Іншим, як правило ці суб'єкти здебільшого є міфічними, а мета їх існування інколи може бути антисоціальною. У цьому контексті варто порушити питання безпеки процесу ідентифікації у соціальних Інтернет-мережах.

Ця невизначеність дозволяє управляти враженнями про себе шляхом подання лише тих фактів, які є бажаними, вводячи їх у сферу цінностей, але не завжди є реальними. Відповідно, більшість користувачів соціальних мереж демонструють одні характеристики, а інші приховують. Те саме відбувається і з соціальними групами в соціальних мережах. Однак варто врахувати, що кожна соціальна група, як і кожна особистість у соціальних інтернет-мережах намагається набрати якомога більше учасників (підписників) – цей процес відбувається виключно через процес самоідентифікації. У такий спосіб відбувається формування колективної дії як соціальної групи, так і колективної дії, що пропонує її людина, яка створює ту чи іншу соціальну групу в Інтернет-мережі, демонструючи свій образ. Створюваний образ свого «Я» може бути пов'язаний з розумінням себе таким, як «Я» себе відчуваю. В цьому випадку втрачається одна зі складових ідентичності особистості: «Я», як мене бачать Інші. Тому образ, як правило, вибудовується з урахуванням того, як мене повинен сприйняти Інший, у зв'язку з чим «Я» ідеалізується, тобто мова йде про ідентичність у віртуальному світі.

Цифрова ідентичність – це норми ставлення, які поєднуються з технологіями. Цифрова ідентичність включає демонстрацію етичного й належного ставлення під час використання електронних середовищ та отримання інформації про використання електронних середовищ [3, с. 46]. Цифрова ідентичність повинна створювати враження, яке може критикувати, має уявлення про етичні результати ініціатив, що проводяться в інтерактивному середовищі, може налагодити етичну взаємодію та не зловживає інформатикою, віртуальним середовищем та соціальними медіа, використовуючи засоби та середовища електронної взаємодії. Очікується, що користувач із цифровою

ідентичністю діятиме етично та спільно під час встановлення взаємодії на віртуальних платформах.

Таким чином, можна стверджувати, що соціальні віртуальний світ – це світ своєрідного спілкування, де люди, які протистоять системі, та люди, які домінують у системі, об'єднуються утворюючи колективну дію. Тому віртуальний світ – це буття кіберпростору, в якому реальне та віртуальне, реальне та історія, реальне та міф переплітали один одного – утворюючи цілісну алгоритмізовану систему уявлень, що сприяє процесу самоідентифікації особистості у віртуальному світі.

Отже, найважливішою причиною зростання числа комп'ютерних соціальних мереж і їх користувачів є не тільки можливість в будь-який час здійснювати комунікацію між індивідами, що знаходяться на будь-якій відстані один від одного, а й самостійно конструювати свій образ в Інтернет-просторі на основі уявлень про себе самого, а також на підставі думок інших і їх очікувань. Складність реальної комунікації, заснованої на вербальній і невербальній складових, багато в чому відображають особистісні якості людини, замінюється можливістю самоідентифікації себе таким, яким я хочу позиціонувати себе перед Іншим. Часто саме цей спосіб спілкування стає кращим, менш напруженим і цікавим в ігровому самоототожненні індивіда в потрібному для нього аспекті.

Хоча віртуальні світ є середовищем не лише спілкування, а й виступає засобом формування колективної дії. Це зумовлено тим, що соціальна взаємодія стає простішою, невимушеною і інколи неконтрольованою. Окрім тиску, що походить від супер-его, користувачі можуть вільно висловлюватися у віртуальному середовищі. Учасники соціальних Інтернет-мереж, уникають своїх реальних соціальних ролей, змінюють свої образи, міфологізують дійсність. Наслідком цього, є міфічна самоідентифікація, яка подекуди може призвести до кризи особистості як такої.

Список використаних джерел:

1. Воробьева Е.Ю. Гражданин абстракция. Самоидентификация в информационном обществе. *Человек*. 2015. № 6. С. 38-48.
2. Выгонский С. И. Обратная сторона Интернета. Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. 316 с.
3. Рудниченко А. К. Идентификация личности пользователя в интернете. *Молодой ученый*. 2016. № 6 (110). С. 45-47.
4. Фатеева И. Болезнь «селфи-зависимость». URL: <http://fb.ru/article/202352/boleznselфи-zavisimost-selfi---durnaya-privyichka-ili-zabolevanie> (дата звернення: 05.04.2021 р.).
5. Şengün, S. A Semiotic Reading of Digital Avatars and Their Role of Uncertainty Reduction in Digital Communication. *Journal of Media Critiques* 1 (Special), 2014, P. 149-162.

Поліщук О.А.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманський національний університет садівництва*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито зміст ключових понять дослідження: «компетентність», «компетенція» та «правова компетентність», «правова компетентність майбутніх менеджерів», «формування правової компетентності майбутніх менеджерів у вищих аграрних навчальних закладах»; визначено сутність та структуру правової компетентності майбутніх менеджерів у вищих аграрних навчальних закладах.

Аналіз сучасної наукової літератури показав, що одним із важливих напрямів реформування вітчизняної освіти є компетентнісна стратегія

(компетентнісний підхід в освіті, «компетенізація освіти», компетентнісно спрямована освіта), за якої відбувається перенесення акцентів із знань і вмінь, як результатів навчання, на формування компетентної молодшої людини[1].

Аналіз літератури з проблеми дослідження засвідчив неоднозначність трактування понять «компетенція» та «компетентність», оскільки вони характеризують кінцеві показники навчання – як здатність особистості розбиратися у певній сфері діяльності та досягати у ній конкретних результатів. У педагогічній літературі дослідники частіше звертаються до терміна «компетентність» (А. Анцупов, А. Бермус, А. Болотов, Ф. Вайнерт, О. Зарубіна, І. Зимня, Г. Коджаспірова, В. Олійник, Дж. Равен, О. Спірін, В. Серіков, В. Сластьонін та ін.), і по-різному його визначають [2–10] та ін.

Водночас, компетенція та компетентність взаємопов'язані та взаємодоповнюють одне одного. Зокрема, компетенція є необхідним складником компетентності, а компетентність є універсальним виміром успішної діяльності фахівця [1].

У дослідженні брали за основу таку характеристику понять «компетенція» і «компетентність»: компетенція – це поєднання знань (теоретичне знання академічної сфери, способів діяльності); розуміння (осмислення набутих знань, умінь, з'ясування їх зв'язків і послідовності) і здатності діяти (практичне й оперативне застосування знань, досвіду до конкретних ситуацій) у певній галузі професійної діяльності.

Відповідно, компетентність визначається як сукупність внутрішніх ресурсів особистості (здібності, психологічні особливості, цінності, попередній досвід, які не є результатом педагогічних впливів) і якість її підготовки як спеціаліста (наявність певних компетенцій у суб'єкта, тобто наявність у нього сукупності характеристик, що визначають ефективність діяльності та ставлення до її результатів).

У дослідженні під правовою компетентністю майбутніх менеджерів розуміємо якісну характеристику суб'єкта правовідносин, що передбачає

наявність знань та виконання ним соціальних норм і правил поведінки, які санкціонуються або встановлюються державою відповідно до його прав, обов'язків і повноважень.

Під процесом формування правової компетентності майбутніх менеджерів у вищих аграрних навчальних закладах розуміємо цілісний процес діяльності закладів зі створення умов для особистісного і професійного правового зростання студентів, що здійснюється шляхом набуття та подальшого удосконалення правової освіченості, правової спрямованості та правової готовності до здійснення правових дій, реалізації правових відносин, вирішення професійних завдань на правовій основі.

Відповідно, сформованість правової компетентності майбутніх менеджерів у вищих аграрних навчальних закладах визначаємо як наявність інтегрованої якості особистості, яка дозволяє їй вільно орієнтуватись у правових явищах, визначати правові причинно-наслідкові зв'язки, виділяти та розрізняти правові стосунки людини з суспільством та навколишнім середовищем, приймати обґрунтовані життєві і професійні рішення та здійснювати їх відповідно до законодавчих норм.

У структурі правової компетентності майбутнього менеджера виокремлюємо такі компетенції (професійні, організаційно-управлінські, проектні, інформаційно-комунікаційні, інформаційно-референтні, ринково-дослідні, прогностично-аналітичні, культурно-просвітницькі, науково-дослідницькі), компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-комунікативний, практично-діяльнісний) та відповідні показники. Показниками мотиваційно-ціннісного компонента визначаємо: систему соціально-правових цінностей, потреб, почуттів, що мотивують студентів до правової діяльності, формують до них позитивне ставлення, усвідомленість важливості правозахисної та правовиховної діяльності, стійкий інтерес до отримання знань та набуття необхідних умінь. Показниками когнітивно-комунікативного компонента є система правових знань, усвідомлення технології професійної

правової діяльності, уміння встановлювати міжособистісні зв'язки, узгоджувати свої дії з діями інших суб'єктів права. Показники практично-діяльнісного компонента – вміння та навички, готовність розв'язувати проблеми правової спрямованості, планувати та організовувати правову діяльність, правова активність, що виявляється в різних сферах діяльності.

На основі визначених компонентів та показників охарактеризовано рівні сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів: високий, середній та низький.

Список використаних джерел:

1. Isaeva T. E. To the nature of Pedagogical Culture : Competence – Based approach to its Structure. Преподаватель высшей школы в XXI веке: междунар. науч.-практ. Интернет-конф., 22 марта 2003 г. : труды. Ростов н/Д : Рост. гос. ун-т путей сообщения, 2003. С. 115–117.
2. Бермус А. Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании [Электронный ресурс]. Интернет-журнал «Эйдос». – Режим доступа к журн. : <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>.
3. Байденко В. И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант) : материалы ко второму заседанию методологического семинара. М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 20 с.
4. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. К. : К.І.С., 2004. С. 45–51.
5. Болотов В. А., Сериков В. В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. Педагогика. 2003. № 10. С. 8–14.
6. Weinert F. E. Leistungsmessungen in Schulen. Weinheim : Beltz, 2001.

398 с.

7. Зимняя И. А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования (теоретико-методологический аспект). Высшее образование сегодня. 2006. № 8. С. 20–26.

8. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. [пер. с англ. подобщ. ред. В. И. Белопольского]. М. : Когито-Центр, 2002. 396 с.

9. Болотова Е. Л. Система непрерывной правовой подготовки педагогических кадров : автореф. дисс. на соискание ученой степени доктора пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». М., 2007. 20 с.

10. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс]. Интернет-журнал «Эйдос». 23 апреля 2002 г. Режим доступа к журн.: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.

Стеценко А.В.

*студент 21-нз групи факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин Уманського національного університету садівництва
Науковий керівник – доктор соціологічних наук, професор, Шатохін А.М.*

КОЕВОЛЮЦІЯ ПРИРОДИ І СУСПІЛЬСТВА - СУЧАСНА ЕКОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА

Не так давно учені почали звертати увагу на проблеми глобального характеру: війни, поширення хвороб, забезпечення потреб людини, неконтрольний видобуток вичерпних ресурсів, забруднення всілякими відходами тощо. Ці проблеми у свою чергу дали поштовх для становлення і формування ноосфери В.І. Вернадського, а вона - для розуміння коеволюції людини і природи.

Метою даної роботи є вивчення сутності коеволюції, яка передбачає врахування при розв'язанні соціальних та економічних проблем суспільства можливостей природи, тобто зміну мислення у соціально-екологічних питаннях. Поняття «коеволюція» впинило в біології, але поступово набуло статусу загальнонаукової категорії. У філософській літературі цей термін вживається для позначення процесу сумісного розвитку біосфери і людського суспільства. [1].

Першим обґрунтував необхідність коеволюції природи і суспільства, відомий генетик Н. В. Тимофєєв-Ресовський (1968), Згідно з принципом коеволюції, людство, для того, щоб забезпечити своє майбутнє, повинне не тільки змінювати біосферу, пристосовувавши її до своїх потреб, але і змінюватися саме, пристосовуючись до об'єктивних вимог природи. Для забезпечення цього процесу людство повинно слідувати, перш за все, екологічному і етичному імперативам, а саме: заборонити усі види діяльності, що ведуть до невідновних втрат в довкіллі, і змінити докорінно людську свідомість в екологічних питаннях.

На думку дослідника цих проблем М. Моїсеєва, вступ до епохи ноосфери не повинен бути хаотичним, непередбачуваним, бо це може призвести людську цивілізацію до загибелі. Необхідно забезпечувати стабільність та особливий контроль, розробити окрему стратегію на основі Розуму.

На нашу думку, саме коеволюція людини і природи є найбільш актуальною невирішеною проблемою сучасності. Значна кількість «брудних плям на полотні» під назвою планета Земля є результатом неусвідомлених вчинків як окремих людей, так і людства у цілому. Це треба зупинити!

М. Моїсеєв наголошує, що коеволюція людини і біосфери - це саме цей розвиток людства, що зберігає стабільність біосфери, саморегуляції, потрібний еволюційний канал для людства. Стабільність біосфери може підтримуватися завдяки надбанню знань, їх аналізу та розвитку. Людині, як складової частини біосфери, треба навчитися використовувати отриманий у ході еволюції Розум.

Саме розумна діяльність людини завдяки своїм можливостям здатна контролювати та стримувати однобічне використання природи, яке варто назвати егоїстичним та хижацьким, користуватися знаннями, Розумом, а не стихійними імпульсами. Вчений сформулював принципи екологічної етики у взаємовідносинах людини та природи:

1. «Роби і дій так, як на твоєму місці могла б зробити будь-яка інша жива істота» (не завдавай шкоди природі).

2. У своєму ставленні до будь-кого, навіть до безвідповідальних і невдячних об'єктів, ніколи не обмежуйся прагматичним підходом, пам'ятай, що будь-яке життя – самоцінне і розвивається за власними внутрішніми закономірностями.

3. Саме людині у взаємовідносинах з природою належить роль вільного і відповідального суб'єкта. [2].

Згідно теорії коеволюції, суспільство і природа утворюють дуже жорстку соціоприродну систему, при якій гармонійний розвиток суспільства детермінований природними факторами, а природи - соціальними. Специфічною соціоекосистемою є аграрне виробництво. Саме тут у єдиному технологічному циклі поєднуються засоби виробництва, природні ресурси і людська праця, котрі як найтісніше пов'язані із довкіллям [3, с.239-240].

Єдність людини і біосфери ґрунтується на сучасних емпіричних даних, наукових відкриттях. Певним чином, це - цілий генетичний алфавіт для всього біорізноманіття планети: надзвичайна схожість структури кліток мозку людини й інших вищих тварин; зачатки інтелекту у мавп, дельфінів. Людина займає певну біологічну нішу і поза нею її існування неможливе.

Таким чином, в основі нової Цивілізації закладені принципи розумності. Проте людина не зобов'язана обмежуватися можливостями свого індивідуального інтелекту. Колективний Розум – це не сукупність індивідуальних інтелектів, а якісно новаційної та технологічної революції, що забезпечує позитивну перспективу коеволюції людини і біосфери. Задля

забезпечення власного існування людство знайде спільну мову з природою, забезпечить раціональне використання свого життєвого середовища.

Список використаних джерел:

1. Коеволюція. (Філософія). Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Аболіна Т. Г., Нападиста В. Г., Рихліцька О. Д. та ін. Прикладна етика: Навч. посібник / За ред. Панченко В. І. К.: Центр учбової літератури, 2012. 392 с. URL: https://pidru4niki.com/19840307/etika_ta_estetika/koevoljutsiya_lyudini_prirodi_moyiseyeva
3. Шатохін А.М. Соціологія: Підручник для студентів аграрних закладів вищої освіти. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2020. 316 с.

Стьопін А. Є.

*студент ІІ-кн групи факультету економіки і підприємництва
Уманського національного університету садівництва
Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного
університету садівництва Костюк М. В.*

МОЯ МАЛА БАТЬКІВЩИНА – СЕЛО ШЛЯХОВА: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

«Хто не знає минулого, той не гідний свого майбутнього» - таким є девіз шкільного музею історії села Шляхова, на матеріалах якого базується перша авторська наукова розвідка. Знати минуле не лише України, а й в першу чергу своєї малої Батьківщини – громадянський обов'язок кожного, тому я намагаюсь донести в цікавій пізнавальній формі відомості про минуле й сучасне рідного села.

Перша назва мого села – Кринички, яке рахує свій вік з XIV-го століття. Наявність води, широких левад приваблювали чумаків, які їхали в Одесу та Крим по сіль та рибу. Це й зумовило нову назву села – Шляхова. Слава про її добру воду ширилася між чумаками. «Отим шляхом – та в долину» - переказували один одному: «В селі спочинете, що над шляхом».

Наше село з давних-давен було розділено надвоє: південна сторона називалась Дворянська або Дворянівка, тому що там стояв панський двір. Люди, які жили на цій стороні, працювали на панському дворі і їх називали дворянськими. Вони були безземельні та малоземельні. Заможних тут було дуже мало. Північна сторона називалась Сторожівка. Як розповідають старожили, першим тут поселився сторож лісу. Йшли роки. Сини й онуки створювали нові сім'ї Сторожуків. На цій стороні жили майже всі заможні люди. Між частинами села не було єдності, часто спалахували конфлікти та бійки. Якщо на Сторожівці весілля, то хлопці з Дворянівки не могли на ньому бути, бо обов'язково буде бійка. І навпаки. Хлопці дружили з дівчатами лише на своєму кутку. На вечорниці ходили великими групами, щоб не допустити смертельної бійки. Так, у 1910 році на Андрія убили Сугака Афрема. Віковічна ворожнеча зникла лише в 30-тих роках.

Першою громадською будівлею у Шляховій була, звичайно, церква. Відомо, що у 1754 році було збудовано дерев'яний храм на честь святого Архистратига Михаїла. В 1872 році було закінчене будівництво нової цегляної церкви, стару розібрано та складено на цвинтарі, освячено на честь всіх Святих. Цікаво, що при розбиранні фундаменту цього старого дерев'яного храму було знайдено старовинну пляшку дивної форми, а в ній папірець, із записів на якому виходило, що Шляхову (Кринички) було засновано у 1353 році. В приходській церкві є особливо шанована ікона Божої Матері «Скоропослушниця», принесена одним селянином з Афона. У 1802 році в нашому селі з'явилася перша церковно-приходська церква, влаштована протоієреєм Єфремовичем, відомим ще й тим, що завдяки йому було збудовано

нову цегляну церкву вартістю 20000 карбованців. У 1897 році священник Дунчевський відкрив церковно-приходську школу для дівчат. У роки радянської влади храм був закритий, приміщення використовувалося не за призначенням – конюшня, склад, музей історії села – і лише з настанням незалежності України шляхівчани відновили церкву. Довгий час тут ніс службу Федір Михайлович Аргатюк. Він був не лише священником, а й добрим порадиником для жителів села, тому що слугував прикладом втілення високих моральних та християнських цінностей. Після смерті батька у серпні 2006 року парафію прийняв його син Петро Федорович Аргатюк. Три роки тому за фінансової підтримки підприємства «Світанок-Агросвіт» був проведений капітальний ремонт церкви.

На початку 30-их років в короткий час було збудовано зерносклад, цегельний завод (біля Шляхової знайшли великі поклади цегли), хату-лабораторію, а згодом і розпочали будівництво стадіону. Новозбудований сільський клуб і бібліотеку охоче відвідувала молодь, вони й досі залишаються улюбленими місцями відпочинку від малого до старого. До війни при клубі були організовані драматичний та співочий гуртки, а також оркестр духової музики. З успіхом йшли вистави «Назар Стодоля», «Наталка Полтавка», «Мартин Боруля». Клуб на 400 місць не вмщував глядачів. Наразі, через військові дії на Сході України, концертів стало менше, але на великі державні свята все село сходиться подивитися, послухати свої та завезені таланти. Ансамбль «Чумацький Шлях», який, на жаль, наразі розпався, неодноразово виборював призові місця на всеукраїнських фестивалях.

Перша школа з'явилася у 1862 році після скасування кріпосного права. Тридцятьох дітей при церкві навчав протоієрей Єфремович. В 1887 році в Шляховій відкрито однокласне міністерське училище, яке відвідувало 62 хлопчики і тільки 6 дівчаток. Через 20 років почала працювати церковнопарафіяльна школа для дівчат. Навесні 1911 року вчителем був призначений Іван Коломієць. Він не карав дітей фізично і проводив значну

освітню та роз'яснювальну роботу серед селян. 1912 року він насадив біля школи великий фруктовий сад.

Після Жовтневого перевороту радянська влада прийшла в село наприкінці 1919 року. Село поступово призвичаювалось до нових порядків. 1923 року було відкрито початкову школу, курси ліквідації неписьменності, хату-читальню.

Напередодні Другої світової війни маленькі шляхівчани здобували освіту в трьох школах. Був у селі клуб для пенсіонерів, дві бібліотеки, в яких налічувалось 1146 книг. Одна школа діяла навіть в роки війни. 1-го вересня 1945 року у неповну середню Шляхівську школу відправилось 240 учнів. В наступні роки їх кількість лише зростала. Гурток юних натуралістів Шляхівської школи ще 1955-го року відзначений премією Всесоюзної сільськогосподарської виставки та нагороджений почесною грамотою, а його керівника – вчительку біології Софію Ісаківну Косіловську – Малою Срібною медаллю. Нинішнє покоління юних шляхівчан намагаються не відставати – ми приймаємо активну участь у волонтерській діяльності, різних благодійних акціях, виступаємо з концертами. Наразі в школі навчається менше 200-от учнів.

Трагічну сторінку в історії села – Голодомори ХХ століття – учні школи почали вивчати ще це на початку 90-их років минулого століття за розповідями своїх дідусів та бабусь, тому зібрано багато матеріалу. Спогадів про перший Голодомор 1921-1923-х років немає, а от про другий та про третій – є рукописна книга. В 1932 – 1933-х роках в Шляховій від голоду померло 30 жителів. Також старожили пригадують випадки канібалізму, називаючи два прізвища.

Мирний труд шляхівчан перервав напад фашистської Німеччини. Шляхову було окуповано 20 липня 1941 року. До кінця року в Бершадському районі утворилось кілька підпільних організацій і груп. Одна з них базувалася у с. Червоному і мала зв'язки зі Шляховою. Її учасники розповсюджували листівки, в яких розповідалось про становище на фронтах. Наприкінці вересня

радянський літак прорвався глибоко в тил ворога і скинув над Шляховою такі листівки. Одна з таких знаходиться у нашому музеї. На ній зображений ветеран Другої світової війни – Запорожець Іван Миколайович, якому було вісімнадцять років, який зупинив танкову атаку, маючи лише протитанкову рушницю. Схожий вчинок здійснив Миколаєнко – Герой Радянського Союзу, ім'ям якого названо одну з центральних вулиць міста Бершаді. Щодо І.М. Запорожця командування вирішило, що він ще дуже молодий для такого високого звання, та й не був Іван Миколайович членом комуністичної партії.

Восени 1942 року народні месники з загону Максима Корнійчука, що діяв у Бершадському районі, підпалили у Шляховій сільську управу. Згоріли списки молокоздавців і осіб, призначених до вивезення в Німеччину, так званих остарбайтерів. На примусових роботах побувала 171 людина, багато з яких загинуло через нелюдські умови праці в Німеччині.

12 березня 1944 року село було звільнене. Понад 900 шляхівчан були нагороджені бойовими орденами і медалями. З війни не повернувся 251 житель села. Руїни і згарища, вирубані сади, забур'янені поля – такою була наша Шляхова навесні 1944-го року. Але завдяки тяжкій самовідданій праці шляхівчан, коли доводилося вручну перекопувати поля перед посівом, вже у 1948 році виростили добрий на той час урожай зернових і технічних культур.

Декілька штрихів до історії нашого сільськогосподарського підприємства. Ще 1926 року в нашому селі було засновано товариство спільного обробітку землі. Багато селян залишились одноосібниками, але більшість малоземельних і безземельних шляхівчан об'єдналися у 1929 році в перший колгосп. На початку 1930-их років в Шляховій виникає ще два колгоспи. Їх обслуговувала Тернівська машинно-тракторна станція. Один з колгоспів став першим «мільйонером» на Вінниччині. У 1949 році велику групу шляхівських колгоспників було нагороджено орденами й медалями. Наступного року три колгоспи Шляхової об'єдналися в одне велике господарство, яке стало найбільшим в районі. Колгоспи повністю електрифікували. Будували ставки,

пилорами, нові корівники. На полях і фермах колгоспу, який 1958 року очолив Василь Михайлович Кавун – з'являється усе більше техніки.

За вміле керівництво виробництвом, одержання великих врожаїв і збільшення виробництва продуктів тваринництва, голові правління колгоспу Кавуну було присвоєне звання «Герой Соціалістичної Праці». Великі нагороди та світову славу приніс Шляховій 1967-ий рік. Шляхівське господарство було удостоєно високої честі представляти досягнення сільського господарства Радянського Союзу на Всесвітній виставці в Монреалі. До всесвітньої виставки готувалися ретельно. Стенди, фотознімки, діаграми, короткометражні фільми яскраво відбили історію села. За високі досягнення в праці ще двоє шляхівчанбуло удостоєно звання «Герої Соціалістичної Праці», а саме – доярка Катерина Петрівна Карман та голова правління колгоспу Григорій Йосипович Кузик.

Сьогодні вже більше десяти років товариством «Світанок-Агросвіт» керує Олег Іванович Ковбасюк, заслужений працівник сільського господарства України, депутат Вінницької обласної Ради, який понад 35 років тому закінчив навчання в нашій школі. Олег Іванович наразі робить усе, щоб не тільки розвивати господарство, а й соціальну сферу села. «Моя мрія – зробити Шляхову селом Європейського рівня життя і виробництва», - ці свої слова він втілює щодня, допомагає рідній школі, піклується про село та його громаду, продовжує підносити славу Шляхової – найкращого села на нашому Поділлі.

А зараз трохи детальніше про самого Василя Михайловича Кавуна та його здобутки. Вже школярем він працював на різних роботах у місцевому колгоспі, а по закінченні середньої школи вступив до Уманського сільськогосподарського інституту, який закінчив у 1953 році. По закінченню навчання, у 1953 році почав працювати на посаді агронома колгоспу «40-річчя Жовтня» Бершадського району Вінницької області. У 1953 - 1958 роках – голова сусіднього колгоспу імені Куйбишева Теплицького району Вінницької області. Коли в колгоспі села Шляхова сусіднього Бершадського району, де в

одне господарство об'єдналося три колгоспи, виникла проблема з керівником, порекомендували на цю посаду Василя Кавуна, знаного господарника. Так у 1958 році Василь Михайлович Кавун очолив господарство Шляхової, де колективне поле становило 8 тисяч гектарів землі – найбільше на Вінниччині. Під час його керівництва господарство почало використовувати прогресивні технології рільництва, застосовувати перспективні районовані сорти зернових та технічних культур, розводити поголів'я породних тварин. Колгосп з року в рік досягав найвищих виробничих показників не лише в районі та області, але і в республіці та СРСР, тому 28 лютого 1962 року, голові колгоспу В. М. Кавуну було присвоєне звання Героя Соціалістичної Праці. 19 травня 1970 року Кавуна було обрано головою виконавчого комітету Вінницької обласної Ради народних депутатів. На цій посаді він працював до травня 1978 року.

Перший секретар Вінницького обкому КПУ В. М. Таратута не раз скаржився своїм партійним зверхникам на те, що йому важко в області чітко проводити «лінію партії», оскільки цьому іноді перешкоджає член ЦК КПРС, депутат Верховної ради СРСР, Герой Соціалістичної Праці В. М. Кавун, який підходить з позиції не партійної доцільності, а власної оцінки подій. Тому було прийнято рішення розвести в просторі В. М. Таратуту і В. М. Кавуна. Останнього призначили першим секретарем Житомирського обкому партії. На посаді 1-го секретаря Житомирського обласного комітету КПУ В. М. Кавун працював з травня 1978 року до грудня 1989 року. Найбільше його досягнення у роботі – зумів побудувати в області сотні кілометрів доріг із твердим покриттям, асфальтових трас. За часів Кавуна будівництво шляхів сполучення в області вважалося пріоритетною справою.

Під час виборів народних депутатів СРСР у 1989 році він балотувався по Бердичівському територіальному округу Житомирської області. Своєрідним супротивником Кавуна стала журналістка Алла Ярошинська, яка організувала та очолила безпрецедентне шельмування кандидата в народні депутати СРСР. Всього по Житомиру та області в той час було притягнуто до міліції, судів та

прокуратури майже сто активістів, - це були політичні переслідування інакодумців вже за часів перебудови.

18 грудня 1989 року після роботи комісії ЦК КПУ, що вивчала політичну ситуацію на Житомирщині, Василь Михайлович написав прохання про відставку та повернувся у Шляхову, в рідний колгосп «Світанок», де його знову обрали головою правління. З його величезною допомогою аграрне формування і зараз залишається одним з найпотужніших у регіоні.

Підсумовуючи зауважу, що безмежно вдячний долі за те, що народився та виріс саме в цьому селі та є хоча й малою його частиною, але невід'ємною, адже я також маю намір зробити для села особистий вклад, який будуть пам'ятати усі мої односельчани, та цим хочу показати людям, що наше майбутнє – тільки в наших руках. Якщо не ми, то ніхто!

Список використаних джерел:

1. Матеріали музею історії села Шляхова Бершадського району Вінницької області.
2. Матеріали історико-краєзнавчого гуртка «Пошук» Шляхівської ЗОШ І-ІІІ ступенів ім. ГСП Кузика Г. Й.

Таранюк В. І.

*Директор Новоборисівської ЗОШ 1-3 ступенів
Новоборисівської ОТГ Роздільнянського району Одеської області*

Шаповалова Т. А.

*Вчитель вищої категорії Новоборисівської ЗОШ 1-3 ступенів
Новоборисівської ОТГ Роздільнянського району Одеської області*

ФІЛОСОФІЯ САДУ В ОБРАЗНОМУ СЛОВІ: ВІД СКОВОРОДИ ДО ЛІНИ КОСТЕНКО

Актуальність теми Багатотисячолітній досвід приніс героїчні й трагічні літа, сотні років без державності. Дослідники, науковці шукають джерела

виривалості: незнищенності української мови і культури, нації, яка, всупереч прогнозам давно мала б зникнути, втратити самотність. Здавалось, в роки, коли еліта зраджувала свій народ і переходила на бік завойовників – у XVI столітті ополячувалась, а і XVII – XX ст. зросійщувалась – народ не піддавався окупантам у своїй одвічній основі. До XIX століття шляхта і селянство, а в XX столітті – інтелігенція були хранителями української національної ідеї, як далекоглядні садівники, оглядали сад у художньо-образному слові. Садівники слова, працюючи в умовах драконівських законів, які забороняли будь-яку українську діяльність, здійснювали, як видається з огляду літ, неможливе. Серед славної плеяди прогресивних діячів минулого та сучасного, якими пишається наш народ, почесні місця належать видатним мислителям – гуманістам Григорію Сковороді та Ліні Костенко. Важливим і показовим у їхніх творах є те, що в них поєднуються філософ і художник слова водночас. У творах цих поетів неможливо відрізнити від письменника- філософа і людину. Все це – одне ціле.

Постановка проблеми Від минушини до сьогодення. Слід пригадати забуте від «Саду Божественних пісень» Г. Сковороди та актуалізувати в сучасній свідомості духовні скарби давньої минушини, які потрібні сьогодні – в «Садах нетанучих скульптур» Ліни Костенко. Як зазначає професор Павло Ямчук: «у духовній біографії кожної нації або соціальної групи є постаті, які немов маркером позначають сутність цієї групи людей, їх духовну основу». Саме до таких постатей, без перебільшень, можна віднести Г Сковороду та Ліну Костенко, бо так само співвідносяться ці постаті з епохою, у якій їм випадає творити, ... масштаб таких особистостей очевидний і для сучасників, і для прийдешніх поколінь». Твори Григорія Сковороди, в яких він виступає з критикою «владарів сучасного світу», насичені викривальним пафосом. І, найсильніше цей викривальний пафос виявився в знаменитій десятій пісні «Саду Божественних пісень» - «Всякому городу нрав і права». Вона вважається класичним взірцем сатири в давній українській літературі. У ряді інших поезій

сатиричне перо поета – філософа спрямоване передусім проти безкарної сваволі багатіїв, які в гонитві за наживою не гребували жодними засобами.

Визначивши епіграфом свого твору мудрість із Біблії, автор пов'язав їх зі своїми віршами. Він прагне збагнути, в чому ж полягає справжнє щастя. Отже – мета і сенс його власного життя. Не знаходячи одразу відповіді на ці болючі питання, Григорій Сковорода переймається мимовільним розпачем. Його вразливу душу охоплює «тоска проклята», «докучлива печаль».

Думаю, що моделлю назви збірки Ліни Костенко «Саду нетанучих скульптур» стала назва збірки «Сад Божественних пісень» Григорія Сковороди:

Минає день, минає день, минає день!

А де ж мій сад божественних пісень?»

У поетиці збірки раз по раз з'являються скульптури, статуї, пам'ятники. Авторка розмислює про вічне, згадує про мертвих, і живих, і по-Шевченковому – ненароджених. Саме тому, оприявнюється думка про безсмертя поетичного слова: «Не треба думати мізерно. Безсмертя є ще де-не-де». Поряд із поетом – філософом зустрічаємо у Саду Нетанучих скульптур кобзаря, кам'яну скіфську бабу. Вірші зіставляються із скульптурами, які, як сподівається автор, не розстануть у часі і просторі: «Створити річ, створити річ, котра ніколи не розстане!»

У розповіді про «нетанучі скульптури» закладена ідея про тлінне і нетлінне у мистецтві. Виявляється, можна «ліпити сніг у мармурі», «де в бронзі треба деспота одлити, там геніїзникають, як струски». Більше того, в монастирський сад приходять зникла мармурова статуя Маріелли і залишається там у всій своїй красі і після того, як сам Рустичі «Розтанув, щез, так наче й не було». Поряд із проблемою «художник і тиран» заголовок «Сад нетанучих скульптур» отримує ще один мотив – «художник і батьківщина». Славетний скульптор Рустичі, покинувши батьківщину, опиняється в

монастирському вбогому саду, де «вапною заляпані скульптури», прирікає самого себе ліпити сніг.

Постать Г. Сковороди, генія такого високого рівня, залишається сьогодні як зразок наслідування нашим сучасникам. Прикладом цього може слугувати авторка не меншої яскравості – Ліна Костенко. Їхня поезія знаходить чільне місце в сучасних філософських, культурологічних, історичних, політичних дискусіях та актуалізується в сучасному житті. «Нинішня доба знову потребує людей, здатних прокласти міст між техногенною культурою й духовністю, між соціальним гуманізмом і Божественною природою любові до людей, між хибним шляхом, що ним пішло людство і між шляхом істини, від якого воно відмовилось». Цей вислів належить професорові Павлу Ямчуку Міркуючи про одвічний зв'язок минулого, сучасного й прийдешнього Ліна Костенко стала справжнім Садівником у поетичному Саді, що є силою духовного єднання. Вона рятувала й рятує світ від духовного поневолення. Так, як про це дбав Григорій Сковорода.

Підсумовуючи сказане, слід звернути увагу на вагомі питання, порушені у презентованій нині науково-дослідницькій праці. В ній ми прагли не зосереджуватися на аналізі якогось одного з вищеназваних творів. Ми прагнули розглянути їх не стільки як факт творчої біографії авторів, а як фактор, визначальний для світогляду та поетики їхньої творчості. Досліджуючи світобачення одного автора, переконуємось, як виразно перетворюється поетика окремого автора, твору та навіть цілої епохи. В цьому контексті хочеться звернути увагу саме на духовні здобутки української літератури, «часовій батьківщині», на співвідношення літератури Середньовіччя та сучасної. Філософські й богословські шукання втілювалися у форми літературної творчості, у весь багатоаспектно-перспективний обшир української давнини в сучасному баченні. Так триватиме й надалі.

Список використаних джерел:

1. Ямчук П. Християнський консерватизм: дух, епоха, людина», Луцьк «ВМА Терен»– 2005 - .320 с.
2. Ямчук П. «Бароковий універсум Івана Мазепи: культурний аспект», Одеса «ОДУВС» – 2008 - 96 с. .
3. Сковорода Г. Твори. У 2-х томах Х.: 1972.

Трофаїла Н. Д.

доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА АГРОНОМІВ–ДОСЛІДНИКІВ

Реформування та модернізація вищої освіти в Україні є актуальними завданнями на шляху до інноваційного, європейського розвитку українського суспільства, підвищення ролі вищої освіти у формуванні освіченого молодого покоління [2].

Важливою складовою системи вищої освіти в Україні є аграрна освіта, що має сприяти відтворенню кадрового потенціалу галузі, забезпечувати високу якість підготовки фахівців, безпосередньо впливати на оптимальне розв'язання багатьох проблем агропромислового комплексу.

За часів існування України як самостійної, незалежної держави аграрний сектор економіки завжди був стратегічним напрямом державної політики. На реалізацію цієї програми спрямовано низку законодавчих документів, а саме: Закони України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року»; «Про державну підтримку сільського господарства»; «Стратегія розвитку аграрного сектора економіки України на період до 2020 року»; розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року»; «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і

розвитку потенціалу України на період до 2017 року». У загальних положеннях «Стратегії розвитку аграрного сектора економіки України на період до 2020 року» зазначається, що «аграрний сектор України з його базовою складовою, сільським господарством, є системо-утворюючим в національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій» [6, с. 1].

Сучасний стан економіки країни потребує створення нової системи інноваційного розвитку агропромислового сектору «аграрна освіта – аграрна наука – аграрне виробництво».

Аграрне виробництво – це не лише система державних та приватних сільгосп підприємств. Це ще й науково обґрунтована, методично забезпечена система аграрної (сільськогосподарської) освіти, яка має забезпечувати підготовку спеціалістів вищої і середньої кваліфікації та кваліфікованих робітників для сільськогосподарського виробництва, а також наукових і педагогічних кадрів для роботи в науково-дослідних інститутах, на дослідних станціях і у навчальних закладах [4, с. 305].

Це актуалізує проблему підвищення вимог до професійної підготовки фахівців агропромислового економічного сектору, й зокрема агрономів-дослідників.

Сучасний аграрій-дослідник повинен володіти не лише фаховими знаннями і компетентностями, але й мати психолого-педагогічну освіту. Як показало вивчення, у змісті їх професійної підготовки переважає фахова освіта, при цьому нівелюється педагогічна складова. Відповідно виникає потреба оновлення змісту і технологій професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників на магістерському освітньому ступені вищої освіти в аграрних університетах [3].

Основним регламентуючим документом професійної підготовки агрономів-дослідників є освітньо-кваліфікаційна характеристика, у якій визначено такі основні функції: аналітична, проектувальна, організаційна, технологічна, контролююча, технічна, природоохоронна.

Система вищої аграрної освіти в Україні, за слушним твердженням І. Примака, «спрямована на підготовку фахівців, що уміють творчо мислити, самостійно ставити й вирішувати агрономічні завдання, набувати нових знань, перевіряти ефективність окремих агротехнічних заходів і рекомендацій у методично правильно поставлених польових дослідках» [1, с. 277].

Водночас у «Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки» наголошується на важливості створення цілісної вертикальної інтегрованої системи підготовки, що забезпечить аграрну галузь висококваліфікованими робітничими кадрами та фахівцями з вищою освітою, оптимізації чисельності науково-педагогічних працівників закладів вищої аграрної освіти [5].

Отже, агрономи-дослідники повинні уміти вирішувати проблеми і задачі соціальної діяльності, виконувати свої виробничі функції завдяки особистісним якостям, що формуються під час соціогуманітарної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Введення до спеціальності: навч. посіб./ за ред. І. Д. Примака, О. І. Примака. Київ: Центр учб. л-ри, 2009. 392 с.
2. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 2007–2011 рр. : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Ін-т вищ. освіти ; [упоряд.: Пономаренко Л. О.; Стельмах Н. А., Пєєва С. П., Айвазова Л. М., Бублик Н. М. ; наук. консультант і авт. вступ. ст. Корольов Б. І. ; наук. ред. Рогова П. І. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О. К. : Нілан-ЛТД, 2012. 663 с.

3. Професійно-педагогічна підготовка магістрантів в аграрних університетах: теоретичні і методичні засади: [монографія] / Ольга Ткаченко. Біла Церква, 2019. 138 с

4. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / [уклад. С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. С. Дубинчук, Н. О. Талалуєва, А. О. Молчанова, Л. Б. Лук'янова]; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вицашк., 2000. 380 с.

5. Про схвалення Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки. Розпорядження від 6 квітня 2011 р. №279-р / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/279-2011-%D1%80>.

6. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року / Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>

УХТО ГАЛІНА

*професор, помічник ректора з питань міжнародної співпраці, директор
Центру українознавства Академії імені Якуба з Парадижу в Гожові
Великопольському (Польща),*

РИБЧАК В. І.,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу
Уманського національного університету садівництва (Україна),*

ЯМЧУК П.М.

*доктор філософських наук, професор, академік НАН ВО України,
професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського
національного університету садівництва (Україна)*

**КВІТІННЯ САДУ НЕЗНИКАЮЧИХ ІДЕЙ: З ВІДДАЛЕНОГО
МИНУЛОГО – КРІЗЬ МИНУЩІСТЬ СЬОГОДЕННЯ - У ДАЛЕКЕ
ПРИЙДЕШНЄ**

(декілька розмислів про філософію саду в творчості Олександра Довженка і Ліни Костенко)

Сади стояли в білому наливі.
Іскрив зеніт як вольтова дуга.
А ми були безсмертні, бо щасливі
За нами пам'ять руки простяга
Ліна Костенко [1, С.163]

В історії світової культури філософема Саду – одна з тих, що належить до вічних. Філософема Саду притаманна, як наріжна, всім трьом провідним релігіям світу. Знайдемо образи Саду в буддизмі, в ісламі. І, ясна річ, в християнстві. В Святому Письмі. Відтак, національні культури, а художня література, як відомо, є органічною й питомою частиною світової та національної культури, базованої на релігійних началах, архетипально мають в основі філософему Саду. Не є винятком і українська словесна культура, українське мистецтво творення художнього слова. Сад ідей, втілений у поетичних візіях від доби Барокового розквіту - «Сад Божественних пісень» Григорія Сковороди є цій аксіологемі найяскравішим втіленням, «Сад нетанучих скульптур» - Ліни Костенко – так само засвідчує окреслену трансцендентальну тривалість українського поетичного усвідомлення філософії саду. Сад – це те, що своїми душею, думками, руками творить людина. А вже лише від неї самої і *тільки* від неї залежить яким буде цей, виплеканий нею, Сад. Господь, який створив людину, дав їй, серед інших прав і свобод, ще одне, чи не головне – велике, неосяжне право. Право кожному суццюму творити власні сади. І – не менш велику відповідальність за те, що зростатиме у цих садах. Древа Саду ростуть за своїми, лише Богом знаними та лише йому підвладними й відомими законами. Відтак - маємо повсякчас перебувати й ще в одному, не менш всеосяжному, духовно-інтелектуальному універсумі: Сад плекає Садівник та плеяда садівничих, яких він виховав.

Українська філософія саду триває, звісно, не від барокових, і навіть не від святокиївських часів. Філософія садівництва, садотворення творилась українцями ще в трипільські часи. Ця українська трипільська культура садівництва плекала у садівників особливе передчуття щастя і радості від того, що від їхніх трудів «вилізає саме із землі всяка рослиночка». Саме так мовила мати Олександра Довженка в його геніальній «Зачарованій Десні»: «До чого ж гарно і весело було в нашому городі! Ото як вийти з сіней та подивитись навколо – геть-чисто все зелене та буйне. *А сад, було, як зацвіте весною!* А що робилось на початку літа – огірки цвітуть, гарбузи цвітуть, картопля цвіте. Цвіте малина, смородина, тютюн, квасоля. А соняшника, а маку, а буряків, лободи, укропу, моркви! Чого тільки не насадить наша невгамовна мати. – *Нічого в світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізрастало. Коли вилізає саме із землі всяка рослиночка, ото мені радість, любила проказувати вона*». (письмівка усюди наша. Автори.) [2, С.16]

Філософія саду, а плекання городу є теж органічною частиною творення саду, оскільки і сад і город становлять нерозривну єдність світоглядно-буттєвого обрамлення, або точніше би сказати віночку, в центрі якого перебуває українська хата, є однією з тих універсальних ланок, завдяки яким органічно сполучаються в мисленні й бутті минуле й майбутнє. Або, як метафорично мовила Докія Гуменна, завдяки якому «минуле пливе в прийдешнє».

Оспіване Матір'ю героя-оповідача «Зачарованої Десни» квітіння для хліборобської нації ще від Трипілля було джерелом краси і веселоців, оскільки творило неповторні й незнищенні естетичні уявлення, які в усі часи радували око. Довженко в жодному разі не помилився, описуючи материн город, коли вжив термін «весело». **Весело – значить квітучо:** «*сад, було, як зацвіте весною!* А що робилось на початку літа – огірки цвітуть, гарбузи цвітуть, картопля цвіте. Цвіте малина, смородина, тютюн, квасоля». Гадаємо, що не припустимось фатальної помилки, якщо скажемо, що геніальна кінематографія

автора і чорно-білої «Землі» і кольорового «Життя в цвіту» («Мічуріна»), її неповторна етика й естетика, якими він підкорив світ саме з батькового Саду й з Маминого Городу. Втім, так само як і інші його кінострічки, прозові й малярські твори.

Весело, для репрезентантів української філософії садівництва - радісно: «Нічого в світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізростало. Коли вилізає саме із землі всяка рослиночка, ото мені *радість*, любила проказувати вона». Саме цей ясно-хліборобський трипільський компонент українського світобачення не лише засвідчував правічну осілість українців на власних теренах, а й вказує на дещо більше. А саме – на незнищений зв'язок із рідною землею, який оприявнюється у головному сенсі. В народженні нового життя. «Проізростання» нового життя із посаженого в землю зерна чи насіння не менш важливе, ніж народження нової людини, оскільки народження нового життя – це завжди не лише зв'язок минулого з прийдешнім, а й радість від зримої з'яви Господнього Дива, що дарує народження. Народження – це благословення не лише народжених, а й – ніяк не менше - тієї, хто народжує на довге життя в мирі і злагоді з іншими сущими на дарованій Богом землі. Мати героя-оповідача «Зачарованій Десни» цей глибинно-родовий зв'язок трансцендентально відчувала і усвідомлювала.

Винесена у епіграф нашої розвідки поезія Ліни Костенко в основі має цей сенс: «А ми були безсмертні, бо щасливі, *За нами пам'ять руки простяга*». Суголосно. Олександр Довженко, відчуттям генія, оприявнив ці ж самі константи безсмертя української пам'яті у «Зачарованій Десні». В усіх його великих кінострічках і роздумах-розмислах про буття людини у світі й у Всесвіті. Як і щастя від усвідомлення причетності того, що «за нами пам'ять руки простяга». «Проізростання» - зрине оприявнення буття цієї трансцендентальної Пам'яті, такого «простягання» рук Пам'яті в одвічний світовий семіопростір. Гармонія Саду – у цьому так само виявляється.

І теж – саме ця філософсько-садівнича гармонія виявляється й у *невчиненні опору* волі того, що «проізрастає»:

Шипшина важко віддає плоди
 Вона людей хапає за рукава .
 Вона кричить: - Людино, підожди!
 О, підожди, людино, будь ласкава.
 Не всі, не всі, хоч ягідку облиш!
 Одна пташина так мене просила!
 Я ж тут для всіх, а не для тебе лиш.
 І просто осінь, щоб була красива. [1, С.40]

Збереження життів, волі і плодів життя суцільних поруч нас заради майбутніх поколінь, збереження естетики природної краси, це вже наша, людська, особисто кожного, відповідальність. Це наш особистий духовно-інтелектуальний Сад, особисте садівництво й збереження Саду кожним із нас. Особливо, якщо брати до уваги постчорнобильську екологічну відповідальність людини й суспільства перед епохою та вічністю.

«Я на планеті дерево людське, Мене весь час підрубують під корінь» – мовить поет-філософ [1, С.188] Чорнобильська тема для Ліни Костенко – не є чужою ні в її унікальному світобаченні й поезиці, ні в повсякденному бутті. «Чорнобиль», а він має різні виміри - пряма антитеза Саду:

Я лісу не впізнала. Він горів.
 Ще ж був живий. Недавно. Позавчора.
 Обвуглений корою стовбурів,
 він був сумний, задуманий і чорний.

Гілки кричали в небо, як хрести.
 Стояла тиша. Жаль було планету.

І я сказала лісові: - Прости!

Йшов гамадріл і кинув сигарету. (письмівка наша. Автори) [4, С.62]

Справедливий гнів українського сучасного митця-мислителя на адресу нищителя спрямований, Богом дарованого людям лісу, має планетарний сенс і вимір. Так само – як і всеохопно-промовисте від імені людства, лісові сказане: «прости». Впевнені: так само мовив би й Поет-садівничий – Олександр Довженко, який зростав у чернігівському селі з промовистою, лісово-поліською назвою Сосниця. Цю трансцендентальну філософему любові до тріади «рослина-тварина-людина» мав на увазі й автор поетичного шедевру світового значення: «Садок вишневий коло хати...». *Поет для епох*, а саме так Ліна Костенко окреслила феномен Тараса Шевченка в класичній поезії «Кобзарю» [4, С.100], і, саме так ми, з повним правом, називаємо її й Олександра Довженка, повинен мислити й мовити від імені всього людства. Шевченкова, Довженкова планетарність любові до Лісу й Саду яскраво єднається з планетарного масштабу гнівом Ліни Костенко на адресу новітніх нищителів одвічного єднання людини-світу-Всесвіту. Філософія саду – вона передусім, в гармонії всього суцього на Землі. Тріада «весняне квітіння – літнє дозрівання плоду – осіння плодоносність» в філософській поетиці Ліни Костенко здобуває всеосяжно-метафоричний сенс:

Осінній сад ще яблучка глядить,
листочок-два гойдає на гілляках.
І цілу ніч щось тихо шарудить,
... Між стовбурами пробігає тінь...
А у світанків очі променисті.
То білий кінь,
то білий-білий кінь
шукає літо у сухому листі [1, С.41]

Список використаних джерел

1. Костенко Л. Річка Геракліта . – К.: «Либідь». – 2011. – 336 с.
2. Довженко О. Зачарована Десна. Україна в огні. Щоденник. - К.: «Веселка». – 1995. 575 с.

3. Довженко О. Щоденник. – К.: «Знання». – 2019. – 399 с.
4. Костенко Л. Мадонна перехресть. – К.: «Либідь». – 2011. – 112 с.
5. Костенко Л. Вибране.. К.: «Дніпро». – 1989. – 559 с.

Шатохін А.М.

професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін

Вуйченко М.А.

*професор кафедри публічного управління та адміністрування
Уманського національного університету садівництва*

СТОЇЦИЗМ – ВЧЕННЯ ПРО ПРИРОДУ І ЛЮДСЬКУ ДОЛЮ

Період елленізму, що тривав в країнах Середземномор'я майже три століття, в науковій літературі датується як інтервал між двома сумними подіями: смертю Олександра Македонського у 323 році до н.е. та падінням династії Птолемеїв в Єгипті у 30 році до Р.Х. Ці століття призвели до поширення панування Риму у Середньомор'ї та встановлення майже скризьмонархічних режимів. В науковий обіг термін «еллінізм» ввів Йоган Дройзен в праці «Історія еллінізму», де обґрунтував термін розповсюдженням грецької (еллінської) мови і культури на завойованих Олександром Македонським територіях [1].

На думку деяких вчених, філософський спадок доби еллінізму досліджений ще недостатньо. Складається враження, що філософія цього часу не варта суттєвої уваги. Але це не так. Ми згодні з тими філософами, які наголошують на цікавих і принципових особливостях цього етапу світової філософської спадщини.

Провідними напрямками елліністського періода в філософії були епікуреїзм і стоїцизм. Епікур проповідував свої ідеї в Афінах, у так званому «Саду Епікура». Йому приписують багато творів, проте нам відома лише частка з них, переважно у працях його учня і послідовника Лукреція Кара.

Епікур, будучи прихильником матеріалізма Демокріта, вважав, що щастя – це найвище благо людини, яке досягається набором насолод і задоволень. Плотські насолоди підкріплюються повною незалежністю і спокоєм людини, незворушність її духу («атараксія»). Саме через це Епікур радив не втручатися в політику, суспільне життя і «прожити непомітно» [2, с. 72-73].

Цікаве ставлення епікурейців до дотримання законів: нерозумний намагається, стверджували вони, порушити закон для того, щоб прибрати щось на свою користь. Натомість мудрий дотримується закону тому, що його порушення обов'язково приведе до покарання. А це – позбавляє спокою і насолоди.

Значно більше нам відомо про стоїків, вчення і діяльність яких починаються близько 300 р. до н. е. Своє ім'я школа отримала від назви портика *Стоа Поїкіле* (грец. *στοά ποικίλη*, букв. «розписний портик», «розписна стоа», «строката зала»). За легендою, саме у такому портику одного з будівель Афіні засновник стоїцизму, *Зенон із Кітіона* (336-264 рр. до н. е.), вперше виступив як самостійний учитель.

Афіни в цей час залишались найбільшим центром філософської думки Середземномор'я: тут діяли авторитетні філософські школи, лунали палкі промови ораторів, народжувалися різноманітні теорії. Невипадково, на думку прихильників *Зенона Кітіонського*, саме біля Афіні зазнав аварію корабель, на якому він вплив. Греки дуже любили символічні випадковості.

Розписна Стоа користувалася дурною славою у афінян: тут за часів правління «Тридцятьох тиранів» було вбито півтори тисячі афіньських громадян. Проте сміливість Зенона, його фізичний вигляд, який відрізнявся від інших філософів (фізичні вади), оригінальна манера викладання (ходив вздовж портика взад-вперед) зацікавили людей. Дуже скоро виділились особливо уважні та віддані слухачі, яких стали називати «стоїками».

Зенон першим ввів поділ філософського вчення на три частини: вчення про природу (фізика), вчення про пізнання та мислення (логіка) і вчення про

належне життя (етика). *Відоме порівняння філософії стоїками з фруктовим садом, де логіка — садова огорожа, фізика — фруктове (фруктові) дерево(а), а етика — плоди дерева, тобто результат, що базується на певних (зумовлено-визначених) принципах і обмеженій певними рамками.* Найяскравішими ідеологами стоїцизму були *Сенека, Епіктет та Марк Аврелій.*

На відміну від епікурейців, стоїки вищим благом вважали байдужість до зовнішніх благ («апатія»), придушення пристрастей і навіть відмову від одержання задоволення.

Світ розглядався в стоїцизмі як організоване ціле, пройняте животворним Логосом, який породжує силу і закон, скеровує світовий розвиток. Останній мислиться як циклічний процес із періодичними спалахами світового вогню, виявлення митворчого Бога-Логоса [3, с. 609-610]. Стоїки уявляли Космос як першооснову усього живого на світі.

Зенон вчив, щокінцева мета людини – “житизгідно з природою”. Про це він заявив про це у своєму трактаті “Про людську природу”. Ця думка повторювалась багаторазово філософами різних епох. Житизгідно з природою, на думку Зенона, означає житизгідно з добродієм: сама природа веде нас до добродію. Треба утримуватися від усього, що заборонено загальним законом, а закон цей – вірний розум подібний Зевсу, який є керівником і розпорядником усього сутнього. Цю ідею стоїки запозичили у Геракліта, зокрема категорію животворного Логоса, який виступав імманентно породжуючою силою і законом, що скеровує світовий розвиток.

У Геракліта стоїки запозичили також вчення про походження світу з вогню і про періодичну світову пожежу. В їхній уяві, світ має суцільну будову: він увесь матеріальний, живо суцільний, досконалий. Світ і все у світі народжується з унікального матеріального субстрату, який утворюється з імманентного Логоса, який здатний опредмечуватися у безкінечну кількість речей. Логос – це бізародок усіх речей [5, с. 188-189].

Душа людини розглядалася як частина світової душі; після смерті вона відділяється від тіла і втрачає особистісні ознаки. Через прилученість усіх людей до Логоса вони є громадянами єдиної світової держави — «космополісу». Проте вони можуть брати участь і в громадському житті реальних держав, якщо це не примушує їх до аморальних вчинків. За неможливості жити і діяти розумно і морально вважається виправданим самогубство.

Ідеалстоїцизму — мудрець, щодо сягдушевної незворушності (атараксії) і завжди діє у згоді з природним законом, відповідно до накреслень долі. Надалі поняттям «стоїцизм» стали позначати моральну позицію, котра передбачає витриманість, стійкість, суворе дотримання моральних вимог, незалежно від сподівань на винагороду (щастя), гідну поведінку за будь-яких обставин.

Стоїки розглядали буття виключно з матеріалістичних позицій: буття - це те, що діє і підлягає дії, а діяти і підлягати дії можуть лише тіла, тому лише вони є буттям. А якщо це так, то душі, якщо вони існують, - теж тілесні. Більше того, не тільки речі, але й навіть властивості речей, чесноти, боги – також телесні. А нематеріальне, духовне, ідеальне – це небуття, порожнеча, витвори мови.

Верховну силу стоїки називали Богом, Зевсом, Духом, Долею. Бог – це не щось окреме від світу; Він – душа світу, і в кожному з нас є частина Божественного Вогню. Бог, Дух, Доля, Зевс – це одне й те ж саме. Доля – це сила, яка надає руху матерії; “Провидіння” й “Природа” – її інші імена. Загалом, провидіння (pronoiā) – це “фатум” [3].

Етичні погляди стоїків формувалися під впливом Сократа, який вважав мудрість, щастя, добродієність, чесноту внутрішнім благом людини. Вони ототожнили чесноту з щастям і вважали це за єдине істинне благо.

У розумінні стоїків природа – цезоразумна, гармонійна, божественна субстанція. Саме природа дає можливість пристосуватися до всезагальної гармонії, що відповідає природі людини. Жити добродієсно і жити згідно з

природою – це одне й теж саме. Життя, згідне з природою, є водночас згідним з розумом.

Співзасновником школи стоїків вважають *Хрисиппа з Со (281-208 рр. до н. е.)*. Кажали, що якби не Хрисипп, то не було б й Стої. Основна заслуга Хрисиппа - розробка логічних ідей стоїцизму (5, с. 404). Логіка у стоїків поділялась на риторичну і діалектичну. Саме діалектичну складову логіки й розробляв Хрисипп. Він обґрунтовував відмінності між категоріями долі та необхідності. Як філософ-стоїк він поділяв ідеї про те, що справжній мудрець мусить бути пасивним, здатним примиритися з усім, що відбувається у світі, бо це відбувається згідно законів всесвітнього Богорозуму. Людські пристрасті (любов, гнів), надумку філософа, - помилкові судження людини про світ [6, с. 299].

Римський період стоїцизму неможливо уявити без постаті *Луція Аннея Сенеки* (4 р. до н. е. - 65 р. н. е.). Будучи вихователем майбутнього імператора Нерона, Сенека мріяв про справедливого монарха, носія розуму, що повинно стати запорукою добробуту держави. Проте реальне життя було зовсім іншим, що відчув на собі Сенека: його переслідували могутні владці, він сидів за ґратами, був у засланні, ледь врятувався від вбивць. На своє ж виправдання Сенека пише трактат «*Про блаженне життя*», де робить спробу примирити стоїчну доктрину і дійсність. Йдеться про свідомість моральної норми, тобто про совість, що і відрізняє, на думку Сенеки, людей моральних (філософів) від натовпу. Поняття совісті як усвідомленої розумом і пережитої почуттям моральної норми було введено в стоїцизм Сенекою [8].

В Лету кануло багато теорій, вчень, концепцій, тверджень, уявлень, гіпотез. А прихильникам стоїцизму повезло: і сьогодні, з понад двохтисячолітньої дистанції, ми згадуємо їхні погляди на світобудову, матеріалістичне ставлення до природи, поклоніння перед розумом, прагнення досягнути гармонії та справедливості. А термін «стоїки» став синонімом стійкості у відстоюванні своїх переконань.

Список використаних джерел:

1. Стоїцизм. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. История политических учений / Под ред. С.Ф. Кечекьяна и Г.И. Федьнина. Госюриздат, 1955. 771 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії НАН України. К.: Атріс, 2012. 742 с.
4. Стоїчна філософія: історія виникнення та розвитку. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13131/>
5. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. 4-е изд. М.: Политиздат, 1980. 444 с.
6. Семёнов Ю.И., Введение в науку философии: Книга 2. Вечные проблемы философии: от проблемы источника и природы знания и познания до проблемы императивов человеческого поведения, М., «Книжный дом», 2013. 344 с.
7. Хрисипп. Вікіпедія. URL: <https://vikent.ru/author/2260/>
8. Сенека. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Школьный О.О.

*професор кафедри менеджменту Уманського національного
університету садівництва*

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ ПЛОДОЯГІДНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Лібералізація світової торгівлі сприяє зниженню рівня протекційних торговельних бар'єрів та підвищенню рівня добробуту споживачів. Проте неконтрольована дія конкурентних чинників на глобальних аграрних ринках може призвести до руйнівних наслідків і може супроводжуватися зовнішніми ефектами, зокрема неадекватною ринковою силою окремих суб'єктів підприємництва, а також банкрутством підприємств та занепадом галузей.

На світовому ринку вітчизняні аграрні формування зазнають конкурентного тиску з боку зарубіжних постачальників, які спираються на потужний ресурсний потенціал розвинених країн. На наш погляд, механізми розбудови експортно-орієнтованих ланцюгів постачання повинні відображати дотримання принципів оптимальності Парето для підприємств, які постачають плодоягідну продукцію на світовий ринок.

У випадку помилок (збоїв) у дії ринкового механізму посилюється необхідність залучення ефективних управлінських рішень. Це дозволяє спільними зусиллями перешкоджати опортуністичним діям окремих глобальних конкурентів, розробляти програми сприяння розвитку інноваційних технологій виробництва, координувати наукові дослідження, поліпшувати якість експортованої продукції.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності вимагає розбудови інфраструктури, зокрема логістичної. Глобальна логістика значною мірою відрізняється від внутрішньої, що пов'язано з особливостями кон'юнктури світових ринків, різними економіко-правовими засадами підприємництва, ринковою силою провідних конкурентів, відмінностями у стандартах якості, а також суттєвим впливом державного та регіонального регулювання цієї сфери.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відкрила нові можливості для експорту. Серед покупців українських плодів, ягід та горіхів у 2020 р. слід відзначити Польщу (обсяг експорту 57,7 млн дол. США), Францію (19,7 млн дол. США), Німеччину (17,2 млн дол. США), Нідерланди (11,6 млн дол. США), Італію (11,5 млн дол. США), Австрію (11,2 млн дол. США), Туреччину (10,5 млн дол. США), Чехію (9,6 млн дол. США), Грецію (9,5 млн дол. США), Білорусь (9,2 млн дол. США). Загалом у 2020 р. Україна експортувала плодів та горіхів на суму 238,4 млн дол. США, а імпортувала – на суму 794,9 млн дол. США, що вимагає конструктивних заходів щодо досягнення позитивного зовнішньоторговельного сальдо в цій сфері [3].

Експортно-орієнтована плодоягідна сфера може розглядатися в контексті процесів, що там відбуваються (виробництво плодів та ягід, технічна переробка, фінансування, експортна логістика), що дозволяє проаналізувати види діяльності з точки зору витрат ресурсів та ефективності їх використання, а також задоволення потреб та запитів споживачів цільових маркетингових ніш. Усвідомлення суті управлінських та регуляторних проблем потребує певного періоду, а формування довгострокових цілей менеджменту досягається завдяки врахуванню інтересів стейкхолдерів.

Значна кількість продукції садівництва в Україні виробляється в невеликих за розмірами підприємствах. Проте вони не спроможні гарантувати стандарти якості, самостійно сформувати великі партії продукції і забезпечити її просування на експортні ринки.

Як показує світовий досвід, значний експортний потенціал спроможні формувати агропродовольчі кластери. Такі підприємницькі структури можуть конкурувати не лише з провідними підприємствами регіонального ринку, але й із економічно потужними фірмами на глобальних ринках продукції садівництва. В рамках українсько-французького співробітництва передбачається реалізація в Вінницькій області спільного регіонального проекту, що передбачає [1]:

- створення агропромислового кластера на основі залученням підприємств харчової промисловості;
- створення агрохабу;
- заходи щодо забезпечення ефективності виробництва в регіоні з метою підвищення рівня добробуту споживачів та захисту довкілля;
- удосконалення іригаційних технологій, відповідно до кліматичних змін.

Управлінські рішення в умовах функціонування об'єднань товаровиробників, зокрема кооперативних, спроможні забезпечити [2, с. 103]:

- належний контроль за просуванням продукції від виробників до споживачів;

- удосконалення технологічних та організаційних характеристик виробництва;
- якісні характеристики плодів та ягід відповідно до вимог цільових маркетингових ніш;
- поширення оперативної інформації про кон'юнктуру ринку;
- формування товарних партій продукції для конкретних замовників;
- оперативну інформацію щодо митно-тарифного і нетарифного регулювання;
- уникнення окремих посередницьких структур на шляху до кінцевих споживачів.

Виявлення проблемної ситуації в умовах функціонування експортно-орієнтованих ланцюгів постачання плодоягідної продукції передбачає сканування внутрішньої та зовнішньої інформації, також розгляд альтернативних управлінських рішень. Наступними кроками можуть бути оцінка наявних ресурсів, планування стратегічних дій та можливих наслідків, вибір альтернатив, втілення в життя стратегічних рішень та аналіз їх ефективності.

Отже, можливість зміцнення експортного потенціалу вітчизняних садівничих галузей визначається втіленням в життя структурного елементу аграрної політики, залученню об'єднань товаровиробників до участі в зовнішньоекономічній діяльності та підвищенню ефективності менеджменту в експортно-орієнтованих ланцюгах постачання плодоягідної продукції.

Список використаних джерел:

1. На Вінничині створять україно-французький аграрний кластер. URL: <https://agropolit.com/news/19892-na-vinnichini-stvoryat-ukrayino-frantsuzkiy-agrarniy-klaster> (дата звернення: 19.03.2021).
2. Сало І. А. Розвиток вітчизняного ринку плодів і ягід в умовах глобалізації. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 11. С. 101-107.

3. Україна зменшила експорт плодово-ягідної продукції на 8%. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-zmensila-eksport-plodovo-agidnoi-produkcii-na-8> (дата звернення: 19.03.2021).

Яцюк Ю.А.

*Викладач Уманського державного педагогічного університету імені
Павла Тичини*

ПЕДАГОГ – ДБАЙЛИВИЙ САДІВНИК: ІДЕЯ Г. СКОВОРОДИ І СУЧАСНІСТЬ

Григорій Савич Сковорода (1722–1794), видатний український філософ, просвітитель-гуманіст, письменник розпочав педагогічну діяльність у Переяславському колегіумі як викладач поезії. Він вносить до власного підручника "Рассуждение о поэзии и руководство к искусству" чимало новацій. Сковорода працював викладачем Харківського колегіуму, викладав поезику, синтаксис, грецьку мову і курс "благонравності", працював добровільно у позанавчальний час у монастирських садах м. Харкова.

Першу збірку "Сад божественних пісень" він написав у 50–ті роки. Саме в цей час були створені його основні філософські, педагогічні та літературні твори - трактати, діалоги та притчі. Маючи знання з філософії, іноземних мов, літератури, тодішньої педагогіки, він до того ж чудово співав, грав на скрипці, флейті, сопілці, бандурі, чудово малював. Його багатопланова літературна, філософська, педагогічна спадщина належить до визначних надбань прогресивної педагогіки. Обґрунтував принципи гуманізму, народності та природовідповідності у вихованні. Природні задатки у людей неоднакові але кожна людина, на його думку, має можливість, спираючись на них, розгорнути успішну діяльність у тій чи іншій галузі. Природа, писав він, подібна до багатого фонтана, що наповнює різні посудини до повної місткості.

За Г.Сковородою, головним для педагога є пізнання і вдосконалення природних здібностей кожної людини. Оскільки доля суспільства залежить від вдалого вибору кожним його членом спорідненої діяльності відповідно до природних здібностей та покликання, то, готуючи молодь до тієї чи іншої діяльності, доцільно враховувати їхні нахили та уподобання. Виходячи з власних принципів, Сковорода у притчі "Благодарный Єродій" писав: "Главизна воспитания есть: 1) благо родить; 2) сохранить младое здравие; 3) научить благодарности". До виховання особистості вчений насамперед відносить: розумове виховання; становлення як майбутніх трудівників (підготовка до "спорідненої" праці) і моральне виховання. Заслужують на увагу нетрадиційні форми навчання – це уроки серед природи, просвітницькі уроки серед простого люду.

Сковорода одним із перших в українській педагогіці звертається до особистості вчителя. На його думку, вчитель має насамперед дбати і сприяти розкриттю та формуванню у процесі навчання природних нахилів та можливостей дитини. Важливим у цьому зв'язку є його положення про взаємоповагу і дружбу між учителем і учнем.

Вчитель – це дбайливий садівник, який, активно втручаючись у природний хід розвитку вихованця, веде його по наперед наміченому шляху. Але він сам повинен мати "спорідненість" до вчительської діяльності, до місії наставника молоді. До вчителя мислитель ставив великі вимоги: насамперед глибокі знання, відданість своєму народу, гуманність, повагу до тих, кого він навчає, здатність переконливо володіти словом, терплячість, безкорисливість тощо. Моральне виховання має базуватися на використанні подяки. Запорукою успішного виховання дітей, за Г.Сковородою, мають бути добрі настанови, викорінення поганих звичок. Він рекомендував методи виховання: бесіда, роз'яснення, приклад, поради, переконання, аналіз своїх вчинків тощо. Сковорода звертає особливу увагу на виняткове значення поваги і любові до дітей, гуманного ставлення до них з боку батьків старших, вчителів через

працю, яку він вважав основою суспільного життя, як "начало" і "вінець" щастя, як сенс життя людини.

Педагогічна майстерність сучасного викладача – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. До таких властивостей належать гуманістична спрямованість діяльності викладача, його професійна компетентність, педагогічні здібності і педагогічна техніка. В цьому визначені наголосимо на особливостях:

- педагогічна майстерність у структурі особистості – це система, здатна до самоорганізації, системотворчим чинником є гуманістична спрямованість;
- основою педагогічної майстерності є професійна компетентність;
- педагогічні здібності забезпечують швидкість самовдосконалення;
- педагогічна техніка дозволяє виявити внутрішній потенціал викладача, гармонізує структуру педагогічної діяльності.

Усі складники педагогічної майстерності взаємопов'язані, їм властивий саморозвиток. Отже, щоб викладач діяв творчо, самостійно виважуючи результати своєї діяльності і коригуючи засоби з орієнтацією на мету, він повинен мати певне певні властивості, риси особистості, розвиток яких забезпечує професійний саморозвиток педагога, а через нього – і розвиток студентів.

Ш. Амоношвілі вважає, що бути майстром педагогічної справи – це означає мати вихідну позицію, яка є особистісно-гуманною; це яскрава особистість, мудра, чуйна, доброзичлива і принципова людина; це першодослідник теоретичних рекомендацій, який може їх переконливо довести або спростувати. Його творчість може збагатити педагогічну науку і практику новими висновками, дати початок новим ідеям і підходам.

У Європі під педагогічною майстерністю мається на увазі практичне розгортання і втілення викладачем у професійну діяльність сукупності

інтелектуальних, психологічних і духовних якостей. Майстерність викладача прирівнюється до майстерності робітника або ремісника, майстра або митця.

Погляд на викладача як на робітника-функціонера педагогічної індустрії найбільш поширений у США, а в Європі – переважно в Англії: викладач – виконавець певного соціального замовлення у сфері педагогічного виробництва, тобто він діє згідно з нормативними документами і загальноприйнятими технологіями.

Викладач-ремісник діє на основі особистісного підходу до викладання, акцентуючи увагу на індивідуальному підході до студентів.

У викладача-майстра переважає творчий підхід в освітньому процесі. Діяльність викладача нагадує імпровізацію за обставин, що постійно змінюються.

Погляд на викладача як на митця достатньо поширений у світі: його діяльність вважається настільки складною, що взагалі не може систематизуватися. Під час занять він отримує величезну кількість інформації, на яку миттєво реагує. Тому викладацька діяльність є мистецтвом, що потребує інтуїтивного відчуття, творчості, імпровізації. Ці якості спроможні проявитися тільки за умови певного відступу від формальних правил та алгоритмів педагогічної поведінки. Однак прояви творчої особистості не повинні суперечити загальновизнаним принципам демократичного співжиття – гуманізму, демократизму, поваги до прав людини. Із статусу викладача може впливати його рольові функції: транслятор знань, вихователь, посередник, фасилітатор групової діяльності, дружній порадник, інформатор, захисник норм, актор тощо. Надання переваги якійсь із них зумовлюється інституційно і культурологічно із співвіднесення з певними культурними моделями особистісних та фахових настанов викладача, що визначає вибір, інтерпретацію та особисте ставлення до ролі викладача.

Важливими професійними якостями педагога ми повинні визнати працелюбність, працездатність, дисциплінованість, відповідальність, уміння

поставити мету, вибрати шляхи її досягнення, організованість, наполегливість, систематичне і планомірне підвищення свого професійного рівня, прагнення постійно підвищувати якість своєї праці тощо.

На думку І. Підласого, до особистісних якостей педагога належать: людяність, терпеливість, порядність, об'єктивність, щедрість, доброта, висока моральність, оптимізм, емоційна врівноваженість, потреба в спілкуванні, інтерес до життя вихованців, доброзичливість, самокритичність, дружелюбність, скромність, достойність, патріотизм, релігійність, принциповість, чуйність, емоційна культура тощо.

Розглядають педагогічну майстерність, як найвищий рівень педагогічної діяльності, як вияв творчої активності особистості викладача.

Гуманістична спрямованість – найголовніша характеристика майстерності педагога, що базується на основі ціннісних орієнтацій: на себе; на засоби педагогічного впливу; на вихованця; на мету педагогічної діяльності.

Професійну компетентність становлять глибокі професійні знання, навички та вміння, професіоналізм у галузі психології та педагогіки, досконала методика здійснення освітніх заходів.

Здібність до педагогічної діяльності – чутливість до особистості, комунікативність, перцептивність, динамічність, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування і креативність.

Педагогічна техніка як форма організації поведінки педагога-це конкретний інструментарій, навички та вміння організації та проведення різноманітних освітніх заходів.

В основі педагогічної майстерності лежить педагогічна культура – оволодіння педагогом педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості у педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості.

Основні складові педагогічної культури:

– педагогічна спрямованість;

- психолого-педагогічна ерудиція;
- гармонія розвинутих інтелектуальних і моральних якостей;
- висока педагогічна майстерність і організованість;
- вміння поєднувати освітню і науково-дослідницьку діяльність;
- сукупність професійно важливих якостей;
- педагогічно спрямоване спілкування і поведінка;
- постійне самовдосконалення.

Викладач має бути особистістю. Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна формувати характер.

В. Сухомлинський розробив кодекс мовлення педагога. На його думку, слово педагога – найтонший і найгостріший інструмент, якими ми, вчителі, повинні вміло торкотися сердець наших вихованців. Виховання словом – найскладніше, найважче, що є в педагогіці і в школі.

Отже, теоретичний і практичний рівні опанування викладачем педагогічним досвідом людства становлять методологічну і технологічну основу його педагогічної діяльності та є важливою передумовою поступового просування до вершин педагогічної майстерності. Педагог має володіти особливостями: вміння шанувати і любити людей більше себе; вмінням пожиттєво набувати знання і різновиди людського досвіду – теоретичний, практичний, естетичний; вмінням передавати різновиди досвіду учням. Педагогічна діяльність потребує особливих якостей від людини – це педагогічні здібності, тобто наявність внутрішнього натхнення до цієї діяльності. Викладач має бути чутливим психологом, ставитися до вихованця як до неповторної та оригінальної особистості. За відсутності цієї чутливості він неспроможний досягти в цій діяльності значних успіхів.

Список використаних джерел:

1. Педагогічна майстерність: підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; за ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 349 с.

2. Крамська З.М., Галузінська М.І. Педагогічна майстерність викладача вищої школи: навч.метод. посібник/ З.М.Крамська, М.І.Галузінська. –Умань.: Візаві, 2021. –236 с.

3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям/ В.О.Сухомлинський.: Вибрані твори в 5 т. – Т. 3. – К., 1977. – 246 с.

ВІДІМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Авраменко Оксана Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Арістова Алла Вадимівна

доктор філософських наук, професор, завідувачка відділу соціогуманітарних наук Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво».

Білошкурська Зинаїда Павлівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва.

Бобонич Ольга Василівна

студентка ІІ-ек групи факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин Уманського національного університету садівництва.

Вергелес Костянтин Миколайович

доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова.

Вуйченко Марина Анатоліївна

доктор економічних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Уманського національного університету садівництва.

Гарбар Ольга Петрівна

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва.

Денисюк Оксана Юрївна

старший викладач кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Доморослий Валентин Іванович

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва.

Жмуденко Вікторія Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Уманського національного університету садівництва.

Журавко Тетяна Валеріївна

викладач-стажист кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Крамська Зоя Михайлівна

в. о. директора, заступник директора з навчальної роботи, викладач вищої кваліфікаційної категорії КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т.Г.Шевченка».

Комісаренко Наталія Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри української та іноземних мов Уманського національного університету садівництва.

Кожушко Тетяна Валеріївна

викладач кафедри соціальних і правових дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Каричковська Світлана Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української та іноземних мов Уманського національного університету садівництва.

Коваленко Григорій Олександрович

кандидат сільськогосподарських наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Уманського національного університету садівництва.

Коваленко-Чукіна Ірина Григорівна

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва.

Костюк Майя Володимирівна

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва.

Любченко Інна Іванівна

кандидат педагогічних наук, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, голова циклової комісії педагогіки, психології та методик дошкільної освіти, викладач Комунального вищого навчального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка».

Малюга Людмила Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Уманського національного університету садівництва.

Машковська Людмила Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва.

Пахольчук Іван Степанович

кандидат історичних наук, доцент, викладач КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка».

Побережець Віра Сергіївна

провідний бібліотекар Уманського національного університету садівництва.

Поліщук Олександр Сергійович

доктор філософських наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Поліщук Олена Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманський національний університет садівництва.

Рибчак Віталій Іванович

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу Уманського національного університету садівництва (Україна).

Стеценко Артур Володимирович

студент 21-нз групи факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин Уманського національного університету садівництва.

Науковий керівник – доктор соціологічних наук, професор, А.М. Шатохін.

Стьопін Анатолій Євгенович

студент 11-кн групи факультету економіки і підприємництва Уманського національного університету садівництва.

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва М.В. Костюк.

Таранюк Валентина Іванівна

директор Новоборисівської ЗОШ 1-3 ступенів, Новоборисівської ОТГ Роздільнянського району Одеської області.

Шановалова Тетяна Анатоліївна

вчитель вищої категорії Новоборисівської ЗОШ 1-3 ступенів, Новоборисівської ОТГ Роздільнянського району Одеської області.

Трофайла Наталя Дмитрівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Ухто Галіна

доктор філософії, професор, помічник ректора з питань міжнародної співпраці, директор Центру українознавства Академії імені Якуба з Парадижу в Гожові Великопольському (Польща).

Шатохін Анатолій Миколайович

доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва.

Шкільний Олександр Олексійович

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту
Уманського національного університету садівництва.*

Ямчук Павло Миколайович

*доктор філософських наук, професор, академік НАН ВО України,
професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського
національного університету садівництва (Україна).*

Яцюк Юлія Анатоліївна

*викладач-стажер кафедри фахових методик та інноваційних технологій
у початковій школі факультету початкової освіти Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини.*

Наукове видання

«Філософія саду і садівництва в світовій культурі : джерела та новітні інтерпретації»: збірник наукових статей за матеріалами V Міжнародної науково-практичної онлайн конференції, Уманський НУС, 2021 р.

МАТЕРІАЛИ

**V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦІЇ
«ФІЛОСОФІЯ САДУ І САДІВНИЦТВА В СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ :
ДЖЕРЕЛА ТА НОВІТНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»**

Видається в авторській редакції